

SOBRANÉ SPISY
MARTINA RÁZUSA

SVÄZOK 12.

Z DROBNEJ PRÓZY
ARGUMENTY

Obzvlášť v tom, že Matice slovenské
argumenty sú významné Slovenskej

VYDÁVA MATICA SLOVENSKA
V TURČIANSKOM SV. MARTINE

Nova prepracovaná a 1941 v Turčianskom Sv. Martine

Copyright, 1941, by Matica slovenská,
Turčiansky Sv. Martin, Slovakia

Nová kníhtlačiareň v Turčianskom Sv. Martine

Z DROBNEJ PRÓZY

Z DROBNEJ PRÓZY

NA VYHLIADKE.

poznať mesto, kde bývame, je iste túžbou všetkých nás. Bez toho museli by sme sa cítiť cudzo, neisto, ako v dome, kde sú pred nami — okrem našich vlastných — všetky dvere pozamykané. Preto, idúc ulicami, ohliadame sa pozorne nielen po známych-neznámych tvárách spoluobývateľov, po výkladoch, sochách a parkoch, ale zaznačujeme si v pamäť i významnejšie budovy, rínske, postojíme na brehoch rieky, prípadne prieplavu, k čomu si potom prirovnáme smer ulíc, až máme celý nákres pred sebou a kráčame semta po križovatkách nenútene s najväčšou istotou.

Čím je siet ulíc nepravidelnejšia, tým je ľahšie orientovať sa. A či jest nepravidelnejšieho mesta, ako to najstaršie a najväčšie, jeho sme všetci obyvateľmi?

Ako pomaly som v ňom zdomácnel! Ako pomaličky! S nezdolnou túžbou v mladistvej hrudi: poznať! poznať!! chodil som od výkladu k výkladu, od sochy ku soche. Všímal som si budov, parkov i sivého povrchu rieky. No zbadal som, že takto jakživ nespoznám toto obrovské mesto.

Pridružili sa mi rôzni ciceroni. Navštívil som s nimi školy i chrámy. Bol som v snemovni i v kráľovskom paláci. Ocitol som sa v kaviarni i v brlohu najväčších hriešnikov. — Jednako som nemal o tomto meste jednotnej, všetko videné uzriadujúcej predstavy. Dojmy moje kopily sa

ani stopy najrozličnejších farieb na umelcovej palete a vnútro duše ponášalo sa na kubistický obraz, predstavujúci v rôznych trigometrických hranoch tisícere pohyby vášnive roztancovaného bálu.

Konečne mi pomohol ktosi, keď som si už skoro zúfal. Bola to dáma v čiernom závoji. Stretli sme sa pri rieke, v nej som zhliadol svoj smutný obličaj. Jej — nadzemským pokojom žiariace čierne oči prezradzovaly, že môj bol zná... Preto som i šiel za ňou, pozorne sa ohľadajúc a ukladajúc dojem k dojmu stý či tisíci raz v neukončenú mozaiku.

Minuli sme nádherné ulice i chudobné štvrte. Na moje podivenie vyšli sme z mesta. Cesta, o nej som dosiaľ nechyroval, viedla nás serpentínu vždy vyššie a vyššie... Po namáhavej chôdzi zastali sme na bralnom výbežku nad prehlbou priepastou. Ešte krok, a — bol by sa rozzrieskal na vyčnievajúcich ostrých skalách. — Pri nohách rozprestieralo sa mi najstaršie a najväčšie mesto, ktorého sme všetci obyvateľmi. Uzrel som ho v celej veľkosti i úbohosti. Kde-tu hemžili sa ľudia drobunkí ako mravce. Paloty nezdaly sa vyššími ako chatrče chudobných štvrtí. Ani katedrála nevyčnieva vysoko. Ani královský hrad. A fabrické komíny zapadaly kdesi v hmlistom úzadí ako rozostavené detské hračky.

Sivá rieka delila mesto, ako široká stužka, napoly. Na tú som sa oprel zrakom. Za chvíľu vkreslil som si v pamäť siete ulíc i všetky významné črty povrchu, ako ocelovou ihľou na medenú dosku.

— Ako menujú tento výbežok? — obrátil som sa ku sprievodkyni. Rád by ho nájst aj inokedy

a odporúčať všetkým, ktorí chcú mať nákres najväčšieho mesta...

Dámy už vedla mňa nebolo. — No, dovtípil som sa i sám, že stojím na rozhraní dvoch jedinečných kráľovstiev — života a smrti.

GRANÁTY

...čož bol jediného s
párem z výrazom odriekania v očiach, pre-
často sklamaných: — čo je v živote cenného a
nášho tak, že nás o to neoberie?

— Povedzte mi, prosím, — pýtala sa ma raz istá pani s výrazom odriekania v očiach, prečasto sklamaných: — čo je v živote cenného a nášho tak, že nás o to neoberie?

Mnoho nebolo, čo som jej pospomínal, hádajúc viac než tvrdiac. Zrak môj utkvel mi pri tom na trojitej rade ohnivých granátov, ovijajúcich biele hrdlo nevyjasnej ženskej hlavy. Zahľadel som sa na tieto kamienky, prispôsobené usadlému smútku zasmušilej tváre, hneď zas horiace jagotom, jeho iskry, dopadnúc na dno duše mojej, zhrejú ma vždy pocitom nevýslovne čistého pôžitku. Súlad, či disharmónia? Nedalo sa určiť. Ale kedykoľvek pomyslel som na otázku tej nešťastnej panej — prišly mi na um i jej granáty.

Bol som si načistom, že som ju neuspokojil. No nevedel som uspokojiť ani seba.

Istého súmraku sedel som nevrlý vo svojej pracovni. Ubitý starostami neveľmi žičlivého života, prikladal som na oheň, ako by len prikladal na zžieravú pahrebu vlastného vnútra. Cítil som, ako ma opanovala horšia polovica môjho úbohého „ja“. Vyzrúc oknom na západ, v melancholických farbách usínajúci, spýtal som sa nie po prvý raz: čo je v živote cenného a nášho tak, že nás o to neoberie??

Na šťastie vtrhol dverami môj drobný synáčik

s okrúhlou tvárou, blýskavým zrakom, v úzko priliehajúcom prvom kabátiku. Priplichtiac sa, vypytoval sa ma medziiným, či si susedovie dievčatko, ktoré sme toho dňa pochovali, vzalo i svoje granátky so sebou k Ježiškovi? Ked som mu prisvedčil, vzpriamil sa, a roztvoriac válkovité mocné rúčky so slovami: Ja by som si vzal i teba, otecko, keď ta ja veľmi, veľmi rád! — vtrhol sa mi na lono...

Z pece liala sa žiara cez rozpálené mriežky a ja, hladiac mäkké vláske okrúhlej hlávky, pocitoval som, ako sa mi vnútro uspokojuje a duša zažíha pocitom nevýslovne čistého pôžitku. Chvíla táto predišla mi ako granát, krásny, trblietavý, plný ohňa a lesku, ktorý práve čo stýkam na hodvábnu nitku pamäti k podobným. Po mysel som na paniu s výrazom odriekania v očiach, prečasto sklamaných. Zdalo sa mi, že som konečne pochopil, čo je v živote najcennejšieho a nášho tak, že nás o to neoberie nikto — ani sám hrob!

— O súmračne súmraku sedel som nevrlý vo svojej pracovni. Ubitý starostami neveľmi žičlivého života, prikladal som na oheň, ako by len prikladal na zžieravú pahrebu vlastného vnútra. Cítil som, ako ma opanovala horšia polovica môjho úbohého „ja“. Vyzrúc oknom na západ, v melancholických farbách usínajúci, spýtal som sa nie po prvý raz: čo je v živote cenného a nášho tak, že nás o to neoberie??

Na šťastie vtrhol dverami môj drobný synáčik

— s okrúhlou tvárou, blýskavým zrakom, v úzko priliehajúcom prvom kabátiku. Priplichtiac sa, vypytoval sa ma medziiným, či si susedovie dievčatko, ktoré sme toho dňa pochovali, vzalo i svoje granátky so sebou k Ježiškovi? Ked som mu prisvedčil, vzpriamil sa, a roztvoriac válkovité mocné rúčky so slovami: Ja by som si vzal i teba, otecko, keď ta ja veľmi, veľmi rád! — vtrhol sa mi na lono...

Z pece liala sa žiara cez rozpálené mriežky a ja, hladiac mäkké vláske okrúhlej hlávky, pocitoval som, ako sa mi vnútro uspokojuje a duša zažíha pocitom nevýslovne čistého pôžitku. Chvíla táto predišla mi ako granát, krásny, trblietavý, plný ohňa a lesku, ktorý práve čo stýkam na hodvábnu nitku pamäti k podobným. Po mysel som na paniu s výrazom odriekania v očiach, prečasto sklamaných. Zdalo sa mi, že som konečne pochopil, čo je v živote najcennejšieho a nášho tak, že nás o to neoberie nikto — ani sám hrob!

DVE SESTRY.

Sú z jednej — už dávno nebohej matere, ktorá poručila dcéram zvláštnu moc: zapalovať srdcia ľudské podivným plameňom. Staršia je brunetka pekne urasteného, súmerného tela, bohatých čiernych vlasov a šťastne uložených zelenkastých očí, plných vášnívho ohňa a neústupnej vôle. Mladšia je blondinka nádherných vnád, vlasov zlatých, vlnistých a dlhými mihalnicami cloneňich snivých zrakov, z nich žiari nežnosť a hotovosť k obeti. Ináč sú si podobné sta dvojčencov. Obom je dané panovať nad priestorom i časom. Obe pozná svet pod jediným menom: Láska.

Ak sa zjaví kde ktorá z nich, ľudia to zbadajú, hoc neuzriet ich, iba chorobne citlivým očiam pátravej duše. O ich výčiny málokto že by sa nezaujímal. Ale vyznať v nich, zriedka kto sa vyzná. Vo všeobecnosti nevidia rozdielu medzi nimi, a tak z dvoch predstáv ostáva len jedna — neurčitá.

A predsa hodno sa prizrieť týmto dvom kúzelným kriesiteľkám ľudského blaha!

Oheň mladšej je jasný a oslňujúci. Hreje — no nezožiera. Duša jej nikdy nemyslí na seba, ale predne na srdce, proti nemu zahorela vášňou. Chce ho mať, ale nezranené. Lebo na vlastné zabúda a týmto preciuje strasti i radostí. Preto je hotová zrieknuť sa čohokoľvek a priniesť i najväčšiu obet, aby nezhliadala slzy v očiach milo-

vaných. O nej snijú spevavé vtáčky za kvetnatej jari a básnici všetkých vekov shľadujú zvonivé rímy na pochu jej nebových zrakov, ľahko vypuklých pfs a drobnej, chutnej nôžky ...

Staršia vie vložiť do väsne všetku energiu bytnosti svojej. Pričom však nevie nikdy zabudnúť na seba. Jej oheň je červený ako ruže jej ohorených líc. Hreje príjemne, ale i páli a pečie bez milosrdenstva. Preto i svieti z jej zelenkastých pekných očí lesk požadovačnosti, ba — ukrutnosti a na prstoch pravidelnej rúčky lipne nejedna vina, ba i krv. Zapáli napr. srdce spevom slávik, ale nezadrží ruku, čo vypichne očká úbohému, aby spieval ešte nádhernejšie. Väzňovi, ak by ho mala ináč utratíť, nepraje slobody. Dôvodom je neprípustná vôbec. A ak nechce kto pre ňu žiť, jeho si vyhliadla, prepadne — a zatnúc mu tenké prsty do hrdla na spaní — zadrhne ho radšej, než by sa ho zriekla. Áno, zadrhne, aby bol jej, nacelkom jej, hoci ohňa jej viac ani nepocíti... Kým tá mladšia ľahla by radšej sama pod chladnú mohylu.

Zvláštne dve povahy, pravda? A obe prenášajú náklonnosť svoju na ľudí. A obe pozná svet po jedinom mene: Láska!

NA PROMENÁDE.

Pieskom vysypané rovnučké cesty a chodníky, clonené košatými lipami so šepotavým mladým lístom a vrúbené vencom krovín starostlivo strihaných — sbiehajú sa, ako z nekonečna, v priestranný stred obrovského kola, kde z krátra nahromadených balvanov vyráža vozvýš kypiaci biely prúd, a zjagajúc sa v lúčoch slnka — prší do kamennej nádržky.

Svieža, lesklá pažit vzorkovaná je kvietím najvyberanejších farieb a lahodí symetriou tvarov. Tisíce očí pohladí ich, tisíce duší pozdraví... Na cestách i chodníkoch ruch a pestrota. Ľudia sa hrnú so všetkých strán, ako by si dnes tu dal svet schôdzku.

V kruhu na vyvýšenom mieste vidieť kapelu. Držadlá na noty rozostavené a hudobníci s nástrojmi v rukách...

Túžiac sa rozhľadieť, napnem sa na prstoch. Vidím tisíce tvári — starších, mladších i mladunkých, veselých, ustaraných i smutných — prisúchajúcich ku všetkým triedam spoločenstva. Zachycujem slová a hlásky všelijakých rečí, slievajúcich sa v tok jediného, nepochopiteľného hovoru. Kam zasiahne pohľad, všade pohyb, nedokávost a hviezdu rozchodiace sa cesty sypú ešte vždy nových a nových zvedavcov.

Vedľa mňa nesmelo postáva zrobení sedliak a pri ňom zdravé, svedčné dievča vo vyšivanom

kroji. Dcéra? Akýsi fičúr zavadí do chlapa, ušľabí sa na stvoričku, i pohodí čosi. To však utonie v nastalom hrobovom tichu.

Vtom ako rozvodnená rieka zaplavia nás zvuky rozličných nástrojov. Zmietať nami, plášia hrud úzkostnými výkrikmi, až nás i uchopia a nesú-nesú kamsi v nepoznané ďaleké svety, kde z tajomných, temných hájov doznievajú nám k sluchu trápne hlasy najväčšej Bolesti života.

Započúvam sa dlho-dlho, a obzrúc sa vokol, vidím onú Bolesť odzrkadlenú na tvárich, prisúchajúcich ku všetkým triedam a hovoriacich rozličnými jazykmi. Badám ju v zraku zrobeneho sedliaka, vo veľkých sivých očiach jeho dcéry, ako i v pohľade namýšľavého fičúra. Som istý, že je tam v pokyne líp, v úsmeve kvietím vzorkovanej lesklej pažite, v kypiacom bielom prúde vodometu — všade... všade, i na chvejných lúčoch zapadajúceho slnka...

Hľadím, pocitujúc v duši nevšednú posvätnosť chvíle. Zdá sa mi, že nás Bolesť táto, ako mať všetkých, sjednocuje v spoločenstvo bratov a sestier a spája tak i so všechnostou a s Bohom...

A jednak — náhle sa rozplynú zvuky, zaniká s nimi i ohlas tajomných, temných hájov ďalekého sveta. A my, zapomnúc na spoločnú Bolesť života, rozchádzame sa v tichom súmraku ako ľudia, ktorí sú si navzájom cudzí, celkom cudzí... A pod nohami škripoce nám sypunký, ostrý piesok...!

SOCHÁR A ČAS.

Od týždňov pracoval majster dlhých tmavých vlasov a ešte tmavších očí s dlátom v ruke na veľkom balvane bieleho mramoru. V jasnej a priestrannej miestnosti bol Čas jediným svedkom veľkej tvorivej sily, v tichej radosti po hrúzenej, po komsi túžiacej duše, ktorá na svoje „bud“ videla presvitáť línie pravidelného tela cez priliehajúce záhyby ľahkého odevu a rozoznávala vždy určitejšie ožívajúce črty strojnej hlávky i vlny bohatých vlasov, ovinutých vencom nadzemskej neviny.

Státua podobala sa neveste, čo, nepoznajúc muža, odišla v kraj svätíc Pánových, zanecha júc tu citné oči, túžiace ju uzrieť ešte raz.

Posledný deň práce! Hruď sa pári ráz záchvela obavou. Konečne podvečer, keď žiarivé zore vrhly rumenca veľkým oknom, odložil majster nástroje. Zahľadel sa na „Nevinnosť“, ako by len čakal, či nesostúpi s podstavca, a pocit nevýslovného šťastia prejal ho tak silno, až sa zaleskly slzy v tých hlbokých, temných očiach.

— Majstre! — prevravel vtom Čas s úsmievom, — ďakujem ti za ustávanie! Nechápeš? Dielo toto, ktorému si tak rád, nebude nako niec ani tvoje, ani múzea, kde ho iste postavia na miesto z najčestnejších: ono bude patriť mne, ako všetky ostatné, a keď sa mi raz za-

chce — rozbijem ho na drobné kúsky a navrátim zemi, z nej si ho vyvolal...

— Nech! — odvetil vyrušený umelec na tvrdé slová, — ale chvíla, táto nádherná chvíla, ostane už večne mojou — rozumieš? — večne!!

ZA SKLOM.

Videl som kvety, utešené kvety. Usmievaly sa na mňa zpoza skla, pred ním som zastal opäťovne, vpíjajúc sa do tých dokonale ušľachtilých farieb.

Vedľa mňa zastali aj iní a bol som rád, počujúc chváliť: Pekné kvety — nádherné kvety!

Rozhodol som sa kúpiť z nich. Aj som spravil, ale aké veľké bolo moje sklamanie! Na otvorenom vzduchu vybledly tie farby, lupienky pŕchly, lístie prašivelo...

Ani som sa neopovážil pochváliť svojim hostom, od nich by tak rád bol čul: Pekné kvety — nádherné kvety!

A včera spomínal priateľ znamenitého človeka, ktorého by všetci obdivovali, keby žil za sklom a tam pracoval.

— Áno, áno, tak je to s mnohými z najväčších! — dosvedčiac pomysel som na svoje kvety.

V knihovni sedel sám a sám... S podstavcov hľadely naňho vážne tváre veľkých duchov človečenstva, zvysoka hľadely.

Cítil to — bol ešte mladučký. So sklopeným zrakom preberal sa v knihách a za celý svet neboli by pozrel do očí tým, čo hľadely naňho zvysoka.

Čas sa míňal. V knihovni sedel sám a sám... S podstavcov hľadely naňho vážne tváre veľkých duchov človečenstva, zvysoka hľadely.

Cítil to — nedorástol ešte. S vnímatvou po hľadom preberal sa v knihách. Tu i tu zdvihol oči. Zahľadel sa na niektorú z hláv, ako by jej chcel protirečiť. — No, nevydržal a sklopil zrak znova.

Čas sa míňal. V knihovni sedel sám a sám. S podstavcov hľadely naňho vážne tváre veľkých duchov človečenstva, zvysoka hľadely.

Necítil viac toho. Detské črty zamenil už výraz dospelosti. Bádavým pohľadom preberal sa v knihách. Tu i tu zdvihol oči, a uprúc zrak na dajedeného z veľkých duchov človečenstva, ľahunko sa usmial.

A smiech ten neboli výsmechom, ale výrazom radosti človeka, ktorý v malichernosti ľudského rozumu prišiel na to, že i jemu rozmýšľať slobodno.

1910.

Sedeli pod starým košatým dubiskom — on a ona. Boli mladí, plní nežnosti a rozkošných snov. Hľadeli na seba a mlčali. Jesenný vetrík šumel žltkastým lístím. Šepotal, vyprával:

— Blázni, nerozumní vy! od tisíc rokov spievam túto pieseň. Od tisíc rokov šepcем — čomu sa tešíte, kráse?

I potriasol košatým dubiskom a vrhol skrkvaný suchý list k nohám zaľúbených. A nezbadali to on a ona. Hľadeli na seba, tešili sa a mlčali.

— Blázni, nerozumní vy! od tisíc rokov spievam túto pieseň. Od tisíc rokov šepcем — čomu sa tešíte, láske???

I potriasol košatým dubiskom a vrhol skrkvaný suchý list k nohám zaľúbených. A nezbadali to on a ona. Hľadeli na seba, tešili sa a mlčali.

— Blázni, nerozumní vy! od tisíc rokov spievam túto pieseň. Od tisíc rokov šepcем — mŕnost, mŕnost a všetko je mŕnost, nerozumiete???

I potriasol, silno potriasol košatým dubiskom. A padalo suché lístie k nohám zaľúbených...

— Chápeš?

— Chápem! — odvetila, pritúliac sa k nemu nežnejšie, oddanejšie.

A on?

Objal strojnú hlávku a vdýchol horúci bozk na jej malinové pery...

1910.

Sotva bolo vidieť na pár krokov... Miliardy drobunkých bielych atomov zahalili strmné končiare Tatier — vežu i najblížší dom. Od vody chlápalo chladom a čos' nepríjemného tislo sa do očí, dráždilo v hrdle.

Kráčal som ponad mlyn známym chodníkom. Poznal som každý kamienok. Vedel som určite, čo leží napravo i naľavo, ako i to — kam by ma chodník zaviedol. Nech zažmúrim oči, nezmýlim sa o piad. A jednak nevysvetliteľná nestota prejala ma do hlbín duše.

— Uh, ako je len dnes protivno!

Nešiel som ďalej. A vracajúc sa známym chodníkom, rozmýšľal som o podivných hlavách, ktoré, chtiac viesť iných údolím tohto života, kde by nebolo hmlly, spravia ju umele.

— A výsledok?
Podkýnajú sa vedení i vedúci. A čo je najzvláštejšie — nijak nechápu, prečo sa im tak nedarí!

— A naš občiňosť sibíanský život
neďaleko mojho domu

... Život v sibínskom lesnom svahu
... Život v sibínskom lesnom svahu

ŠACH.

Figúrky biele a čierne, rozostavené po kockovanom poli šachovnice... nad nimi aspoň dva páry hlboko zamyslených a chladne vypočítavých očí... váhavý a zas istý tah rúk, sprevádzaný zriedka kratučkým: šach... šach... šach-mat... Na takýto výjav hľadí sa zväčša ako na obrazy, predstavujúce okruštek-dva pekne ukrojenej červenej dyne, košíček, obložený sviežim lístím, z neho vykukávajú zrelé jablčka, marhuľky a strapec veľkozrnného hrozna, povedla s načatou fľašou vína alebo sladko driemkajúcou rysavou mačičkou. Slovom — ako na domáci pokoj.

A podivné — kým idylická báj farieb s maliarskeho plátна preliala sa vždy i do môjho srdca, uzrúc šachujúcich, pocítil som akúsi sústrast, ba odpor, hoc by mi ináč boly tie zamyslené a chladne vypočítavúce oči ako blízke.

Prečo?

Hádal som i sám a nemohol som nájsť odpovede. Uznával som vďačne mnohé výhody tohto zamestnania. I myseľ brúsi, i vôlu otužuje ap. Vôbec — môže byť rozhodne označené ako šľachetné využitie zbytočného času. A predsa!

Konečne chápem!

Figúrky biele a čierne, rozostavené po kockovanom poli šachovnice?... Hlboko zamyslené a chladno vypočítavúce, bezcitné oči?... Váhavý

a zas istý tah bezohľadných rúk, sprevádzaný... ach, rozumiete? i nekonečne bolestnými výkrikmi tisícov — desať — statisícov — miliónov! Ako by sa mohol na takú hru s radosťou dívať? Ako?!

A mne boli figúrky tie živé, cítiace, zúfajúce i vtedy, keď priatelia moji postrkovali, vybijajúc si veselo, drevčiatka. Len mŕtve drevčiatka!

KTO DOBRE ROZOZNÁ...

— To je belasé!

— Nie! To je zelené!!

— To je správne, dobré, kresťanské!

— Nie! To je nesprávne, nedobré, nekresťanské!!

Keby mali ľudia ostrejší zrak zbadáť, kde sa belasá farba rozchodi so zelenou — a mysel, čo by vedela zrejme určiť hranicu medzi dobrrom a zlom!

Kdeby však mali?!

Nedostatok tento vrhla nám práve zúriaca svetová katastrofa rovno do tváre. Zásady náboženské, sociálne, nacionálne... zamotávaly sa a uzlily, odkedy boli zásadami. Muselo sa to zvrhnúť na grotesknosť, aby zarazilo. Sedem dúhových farieb, smiešaných dovedna — nie je to groteskné?

Ó, hlavy — učené, chválené, venčené, svätené, zmätené hlavy!

Pri istej veľmi časovej debate napr. ozve sa ktosi celkom dobromyseľne:

— Ale, bratia moji, keď čítať v Písme svätom: Dávajte, čo je cisárovo, cisárovi, a čo je božie, Bohu... to je jasný dôvod za vojnu i s kresťanského stanoviska.

— Prehod' si tie vety! Dávajte, čo je božie, Bohu, a čo cisárovo, cisárovi... Tak tomu lepšie rozumiet... — opovážim sa protirečiť.

?

— Čo patrí Bohu, už len vieš. Nechaj pre cisára len to, čo ostane z božieho! A nie naopak!!

— Nuž?

— Poznáš, čo je ozaj cisárovo, a okrem toho nadobudneš si i nezvratný dôvod proti vojne s kresťanského stanoviska.

A ešte dobre, ak sa dobojujem súhlasu. Sú totiž hlavy, pre ne groteskného niet. Len „prirodzené“! Preto je toľko zmätku v náboženskom, občianskom a súkromnom živote. Ale i neschastia a pohromy!

1./XII. 1916.

CHLAPEC A STROJ.

odet mstilo s ozváním (eso si očišťoval) —
takto bievob kresťanom i je škubutoban

Zriadenosť ľudského spoločenstva... Pri po-myšlienke na tieto tri slová predíde mi pred oči stroj, ozrutaný pracujúci stroj. Kolesá sa krútia, kľuky dvihajú, valce otáčajú... A čo sú-čiastka, to človek!

Cítim utkvieť na sebe milióny pohľadov, veľkou väčšinou nešťastných. Milióny výrazných hlasov zvíri mi nad hlavou. No sluch zachyti len podstatný tón, čo je: žaloba a upenie.

Načúvam a hľadím:

... Kolesá sa krútia... kľuky dvihajú... valce otáčajú, a čo viac — nesmyselne, hlúpo a na-prázdro!

Ako to pochopím, pochytí ma zlost. Nedbal by sa vrhnúť na ten ozrutaný stroj, rozobrať ho a znova poskladať, alebo doprosta roztíť, len aby nelomozil tak nesmyselne, hlúpo a naprázdro. Zdvihnem päť... Tu však pocítim svoju nepatrnosť, ba mizernosť pred zdrvujúcou silou kolies, kľuk a valcov, ako i pred kolosálnosťou rozmerov a ruka mi ovisne bezvládne.

— Márne sa pechoríš! — ozve sa mi v duši, ktorá túžiac po úlave — výčitkou skýpa, pre-horkou, výčitkou proti nebu, zemi i proti sebe samej. Ale súčasne príde mi na myseľ chlapček, slabučký — však odvážny chlapček, ktorý, uho-divší kameňom akýsi veľký stroj, stavil ho práve vtedy, keď malý valce rozmliaždiť nepozorného robotníka.

V DECEMBRI.

... v decembri, v vŕšku ešte ľahši
vysok morcovcov lovobocov zisť sa v dôvode...
v decembri, v decembri, v decembri, v decembri,
že i súk v i súk bok a — dnes sa koči doslovi
bok a — v decembri, v decembri — osval a osval

Zvláštny pocit, prepodivný pocit zvnil zá-hybmi duše mojej. Vnútro zachvelo sa mi ozve-nou nečakaného, záhadného ševelu, ako kedysi dávno — za jasného, bieleho leta.

Vtedy som sedel na trávniku pod košatými lipami a snil ako ony. Zahľadel som sa uprene do rozprestreného poľa, stratiac sa v odtieňoch najrozličnejšej zelene. Jediného rušivého hlásku som nezachytil. I vo vnútri srdca bolo ticho a blažene.

— Hah!... Strhol som sa. Sševelily lipy. Zdalo sa mi: hovoria o búrke, hoc nebolo obláčika na nebi. Skoro potom zdvihly sa mračná a za-hrmelo i nad mojou hlavou.

A dnes?... Jasno je a ľavno napodiv. Hľadím na hole. Sneh sa púšta! Hľadím na polia. Ako by len pluh vyčakávaly! A onedľho sú tu Via-noce!

Ponorím zrak do vlastnej duše — dnes, v de-cembri r. 1916, keď krv teče potokmi, vo chvíliké zamiera tisíce nádejí... A tu tiež jasno a ľavno!

Pochopil som, nemám mnoho, ale mám vše-tko, čoho si dnes smrteľník môže žiadat.

— Bože môj, ako ti ďakujem... Veď som iste hriešnejší ako nejeden z tých, ktorí už všetko stratili!... A zahľadel som sa na jasavú oblohu.

— Hah!... Trhlo srdcom. — Sševelily lipy?

Nie! tie stály holé a lístie ich pritlačené v blate... Kto by sa však nezachvel pocitom nevyšvetliteľnej neistoty, vidiac, ako neusína pole, na holiach topí sa sneh — a keď je i v duši tak jasno a ľavno — dnes, v decembri r. 1916 pred Vianocami?!

17./XII. 1916.

PAHREBA.

Mám rád žeravú, najplnšími farbami zžierajúceho ohňa hýriacu pahrebu, nekonečne rád. Preto sú mi i milé tie nudné zimné večery, keď si šťastnejší zájdu do divadla a zrak môj učí v otvorennej peci na dýchajúcich hlavniah, čo tak nádherne zmierajú. Ak schýlim tvár bližšie k otvoru, pocitujuem i čosi z onej jemnej teploty, ako keď som sa priblížil prvý raz vo sneku rumennému líčku peknej lásky svojej.

Nenávidím pieseň krutého Neróna nad horiacim Rímom. Ale by skoro nedbal byť tým rozpaleným uhlíkom, prechodiacim z rozkošne červenej do iskrivožltastej farby... žihať ako on, žiariť ako on a prežiť všetko, čo dá dobrého a krásneho život náš — prežiť väšnive za chvíľu...

Ale nevolané tiene vnikajú i sem, a hopkujúc po práskajúcich hlavniah — ochladzujú žeravé uhlíky. Cím je žeravejšia pahreba — tým istejšia i moc drobunkých, mihotavých tieňov, pricláňajúcich červené a žltasté farby, až — prejdúc cez tisíc nepoňateľných variácií — splynú v šedivobielej, čo sa tak nápadne podobá povrchu pretlenej kosti.

V izbe je už tma. Iba pomedzi trosky vyžaruje nevyhasnutá iskra, svietiac mi do tváre i do duše, na znak, že je ešte nie všetko na konci... A ja, privierajúc dvercia, odvraciám oči ustato, ako v divadle po zakončení posledného dejstva nádhernej tragédie. A som tak rád, ak sa mi niekto ohlási.

NORMA.

O gazdovi N. vie celé Michalovo, že nepríde jakživ do neba. Povráva sa, že je hrozný dráč a že by od večera do rána sám neuhádol, či urobil čo dobrého v živote, hoc už má dokonalých niekoľko krížikov. Keď je o ňom reč, ľudia len hodia rukou, čo asi toľko znamená: No, vedť už ten! Alebo: — Však od toho všetko zlé vystane!!

Ale gazda N. ani nechodí do kostola. Vôbec mu nejde o to, aby ho za lepšieho mali, akým je v skutočnosti. Furmani a pije, to je všetko! A pijatyka — najmä čo sa vojna počala — náramne dražie, furmanka tiež nemôže lacniť. Gazda teda dvíha, čo týždeň — to dvíha, on — prvý v dedine.

Zvedaví ste, pravda, na ostatných, ktorí chodia do chrámu a ktorým, ako nám krehkým smrteľníkom väčšinou, ide o to, aby ich aspoň trošilinku za lepších mali, ako sú v skutočnosti?

Dvihajú tiež, čo týždeň — to dvihajú — a so spokojným svedomím: zaslúžia, čo druhí! I čo gazda N.!! Kto by sa pravdu túto, jasnejšiu nad slnko, odvážil v Michalove podvracať — najlepšie urobí, keď si hneď pohne na svojich vlastných pešo.

— Je teda vôle gazdu N. rozhodujúca norma pre michalovských furmanov?

— Je i nie je!

Keby si — dajme tomu — gazda N. v nejakej dobrej chvíli chcel vyprobovať vážnosť svojho slova a čo týždeň snížil by nájomné, — čo by sa stalo? Ostatní by hodili rukou, čo by znamenovalo ako prv: No, vedť už ten! Alebo: — Však od toho všetko zlé vystane!! A, pravdaže, brali by dotial najvyšší poplatok ako pekné a ustálené „furmankovô“ veselo ďalej.

Keby si — dajme tomu — gazda N. v nejakej dobrej chvíli chcel vyprobovať vážnosť svojho slova a čo týždeň snížil by nájomné, — čo by sa stalo? Ostatní by hodili rukou, čo by znamenovalo ako prv: No, vedť už ten! Alebo: — Však od toho všetko zlé vystane!! A, pravdaže, brali by dotial najvyšší poplatok ako pekné a ustálené „furmankovô“ veselo ďalej.

Keby si — dajme tomu — gazda N. v nejakej dobrej chvíli chcel vyprobovať vážnosť svojho slova a čo týždeň snížil by nájomné, — čo by sa stalo? Ostatní by hodili rukou, čo by znamenovalo ako prv: No, vedť už ten! Alebo: — Však od toho všetko zlé vystane!! A, pravdaže, brali by dotial najvyšší poplatok ako pekné a ustálené „furmankovô“ veselo ďalej.

Keby si — dajme tomu — gazda N. v nejakej dobrej chvíli chcel vyprobovať vážnosť svojho slova a čo týždeň snížil by nájomné, — čo by sa stalo? Ostatní by hodili rukou, čo by znamenovalo ako prv: No, vedť už ten! Alebo: — Však od toho všetko zlé vystane!! A, pravdaže, brali by dotial najvyšší poplatok ako pekné a ustálené „furmankovô“ veselo ďalej.

Keby si — dajme tomu — gazda N. v nejakej dobrej chvíli chcel vyprobovať vážnosť svojho slova a čo týždeň snížil by nájomné, — čo by sa stalo? Ostatní by hodili rukou, čo by znamenovalo ako prv: No, vedť už ten! Alebo: — Však od toho všetko zlé vystane!! A, pravdaže, brali by dotial najvyšší poplatok ako pekné a ustálené „furmankovô“ veselo ďalej.

jernejšou v sibsi. **PIETA.** smieš — je vdeč odjova ženčíš ťavodozugy lebo ilinčo ľudob vď oď — žnmojča vď likina ūstvý cō a svola — vď vď oď uželi ilihod vď matsu. Toleto ce — cduia hri si bav, oňi :vič oňa oľadom řebyvci. A Hrastový ťlž očisav očor ho ūzav a ūzleq očas ūčisav ūčevjan. Isiteb vď iland ūčevjan ūčeb ūčevy ūčevan. ūčevjan

— Ach, Bože, čo si ja počnem, čože si ja už len počnem teraz?! — rozbedáka sa jedného dňa pani S., prevracajúc po dome všetko čím hore, tým dolu. — Žofka, Žofka, nevidela si niekde náprstok, ten — vieš atď.

Žofka, chyžná i pestúnka v domácnosti, nevidela ani zbly, ale práve preto musí usilovne hľadať, shybujuč sa pod posteľ, šmátrajúc metlou popod skrine a vôbec všade, kam sa nedá inak priblížiť. Pritom, pravda, vypočúva i krahanie a lamentácie, ako: Náprstok... náprstoček, jediná pamiatka po mojej nebohej mamičke... Čo si ja už len počnem? Ako ja to prenesiem.

— Ach...

— A toto je nie? — ozve sa konečne Žofka, podávajúc, čo našla v ktorejsi zabudnutej zásuvke. Nato nasleduje dojímavá scéna. Milostpani, vytrhnúc jej náprstok z ruky, pritisne ho k perám, potom i Žofku vybozkáva, lebo darmo — ona mala svoju nebohú mamičku rada, veľmi rada a uctí si jej pamiatku nadovšetko.

Žofka vyjde hlboko dojatá — ale ešte toho istého dňa počuje mimoriadne úradným a ostrým hlasom volať: — Žofia, Žofia! — Vrazí do izby — ak zas ten nešťastný náprstok alebo nejaká iná pamiatka po mamičke, a tu zahrnie ju milostpani:

— Žofia, počuj, neprivrávaj sa ty mne deťom

tvojou hlúpou sedliačtinou, ja to nechcem, im toho nebude treba — rozumieš?

— Áno, prosím! — prisvedčí Žofka, slúbiac svätosváte, že sa bude deťom privrávať len po panský, keď to ony inak nepotrebujú. Ale ako ide z izby, jej hlavičkou mihne sa čosi, čo by však za svet nepovedala nikomu. Nebohá mamička milostpanej totiž — nevedela inak, len po slovensky.

24./III. 1918.

„DOMOV.“

„...všetko v súčasnosti už je len záberom na dve ruky. Domov je v súčasnosti iba nášmerníkom, ktorý nám vede cez život. Až do chvíle, keď sa nás všetci sústredí na vlastné domy, bude nás všetkých viesť k smrte. Až do chvíle, keď sa nás všetci sústredí na vlastné domy, bude nás všetkých viesť k smrte.“

Prastaré stavisko závratne veľkých rozmerov: izba pri izbe... poschodie na poschodí... dvor vedla dvora. Jest v ňom miestnosť, kde sa učia deti, svätyňa, kde sa slúži Bohu. K tomu patria rôzne bočné stavby, záhrady — zamknuté i verejné... všetko, všetko až po cintorín.

Hľadíš naň s údivom? Nezaslúži to!

Pýtaš sa, aká je to budova? Henten dobre založený elegantný pán s voňavou cigarou v ústach, púšťajúci s modrastým dymom i akési veľmi hlboké a zas príliš ostré samohlásky pomedzi zuby, celý nadšený ti vysvetlí, že je to „Domov“, krásny, bezchybný, drahý „Domov“, akého niento viac na šírom svete.

Protirečiť mu nemusíš — no, spýtaj sa aj iných, napr. tamtoho ufúlaného človeka, zakladajúceho trotoár. Prehovoriac — zamieňa najčistejšie hlásky, ako keď preberá zručný pastier na päťdierkovej písťale. Nerozlieva sa ako predošlý, ale odpovie ti vďačne.

Od neho sa dozvieš úžasné veci — o priestranných komnatách a nezdravých dusných kúticích — o kulte hlbokých a ostrých samohlások, znásilňujúcim úbohé detské hlávky a natískajúcim sa (zo všemohúcej vôle správy „Domova“) i do svätyne služby božej. Poznáš, prečo sú verejné záhrady zapustnuté a na tropy „Domova“ šľachtené nádherné sady pozamyka-

né. Konečne počuješ čos' i o cintoríne, naň si smyslia len najnešťastnejší z väčšiny, a to — ako na zem zaslúbenú!

Ak sa opýtaš tohto podivne otvoreného človeka, či tiež patrí medzi posledných — pokrúti hlavou. A ak ešte dlhšie postojíš pri ňom, vyzná, že vie i o väčších a celkom tak starých budovách, ktoré sa musely primerane požiadavkám doby opraviť alebo i prestaviť od základu.

— Tam sa odstránily kulty ceny pochybnej, kaziace len pokoj „Domova“, a pootváraly zamknuté sady vyšších pôžitkov, aby nebolo vydeleného, kto by sa nemohol pokochať na krásach života... — zakončí robotník s prízvukom, čo ťa usvedčí, že sa to všetko musí stať i tu.

A vtedy poznáš v ňom pracovníka, hotovacieho trotoár k novému stavisku závratných rozmerov, pred ním ak zastaneš niekedy — zádivíš sa, a zaslúži si to!!

12./XII. 1917.

DEDINA V ZIME.

Domky a sypárne ani na ďalekej Sibíri — krový obrubnené lesklými cencúlmi a privalené riasnatými bielymi perinami novonapadnutého snehu. Celú noc snášala ich Meluzína plačúc, bedákajúc... azda nad smutným údelom sfdc, čo tlkocú v tých chalúpkach, tvrdým snom obklúčené, ako by ani netlkly, alebo trpnuc očakávajú záblesk zore nad Kriváňom?

I cesta samý číry sneh, dosahujúci niekde až neveľké obloky stavísk, čo sa nevedia rozhľadieť, ako umdlené oči chorého. I chrám je taký, ako ho maľujú o bielych Vianociach. Spodné okná zaviate kde celkom, kde dopoly a na vrchných, oblúkovitých, jagajú sa srieňové arabesky v lúčoch vychádzajúceho slnka.

Mladá lipka nad potokom osypala sa ako najbohatšia jabloň bielym — mŕtvyom kvetom. A potok, ten niekedy tak bujare zurkotavší potôčik, zamíknuc, spí... spí... spí!

Iba na obrovskom topoli, vyčnievajúcim skoro tak vysoko ako chrámová veža, striehne čos' veľký čierny havran.

Komu slúži? Kto ho poslal? Ktovie! Ale márne čaká, nepoletí k pohlavárovi čiernych duší s radostnou zvestou. Lebo sa už otvárajú dvere, prví chodci, boriac sa vysokým snehom, pretláčajú chodník od domu k domu a volajú i na mňa, kypiaci túžbou po živote: Dobré ráno!

18./XII. 1917.

VILA NA CINTORE.

Milá je ráno, keď ju slnko ešte spiacu polieva lúčmi a ona, budená švitorom vtače, počne sa rozhliadať po svetlej oblohe — bujnom stromoví, po cestičkách a chodníkoch, vysypaných bielym pieskom, objímajúcich v zelených rámcoch prekvitajúce kvetné hriadky, na nich svietia kvapôčky napadnutej rosy.

Vábna je i večer, keď sa rumeň západu jagá na jej vynálezavostou umenia zdobenú fasádu, a domáci v ľahkých šatách sedia na verande, kochajúc sa v prostopaši čisto odetých dietok, preháňajúcich sa okolo ružovými prúdmi syčiaceho vodometu.

No najzvodnejšia je za teplej letnej noci, keď s hrdošťou královnej prijíma vznešených hostí, a opovrhujúc kmitom hviezdi bledým úsmevom mesiaca — trblieta sa vo svojom vlastnom svetle, vpadajúcim hlboko do alejí, tajomných húštin parku a chvejúcim sa na rozčerených vlnách nedalekého jazierka.

Deti už spia v odľahlom krídle budovy, prieskanné komnaty však zaváňajú výborným jedlom, drahým nápojom a dymom znamenitého dohánu. Množstvom lustrov ožiareň dvorana opája vôňou priesvitných šiat, dráždi ligotom šperkov a zvodom horúcich pohľadov. Vášnivá hudba stíha pára za párom prúdom neviditeľ-

ných vln, ktoré unášajú, šumiac a víriac po hladkých parketoch.

Akí krásni sú tu všetci, akí veselí! Hľadím im do tváre zblízka, hoc som i nie zo vznešených hostí. — Ako povedome a isté moci svietia ich zraky, ani oči kedysi panovavších gréckych bohov!

A keby vedeli taj! Keby len vedeli!!

Pod tenkou vrstvou zeme, kde stojí nádherná Vila moci a lesku... kde pestrejú sa hriadky kvetov a temnejú húste... široko-ďaleko, kam len obrovský park zasahuje — sú srdcia, tlejúce ľudské srdcia, im násilné ruky ujímaly z výhod života po stáletia, aby mohla vzniknúť táto budova s unášajúcou hudbou a do noci žiariacimi veľkými oknami.

A keby vedeli, že tie srdcia — hoc i dávno práchnivejúce, čakajú len na chvíľu, čo ich vyvolá, keď ich túžba ožije, a preraziac tenkú vrstvu zeme, vyvráti Vilu zo základov a park rozkoše obráti na úrodné polia šťastnejším pokoleniam.

Ó, keby vedeli!!... Vtedy by azda strnula oná vášnívá hudba, zhasly hýrivé svetlá, hostia i domáci roztratili by sa v iné strany, lebo hoc je i skazená ľudská duša, jednak sa jej len ľahko zabávať vo Vile, vystavenej na cintore... na cintore!!

FOTEL.

Vytučený nabuclato a obtiahnutý nádherne modrastým plyšom, pýsil sa v salóne, zariadenom podobným nábytkom, čo svedčil o bohatstve i vkuse domáčich. Po stenách drahocenné maľby, odrážajúce sa v benátskom zrkadle. Pozlatený skvostný luster, pod ním porcelánová váza, plná sviežich ruží, bielych ani sneh. Pestro vzorkované orientálne koberce. Na to všetko lial sa z ulice bied jas bielučkého dňa pomedzi brokátové záclony a oživoval sýte farby tohto rajského útulku. Požíval som ich s onoho fotela, na akom sa mi dostalo sedieť prvý raz v živote. Bol to všetkou rafinovanosťou vynaliezavosti obdarený vzor moderného náradia. Keď som vhupol doň, zdvihol ma niekoľko ráz a potažkajúc zobjal až po pazuchy, že som sa — hoc to i príjemne zachvelo nervami — bezmála naľakal toľkej nežnosti.

Štebotná, čižná pani, jej som sa nadišiel pokloniť, odvolaná — vyšla na chvíľu a ja hovel som si zaborený, dosahujúc vystretnými nohami virtuózne ohnuté nôžky mahagónového stolíka.

— Je to jednako len báječné byť pánom takého príjemného kútika! — mi hľalo hlavou. Počal som závidieť šťastnému továrníkovi, ktorému ku všetkému tomuto žičlivý život dopomohol. Bolo ticho, ani ruch ulice neprenikal, keď som sa však započúval, zachytil som lo-

mozné otrasy fabrického hrmotu a tu ozvaly sa napodiv srozumiteľné hlasy, zo všetkých kútov salónu. Drahocenné predmety počaly ožívať, vyprávajúc mi o svojej minulosti. Krásny obraz, predstavujúci Madonu s usmiatym deckom, prehovoril: ...Nepredstavujem šťastnú matku, ale ženu, ju zachytíl remeň a dolámal stroje... Ostaly po mne štyri siroty a pánovi tento obraz! Podobné histórky sverily mi i ostatné maľby... i zrkadlo, i luster, i záclony, perzske koberce atď. A keď som už taje všetkých s úprimným súcitom vypočúval, zastonal nakoniec i fotel, ten nabuclato vytučený fotel, v ňom som si hovel až po pazuchy zaborený, hľadiac na konce topánok pod mahagónovým stolíkom:

— Je ti mäkkoo sedieť na mojom lone, pravda?
— ozvalo sa traslavým hlasom. Ale mne nebolo tak mäkkoo v živote! Pracoval som úmorne od útlej mladosti, až sa mi ruky pohúžvaly, nohy vykrivili, chrbát ohol, hlava soškvirkla bôľom, a keď som vykašľal dve tretiny plúc, premenil som sa v toto kreslo...

Predesený chcel som vyskočiť na tieto slová. No ako by mi len nohy zmeravely, sedel som nehybne, hľadiac na osvetené konce svojich topánok pod mahagónovým stolíkom. Prišlo mi na myseľ, že i môj vlastný otec skonal podobne v kvete života — oh!

— Odpusťte, pane, — vyslobodila ma domáca pani s roztomilým úsmevom z moci magického kúzla, a ponukujúc zákuskami a pohárikom chutného likéru, štebotala: — Ako sa vám páči u nás? Ako sa vám páči??

— Dobre, milostivá! — odpovedal som, — je tu krásne, nádherne, len keby tie kúty menej hovorily...

— Milujete ticho, pravda?

— Áno, úplné ticho, milostivá! — prisvedčil som dôrazne. Ona však tomu neporozumela a s úsmevom duší, ktoré neuhádnu ľahko, čo im ešte chýba — podala mi ruku pri rozlúčke.

DETI A KNIHA.

Daroval raz otec deťom knihu. Strany jej svietily čistotou, pestrely sa farbami, znázorňujúc zem i oblohu nebeskú so všetkým, čo je na nich pekného a dobrého pre človeka.

Kto nazrel do nej, ako by len životu pohliadol v tvár. Zvedel, čo má, i čo môže poznať. Deťom žiarila radosť z očí, keď sa v obrazoch prehŕnaly.

— Pekné, utešené! — opätovaly neustále, radosť sa daru.

Skoro však našla sa vzácná kniha v kúte medzi najošúchanejšími hračkami.

— Nedbáte o knihu, deti?! — vyčítovala im matka.

— Mrzká je, mamička! Ohyzdná!!

A vskutku, ako ju zdvihla, užasla. Strany, čo prv svietily čistotou — pošpinené, farby, znázorňujúce zem i oblohu nebeskú — znetvorené atramentom.

— Kto to urobil?

— To už bolo! — odvážily sa deti uvaliť vinu na knihu, na otca. Potom však ukazovaly jedno na druhé: — To ten! — To tá!!

— Škoda vám jej bolo dať! — hnevala sa matka. A jej bolestný hnev kto by dnes necítil? Ved večne krásnou mohla nám byť kniha, čo sme dostali od Otca, nech jej svietiace biele strany prsty ľudské nepošpinia a pestré farby, znázorňujúce zem i oblohu nebeskú so všetkým, čo je na nich pekného a dobrého pre človeka — nepoškvrnia ohyzdným atramentom!

ZÁHADNÝ HUDEC.

Hrá? Zrejmé, hrá!

Stojí ktos' zvonku pod stenou mojej pracovne, zahalený v podivne voľný plášť a tisnúc čarovné husle pod bradu?

Tiahle plné zvuky lejú sa zvoľna, tichučko z dokonale ovládaného nástroja. A keď sa predberú cez stenu, zdajú sa mi už ani sen chláholivý, ľahunký sníček.

Len pred chvíľou nebolo ma doma, hoc som sedel na obvyklom mieste pod knižnou policou, bádajúc perom do otvoreného kalamára. Navštívil som práve ďaleké kraje svojej bujarej mladosti. Počul som spievať do nekonečna rozliate vlny večne pracujúceho mora, zvuk jeho stlmil ruch obrovského mesta, až zjemnel i ten v báječné akordy kedysi zažitej kompozície, ju vyrážaly čarovné husle opusteného samotára.

Naslúcham — poddajúc sa oným citným tónom, ako čln kolembavým vlnám, a čosi zbolí, tu v duši zbolí, ba až zhryzie... Pery moje vyčítujú komusí horko pre ten bolestný zvuk, kým si neuvedomím, že slnečné lúče dopadajú oknom rovno na červené súkno môjho stolíka a so steny hľadia na mňa oči dvoch veľkých národných umelcov, i starý bača so zapekačkou v ústach. Hľadia ako prv...

A jednak hrá ktosi. Zrejmé — hrá! Zpoza steny lejú sa tiahle plné zvuky zvoľna, tichučko, ako ukájajúca ozvena onoho tak dokonale ovládaného nástroja.

Stojí ktosi zvonku pod stenou mojej pracovne, zahalený v podivne voľný plášť a tisnúc čarovné husle pod bradu??

Možno!... Ved mal som priateľa, ktorý mal zas mnoho z duše mojej. Za čiernych večerov naslúchal som, ako prenášal hrozné tušenie srdca chvejnými prstami na struny, plačúce pod slákom. Splnilo sa všetko. Miloval, súc milovaný, a umrel! Stál som v bielučkej komôrke, keď vstúpila kvitnúca slečna v čiernom závoji... a na stene visely husle. Pochovaly ich s ním? Neviem! Ak by ich však bral kvôli mne do ruky — na pohľad mojich výhod proti jeho sklamaniu — ich zvuky niesly by sa iste ani sen, chlácholivý, lahunký sníček!

KED SRDCE NEDBÁ SKAMENIET...
...čo však je o tomto až ľahšom moje
vlastiličom simeho s vlnou v mi. ne bol
zaviesť mi lenučia udolia v a "javoblaži" inq
čo iba dôvanské jej a ľaskej dôbrav katala en
noru biehu vodniliča dôvratu vložiť inT.
ni zaviesť mi v dôvratu simeho želieN. "Imo
žatia imrešia ihuč emu ťa ci oia! Šožiabot
... Pod dojmom prečítaných novín, rozpísujúcich

sa práve o najvyberanejších nemeckých i nemeckých barbarstvách, čo môj veľký kolega, Rich Dehmel, nazval hudbou sfér — ovládaný odporom i mdlobou zdriemol som na chvíľu.

Zdalo sa mi, že som umrel. Akási nepochopiteľná ozvena plaču a trúchlivej piesne doznievala mi v podvedomí, keď ma zarazil hlas, naň zatreptala krídlami oslobodená duša moja.

— Čím chceš byť? — počul som určite. — Čím chceš byť na zemi? Lebo ti ešte neprišla hodina ostať s nami večne. — Čím chceš byť? Panovníkom?

— Nie, Pane! — odvážil som sa prevráviet. Zrodiac sa v purpure a snijúc pod baldachýnom, nevedel by, čo viem dnes, a nevidel, čo vidím... Zatúžil by azda i po stolici Tvojej a upadol v nemilosť.

— Teda biskupom!

— Ani tým nie, Pane!... Vo vysokom postavení nechápal by slova Tvojho, ako ho chápem teraz. Alebo by neboli vládcom vlastných úst a zas by len upadol v nemilosť u Teba.

— Azda štátnikom?

— Tak by som sa musel zrieť svojho čistého svetom a zaplatiť stav veľmi draho!

— Rec teda sám, čím by si rád byť?

— Spevcom, keď už tak. Zas len spevcom

svojho milovaného a zaznaného rodu. — chcel som odpovedať na otázku čo najúprimnejšie, keď sa mi vynorily z povedomia myšlienky pani Lewaldovej* a v slchu zašumel mi pverzne slastný vzdych jednej z jej bezsenných nocí:

„Tri tisícky mŕtvyx Angličanov pred frontom!“ Nijaká symfonia neznala by mi teraz lahodnejšie! Ako to príjemne prúdi nervami, útešne, nádejne: „Tri tisícky mŕtvyx Angličanov pred frontom!“ — až do snov to doznieva a šumí ako lichotivá melódia vôkol hlavy...

— No? — vytrhol ma z ustrnutia onen premocný hlas: — Hovor, zem ťa čaká. Čím chceš byť??

— Bralom, Pane, najpríkrajší bralom, zarazený v nebotyčný štit výšin mojich. Bralom, k nemu nedotelel by ohlas „kultúrnych“ dolín a ktoré by neznesvätila nijaká stopa ľudská...!!

A precitnúc — hľadel som na všetko chladne, zvysoka, ako by sa mi len skutočne splnila nevšedná žiadosť moja. Iba smutných mračien neviem sa viac zbaviť, čo na bralá sadajú tak rady.

14./I. 1918.

* Velhagen und Klasings-Monatshefte.

POTULKY MESTOM.

Prečo som rád blúdieval neznámymi ulicami cudzieho mesta? Pre tisíce výkladov, čo som neobzrel? Pre tisíce tvári, ktoré si mňa nepovšimly? Azda! — ale najmä pre ten rytmický ruch, čo ma unášal kams' do nedohľadna ako na vlnách veľrieky, v nej — ak len človek nechce sám — neutopí sa...

Niekedy som, schválne hľadiac, nevidel a mal som veľkú radosť, keď som sa nevedel orientovať. Iba raz (bolo už veľmi pozde) prišla mi na myseľ nedávno čítaná príhoda s apačmi. Ale najbližší človek okúňal sa ma tak nervózne, že som sa mu zasmial medzi oči, a opýtajúc sa, kade mám — kráčal som k svojmu hotelu.

Čia mi to ruka naliala do srdca pocitu bezpečnosti? Čia na Oxford Streete, čia na bulvári de la Madeleine? A prečo sa musím obzerať nedôverčive, keď kráčam ulicami, kde ma poznajú, ulicami vlastného mesta, hoc nemám bohatstva a svedomie mi je celkom čisté?

O tom by vedela čo-to tá tuhočervená ruža, zaslaná z ďalekej cudziny v prostunkom liste do rúk Láske mojej. Azda by bola došla i z ulice vlastného mesta? Môžbyť, ale nenarušene sotva. Lebo sem ešte vždy nesiahal ruka, priznávajúca nárok požívať všetky krásy života i srdciam, ktoré, hoci nevládzu panovať, ale žiť chcú... žiť chcú!

15./I. 1918.

NECH SOM DNES SOCHÁROM!

Som synom skál a žulových bralísk, pod nimi stála mi kolíska. Azda preto vinul som sa inštinktívne od malička k nerastom všakého druhu! No miloval som najmä mramor, bielucký mramor, z neho zručná ruka umelca vyviedie myšlienku na svetlo. Myšlienku radostnú či žiaľnu, vtelenú v obnažené údy a svietiacu z tváre a z očí, ľudského ducha prezradzujúcich. S akou pietou hľadieval som na snímky klasických sôch, podané na posledných stranách latinskej čítanky! Divil som sa tomu — náramne divil, ako je to všetko len možné?! No najviac zaujal ma výtvor troch rodských majstrov, znázorňujúci tragickej zápas Apolónovho kňaza a jeho synov s obrovskými hadmi, ovinutými uzlovito vokol zúfalo napružených, umdlievajúcich údov. Tá nezaslúžená, nekonečná bolest, ktorú ešte nik lepšie neznázornil, podmanila mi srdce i myseľ. A ja — hoc i len zdaleka — precítil som kúzlo, akým zasahuje duše kameň oživený.

A láska k životu, vytesanému zo skaly, sprevaďala ma na každom kroku, či som šiel cintorínom popri deve, trúchliacej pod ulomeným stĺpom — nad skmasnutou ľaliou uvädnutej nádeje, či som požíval fragmenty klasických reliéfov, odtrhnutých od vlastnej pôdy, a či som stál so zbožným pocitom v hrudi medzi obdivovateľmi dokonalého aktu miloskej Venuše. Predišlo mi

vždy, aj keď som nechcel triediť alebo podceňovať niektoré z umení, že báseň vie zaujať, obraz upútať, hudba obájiť na istý čas, ale ak raz kameň prehovorí — slová jeho vryjú sa dlátom do duše a nevytrie ich odtiaľ ani smrť.

A to je, prečo mi skfsa podivná túžba v srdci a pred zrakom vynára sa plán, podmienený vettou: Nech som dnes sochárom! Tak vďačne by zamenil pero aspoň na čas za aké-také dláto v nádeji, že vrave oživeného balvana kamenné ľudské srdcia porozumejú skôr než rytmu a zvučnému rýmu, než aj najvýstražnejším farbám, hodeným na plátno, alebo hoci najmohutnejším a kordom ducha zošľachtujúcej hudby ...

Nech som dnes sochárom ... Nuž? Vezmein si ozorný balvan a pracujem od svitu do mrku so svätým zápalom v očiach bez akéhokoľvek pokrytectva ... Pracujem v hrubých a drsných črtach, ako je i najväčšia pravda len v drsnej podobe, bijúcej do očí, pochopiteľná širokým davom ... Vysekávam hlavu otca i hlavy synov s ohňom šialenstva v očiach a na perách so skameneným chichotom ... Vylúpam údy, uzlovito ovinuté obrovským hadom, vzpierajúcim sa z tej istej hmoty, z nej vyrastajú i najtragickejšie postavy, nevidiace nič a netušiace ani, že ich onen hrozivý netvor usmrtí.

Vykrešem — nech som dnes sochárom — a postavím moderného Laokoona na rínok veľkého mesta, spravujúceho sa tvrdým zákonom svätej sebeckosti. Postavím — vyryjúc na čiernom podstavci plamennými literami: Ľudia, ľudkovia, ak máme byť vrastení do hmoty, z nej čiaha po nás odporné hadisko, ako by bolo súčiastkou našou — vtedy je márne všetko! — Všetko — všetko je márne!!!

OLTÁRNY OBRAZ.

„Jáma ľos Ježiša dočiňovať a čať
jeho v súčasnosti sa násť im miera, aj aj A...“

Neviem, ako komu — mne však postáť pred oltárnym obrazom je čos' celkom iné, ako obdivovať maľbu na výstavke alebo v umeleckom ateliéri. Nemôžem sa vyslobodiť zpod mimovolného kúzla, vyplývajúceho z povedomia, že sa pri pohľade na myšlienku, vystupujúcu z tých farieb, utíšilo mnohé srdce — a mnohé, čo si prv už nevedelo rady, posilnené počalo dúfať.

Tak to bolo i v katedrále, kde kynie s oltára Syn Človeka pozvom: Pod' za mnou! Stanúc pod obrovským gotickým klenutím prvý raz, nevedel som oči odtrhnúť od toho skvostne vpraveného plátna, oživeného denným svetlom, čo vnikalo farbistými sklami vysokých a úzkých oken. Cítil som silu božského pozívania, ovládavšieho — ako sa mi zdalo — všetky lode, chóry, výklenky onoho architektonického zázraku.

Nech sa započúvam, zachytím i hlas jasný, srozumiteľný, volajúci i mňa, ako všetkých vchádzajúcich, od najvyšších hodnostárov — do posledného žobráka, prosiaceho pri dverách veľkolepého dómu o almužnu.

A keď som stál pod tým obrovským klenutím po druhý raz? Sišla sa cirkevná i svetská noblesa, knazstvo, vojsko i vysokí úradníci... Po chóroch šuchotal hodváb. Jas lustrov dopadal na úbel líc a množstvo zvedavých i zbožne sklopených očí.

— Nádherné! — pomysel som, vpraviač svoje kedajšie zažitie do prítomného prostredia. Umenie v službe najvyššej myšlienky, ako by to nebolo nádherné?... Očima hľadal som obraz. Nedovideľ som naň pre spústu horiacich sviec a s fažkou vohnou vystupujúci dym tymiánu.

Na ohlas zpred oltára klonily sa hlavy.

— Nádherné! — pomysel som znova. — Ako mi však zrak navykol, preraził i mystický kruh svetla a dymu, a ja zbadal som na plátne s úžassom miesto volajúceho Syna Človeka — veľkú Päst — stisnutú, tvrdú Päst, záruku pozemského bohatstva, moci a slávy...

Bol to mam mojich vlastných smyslov? Iste! Ale tie čelá klonily sa jednak pred tým, čo som videl ja. Tej Pästi na poctu niesol sa i úchvatný spev chóru, ním duša moja trpela. A trpí i teraz, kedy si naň len spomenie.

15./III. 1918.

POZYV HORY.

— Pod!... — vpadá v sparno dňa, keď slnko pečie a prach sa zpod nôh kudlí — biely, jasavý, neoberajúci odevu, ani tváre, ani očú, tisnúci sa do pľúc i do duše hriechom, jemu nemožno vyhnúť. Hlas ten je mi známy ako vrava otca, ju čujem niekedy určite v prízvuku svojich slov... Známy od času, čo som utkvel zvedavým zrakom na temnom mori svrčín a jedlí i na svetlejšej zeleni červených smrekov. Počul som ho v cudzom kraji, keď som nazeral v hľbky života. Prešihol sa i ponad šíravu večne zvierených vln v komôrku ďalekého mesta privravieť sa mi svojím tajomne vábnym: pod! pod!! A srdce moje zrýchlilo tep svoj vždy ako na pozvý duše vrúcne milovanej.

— Pod!... — volá i dnes mäkkoo, oddane a vnútro moje odráža ten ohlas, nútiač ma poslúchnuť... Ved' koľkokrát uchýlil som sa v onú roztvorenú, príjemne chladivú náruč, náčriet z čistého, prachom nehyzdeného vzduchu, navoňať sa dychu smolnej kôry, posedieť si pri kryštálnych vodách bublavého pramienka neraz až do súmraku v rozhovore — koľkokrát?! A vtedy počul som vždy s perí onej neviditeľnej duše: život je pekný, veľmi pekný!

Dnes — zdá sa mi — chápem z tých šepotavých slov viac. Omnoho viacej...! Je v nich túžba, akej som predtým nepobadal. Alebo som

jej azda nerozumel? Naráža na akúsi dávnu zradu otcov — zradu pred tisícami rokov, keď jaskyne ostávaly prázdne, ukrývajúc — ako pamiatku zapadnúvšieho života — vedľa práchnivejúcich kostí sopár kamenných nástrojov. Spomína cestu, po nej musím s inými, i keď slnko pečie a prach sa zpod nôh kudlí, sadajúc na kvety, trávu, na lístie stromov i na hruď, plnú vzbury a odporu. Sptyuje sa ma, čo sme vyhrali? Čo som vyhral ja?? Ponúka mi lôžko, vystlané bujným hodvábnym machom. Ponúka svoje ovocie, vtáctvo, i ryby, i divinu... Sľubuje žehnať mne i potomstvu môjmu, ak sa vrátim a zabudnem na všetko, čo som videl i počul dote raz...

A ja? Prisviedčam na zvodné slová ako otrok, nevediaci sa odtrhnúť od nemilosrdného pána svojho. Prisviedčam a mlčím, nechtiac zradiť tej naivnej, dobrej duši, že je nie viac paňou svojich kypiacich vôd, ani ovocia, ani zveriny... Mlčím, pomýšľajúc na to, ako by ma panský hájnik vyhnal i z jaskyne, kam by som sa uchýlil — a tá, ju mám tak nekonečne rád, vidiac to, musela by okúsiť horkosti ako ja, ako i ty, druh môj — za sparného dňa brodiac sa osudnou cestou, keď slnko pečie a prach sa kudlí zpod nôh — biely, jasavý, neoberajúci odevu, ani tváre, ani očú, tisnúci sa do pľúc i do duše hriechom, jemu nemožno vyhnúť...

Prisviedčam a mlčím, kým tajomná duša hory len volá a volá ...

17./VIII. 1918.

DVERE.

Kto by veril, že práve dvere vyskúšajú sily nášho najcennejšieho „ja“? Dvere, ten bezživotný predmet s kľučkou, jej sa cez deň lapáme i sto ráz, a s čapmi, čo často odporne vízgajúc, zobúdzajú našu nervozitu.

Nemyslím na taje kľúčovej dierky a na sluch, kloniaci sa k nej okradom s hriešnou zvedavosťou. Ide mi o niekoľko — povedzme — o štyri kroky, z nich spravíme dva pred a dva za dverami, nájdúc sa tak na prahu alebo z domu na priedomí.

Dialku túto delia dvere na pravé poly a preto štukot kľučky alebo prípadný vrz čapov možno nazvať i výstražným hlasom, jemu podliehame inštinktívne.

Viďme!

Ak sme neurobili ani kroka z izby a dvere sú zavreté, bývame obyčajne citliví proti krivdám, hriechom, popáchaným na dušiach nevinných. Zastrájame sa, i päste zatináme. Keby sa spravodlivým vznetom duše vyvinutá energia dala odmerať, mohli by sme to poznačiť číslom 100 a tlak ostatného, čo je ešte vzácne nášmu „ja“, číslami 10—1, alebo i 0.

Pri prvom kroku nebadaj na nás vážnejšej premeny. Ako sa však lapíme kľučky, preváži sa v nás čos', znakom čoho je stisnutá päst hlboko vo — vrecku. Pri treťom kroku, najviac ne-

vedomky, vyťahujeme skrotnutú pravicu, aby nás nik neupodozrieval. A na štvrtom? — Keby sa spravodlivým vznetom duše vyvinutá energia dala odmerať, mohli by sme ju poznačiť číslami 10—1 alebo i 0, a tlak ostatného, čo je ešte vzácne nášmu „ja“, číslom 100.

Vyrieť súd nad tým? Božehrán! Vedť tá štvorkroková diaľka môže byť i púťou z izbičky dobrého filistra na trúchle polia martýra pravdy božej, na čo je istotne potrebná nevšedná charizma... Je však v tom vždy podarené komikum, keď pút tá znamená len prosté štyri kroky a my, zanechajúc svoje lepšie „ja“ za dverami, stojíme na prahu v povedomí, že sa v nás pranič nezmenilo.

NAJVÄČSIE TRAGIKUM A NAJTAŽŠÍ HRIECH.

Stúpal som na vrch, vyčnievajúci vysoko nad končinami zeme. Zachcelo sa mi ujsť pred Žalobami, alebo aspoň pochopiť príčinu nesmierneho nešťastia, plniaceho priestory desnými výkrikmi, prerušenými bezcitným jasotom.

Šiel som po vychodených serpentínach a Žaloby za mnou. Odbočil som neznámym svahom... Sihlina šumela — no nedostával som odpovede na otázku.

Našiel som sa na čistinke, plnej pavučín. Pod nimi krpateľo pestré kvietie a v jemnučkých sietach trepotaly sa zúfalo drobunké, hynúce mušky. Prekvapilo ma, že je tých pavučín sila a lapených mušiek bezpočet. Ale nerozmýšľajúc nad tým, bral som sa za svojím cieľom.

Húštiny redly. Nasledovala zóna zakrpatených svrčín, kosodrevia a potom už len rozválané, sivým, soschnutým machom patinované balvany...

Vysilený námahou sadol som na najvyšší. Mal som pocit, ako by sa povrch našej planéty rozinul podo mnou do nekonečna, podobajúc sa onej lúke, zatiahnutej pavučinami, pod nimi krpatie kvietie a v ich jemnučkých sietkach trepoce sa tisíce dokonávajúcich, nešťastných životov.

Z pavučín niektorá sa zdvihla, a prešumiac

mi ako hustý oblak ponad hlavu, tratila sa v hraniciach nedohľadna...

— Zachytiť sa do jedného z nich a letieť so Žalobami i trudnou otázkou pred chápajúceho všetky veci!!... Vtom som však počul v duši srozumiteľný ohlas: Najväčšie tragikum človeka je hlúpost, za ktorú nemôže, a najtažší hriech páchajú tí, ktorí vedia o tom a biedu túto vypočítave využijú.

A keď som sa vracal s vrchu, dôjduc na lúku, zatiahnutú sietami pavučín, trhal som ich — slobodiac kvietie i uviaznuté životy. A povzbudzujem Žaloby robiť to isté!

SATANOV ÚSPECH.

ca ťaží a rúru v osôbkej ob se tým... — odvážajúci bste vodzivo vodkami i mäsdolom iah v luúoq kslav moe morV ... Nízov vlošav zlevoč mudiem sižbavtvi :nido vifatmuzora dnoind hñatad s súčmen broz s zaoquld si otív ubud a mot ó sibav hotz it násdohz

Siel Satan zpred tváre božej, zaumieniac si dielo Stvoriteľovo obrátiť na ruby. Zo svetla chcel mať tmu a z tmy svetlo, z mora pevninu a z pevniny more, zo skál rastlinstvo, z rastlinstva živočichy, z týchto zas nerasty. Tráva mala byť pestrá, kvietie zelené, voda horiaca a plameň smäd uhášajúci...

Istý úspechu, poskakoval si veselo. Boh sa mu totiž zaviazał sľubom, čo sa mu podarí obrátiť, to mu prepustí do moci úplne.

— Hej, svetlo nebeské, — zvolal Satan na slnko práve vychádzajúce, — či sa ty musíš takto večne pražiť? Dám ti čierne rúcho, to ti lepšie svedčí a bude ti v ňom príhodnejšie. Chceš?

— Čoby! Kebych siahlo po tvojom rúchu, prestalo by som byť tým, čím ma stvoril Boh... — odbylo ho slnko.

Satan musel ďalej, lebo mal veľkú moc, len nad vôľou nemal moci.

— Hej, nôcka, — zavolal na tmu, keď ju postrielol, — musíš sa ty takto večne vláčiť v tom ošúchanom čiernom plášti? Dám ti šaty krásne, slniečkové. Tie ti lepšie pristanú. Chceš?

— Čoby! Keby som sa obliekla do tvojich šiat, prestala by som byť, akou ma Pán Boh stvoril... — odbyla ho i táto.

— Hej, more, — zvolal Satan, stanúc na bre-

hu šírych, rozvlnených vód, — musíš sa ty takto večne nepokojiť? Povrch tvoj premením v úrodné polia. Zastriem ťa lesmi, prizdobím kvietím a v údoliach tvojich vykúzlim mestá a dediny. Chceš?

Neobišiel lepšie ani tu... S pevninou tiež nemal šťastia. Skaly, rastlinstvo, živočichy neposlúchly jeho sladkých slov. Tráva sa nechcela zrieknúť zelene, kvietie pestroty, voda vlažnosti, oheň pálčivosti. Vôbec, na čom len utkvel poľad pokušiteľa, všetko chcelo ostať len tým, čím ho Pán Boh stvoril.

Konečne nadaril sa mu do cesty človek. — Hop! — pomyslel si Satan, — nie je ešte všetko stratené! Zachránime zo sekery porisko... — A posbieran všetku úlisnosť. Pridružil sa mu a počal rozprávať o svojej moci, bohatstve a sláve — tak krásne, tak úchvatne, až sa rozsvietili oči pútnika a ústa prevravely: — Nedal bys' mi z toho niečo?

— A ty čo mi dás? — pozrel naňho Satan, ako skúsený kupec na prepoznanú vzácnu starozitnosť, o nej vie, že mu už neujde z ruky.

— Eh, čože ja mám na čaru za také imanie?!

— A dušu?

— Tá patrí Bohu!

— A telo?!

— To zas patrí zemi! A potom, čo by povedali ľudia, keby sa doznali o tom?

— Vieš čo, — nahol sa Satan k človeku a pošepol mu do ucha, — daj mi aspoň čiastočku svojho tela! Daj mi svoj jazyk na čaru, zamením ti ho iným, ohybnejším! Nik to nezbadá a ty dosiahneš, čo žiadaš...

Pristal a Satan naradostený viedol ho pred Boha.

— Kto si? — spýtal sa Stvoriteľ človeka, keď posmeľovaný svojím vodcom zastal pred prenádherným trónom. A tu jazyk chcel prevrávieť po svojom, duša sa priečila, preto sklopil človek oči a mlčal.

I zamračil sa Stvoriteľ a prevravel k nemu prísnym hlasom: — Celé stvorenstvo odpovie mi verne na otázku, jedine ty nevieš odpovede? — A obrátiac sa k Satanovi, doložil: — Svetlo ostalo svetlom a tma tmou, more morom a rastlina rastlinou, živočích živočichom... tráva nezriekla sa zelene, kvietie pestroty, voda vlažnosti a plameň pále svojej — preto, že som ich ja učinil, iba tento tvor čo podlahol zvodným rečiam tvojim. V ňom jedinom zvíťazil si, Satane, a čo som slúbil — slúbil som: ber si ho! Tvoj je s dušou i telom!!

Vtedy predstavil Satan Stvoriteľovi prvého renegáta.

KRAJOM NAJSMUTNEJŠÍM.

Niekoľko oáz, ktoré zrak tvoj nedohliadne, hoc si úplne pod ich kúzelnou mocou. Čnejú kdesi za obzorom s vejárovitými palmami, kde čerstvý prameň príjemne ochladza horúcu krv a bozk chutná ako zrelé figy alebo zrnko najsladšieho hrozna.

Si z tých, ktorých bozk ten neoblažil jakživ? Ako tvoj otec, kráčaš i ty morom žltého piesku, kde sa voda prepadá a kostry značia cestu karaván. Nebo je, možno, tvoje, ale na zemi nekvitne ti kvietka. Chodíš od východu na západ a so západu na východ, snášajúc neúnavne hodváb, kment, zlato, drahokamy, a to všetko skladáš k noham tým niekoľko vyvoleným, ktorým je dané žiť na oázach.

Niekedy, keď sa ti duša vzpiera a kolená podlamujú, uzrieš rozkvitnuté háje, stromy, obľažené najkrajším ovocím, sklonené nad zurčiacim potokom, a od oáz počuješ hlas: zaslúžil si — vezmi!! Zelektrizovaný vidinou i sľubom napneš posledné sily, ani vyhladovené zviera, jemu ukážu chlp sena, aby vytiahlo káru z kaluže.

Márne! Všetko márne!! V tých vonných hájoch nespočinú údy tvoje. Z potoka nenačrieš, ovocia neokúsiš! Skoro poznávaš s trpkosťou, že' iba bábkou akého hrozného kúzla. Tu nemožno veriť farbám, ani spevu, ani slovu, lebo skutočnosť je len vreve hyen, v sypote hadov,

v jaku šakalov. Ostatné je biedna hra a prelud azda i tvojej vlastnej, ubitej duše.

Ako s' poľutovania hodný, človeče, akže ti je nadelené putovať tým krajom najsmutnejším od kolísky až po hrob a neuzrieť chvíle, čo ako vlákna pavučín kúzlo oáz potrhá, vyvolajúc z od-kiatej púste vejárovité palmy, pod nimi by čerstvý prameň príjemne ochladil horúcu krv a bozk pochutnal ako zrelé figy alebo zrnko najsladšieho hrozna! Ty umierajúc môžeš zavolať k oázam: Nemal som vlasti na zemi, nemal som nijakej vlasti!

6./V. 1918.

POVAŽÍM.

Chumáče uhlím páchnucieho, hustého dymu, vybuchujúc z ťažko zdýmajúcej ozrutnej lokomotívy, padajú na perón súmrakom, ním prebleskuje sladkostou dňa spitý obličaj slnka, kle-sajúceho ako veľký kruh hasnúceho kovu za lahodné linaje posledných karpatských výbežkov.

Sedáme!

Kolesá započnú svoju rytmickú nôtu hladko a vázne. Skoro však prejdú do rezkých a najrezkejších daktylov, víriacich istotou víťazného pochodu odhodlaných, čo od vytýčeného cieľa neupustia.

Zaborím sa v hĺbky rastúceho mäkkého šera, oživeného stálym pohybom čiar, tvarov a tých najrôznejších predmetov novým chlebom obtaženého kraja, jeho teplý dych zaváňa oknom. Za nami otvorené žirne polia tratia sa kdesi v neurčitých črtách nekonečna, kým zprava i zľava vždy smelšie a smelšie zvlnené výšiny berú nás vo svoje vystreté ramená.

Kolesá tichnuc stanú a hnú sa znova... Čo po nich?! Cestujúci, na tvárich s výrazom cudzích duší, vchodia i vychodia... Čo po nich?! Vo svaloch mohutnejúca náruč sa úži — úži a zdvíha nás, nesie — k akejsi tajomnej hrudi nezmerných rozsahov. Pomedzi štíhle topole, čnejúce strmo ako rad obeliskov, zvibrujú zlatom kovové vlny širokej rieky a nad mestom,

posiatym svetlami, mihnú sa zárezy múrov, bášt a obrys hranatej zámockej turne.

Rozvravím sa s nimi, i s bielymi vežami, poliatymi bledunkým jasom mesiaca a kynúcimi vľúdne zo slivkových sadov... I s vlnami rieky, volajúcej na mňa ako na rodného syna — sa rozvravím. Kolesá tichnuc stanú a hnú sa znova. Gigantská náruč zdvíha nás, nesie — až zacítim tlkot akéhosi veľkého srdca...

Hovoríme si o tom, čo bolo, čo je — i o tom, čo bude, ako ktorí sa poznajú, milujú a nezriecknu druh druha jakživ. Oči sa nevedia nasýtiť úsmevov a duša bájnych zvukov tlmenej symfonie, jej príjemné vlnenie rozráža len jediný odporne drsný motív.

Rozmýšľam, kde sa vzal? Neuhádnem! Cítim, že hľadím v obličaj krásny, ale sa bojím lepšie prizriet mramorovému čelu, ak na ňom zhliadnenem ostrý zrak pohany. Je tam? Ó, iste! Ale — kde sa vzal? Kde sa vzal?? opäťujem si v polosne. Márne! I ružový úsvit sa prelieva ostrými hrebeňmi odrastených vrchov. Rieka, čo ma odchovala, vrhne mi kde-to z lúčov nového dňa v ospanlivé oči... Ale márne hádam!

Zázračná náruč zdvíha nás vyššie a vyššie medzi bralá, popod sutiny hradov... Zaborí pohľad v diale, oživené stálym pohybom čiar, tvarov a najrôznejších predmetov chatrným obilím zvlneného kraja, jeho čerstvý dych zaváňa oknom... Márne, neuhádnem! I hlavu už zhliadam, hlavu oných dlžiných ramien, tajomnej hrude a v nej tlčíceho veľkého srdca... Hlavu do nebies vztýčenú, mohutnú, kráľovskú. Márne! Kolesá stichnuc stanú...

Sosadáme!

— Kde sa vzal ten rušivý motív, kde sa vzal?

— spytujem sa i v tichej svetličke, privŕúc oči a preberajúc sa v blednúcich dojmoch.

Konečne to mám!!... Nad mojou riekou vycnieva kdesi v rade romantických sutín obrovská budova, obohnaná vysokými múrmi, hoc i nie je hradom. Jej pevne mrežované, osvetené okná vnárajú svoj pohľad do snivej považskej noci i do srdca cestujúceho — smutným pozdravom zo žalára!!

15./VIII. 1918.

HUDBA VLÁDCU MILIÓNOV.*

V okne paláca zjaví sa drobné knieža. Vedľa vychovávateľ s objemným fialovým pásom. Zvyšok hľadia na kruh vojenských hudobníkov, na riaditeľa, na pestrú tlupu zvedavcov, čo stoja pred pevnou železnou ohradou ošúchaní, ošarpaní.

Bôľno, prosebne žalostí poludňajšia hudba
vládca miliónov.

Následník sa smeje. I knaz sa smeje. Len za ohradou sa nesmejú.

Nemo, so skloneným čelom stojí tam tlupa zvedavcov ošúchaných, ošarpaných. V tých bôl-nych, prosebných zvukoch čujú oni ozvenu vzdy-chov svojich. Kým tamtí, chápuc-nechápuc, sme-jú sa rozmarne na žalobnej piesni.

Bár by sa nesmiali!

Strmšie, ráznejšie ozve sa poludňajšia hudba vládcu miliónov. Lahostajne slúcha následník. Kňaz tiež lahostajne. Len zpoza ohrady dvihajú sa zraky. V tých ráznych zvukoch čujú tam ozvenu svojich stáročných žiadostí. Kým z obloka pozerajú chladno, chladnulinko.

Bár by nehl'adeli! — Bo —

zarevú trúby, zvrieska klarinet, zahrmi bu-
bon... Divo, predivo hučí poludňajšia hudba
vládcu miliónov.

Zvedavá tlupa sa hne a vznáša hlavu hrdo,

* Dojem z pred paláca habsburského domu.

odhodlane. Hroziaca, tvrdá päst dvíha sa dohora. A následník to vidí... I knaz to vidí.

— Plebs! — vybuchne z následníka.

— Plebs! plebs! plebs! — dotvrdí vychovávatel. Ale vtom —

— poludňajšia hudba vládca miliónov dohráva
— finále.

1910.

ob sa nádiv PRI PRVEJ MÉTE. Hlásobko
hlásobko — lásobko — lásobko —
lásobko s osobou — lásob —
lásob lásob — lásob lásob lásob —
lásob lásob — lásob lásob lásob —
lásob lásob — lásob lásob lásob —

— Fjord sladkých, nadzemsky pokojných fa-
rieb. Jasavý fjord!

Vnie sa popod odvážne vzpriamené končiare,
šedivé a holé. Z ich ľažkých hmiel vyvolal hrdin-
ské postavy k životu tajomný Ossian. Hmiel
tých som nevidel, len som počul o nich, keď
som sa nevedel nasýtiť úsmevu vôd, prelievajú-
cich sa s ukájavým šumotom v žiariaci oceán.

Bolo nám tak ľahko, tak radosťno v duši —
pamätaš, Múza? Obloha svetila láskou ako tvár
matere a záhadný hovor roziliateho mora zdal
sa nám prívetom otcovým... Vieš, o čom roz-
prával??

Ohľadni sa z výšin prvej méty, k nej sme
dobiedili od oných brehov, a spomenieš si iste!
Za nami dlhočizné údolie, víriace rozkypenými
vlnami uvoľnených túžob a s vejúcimi, sviežimi
farbami nového života. Kraj ten bol nedávno
domovom smútkov a nemoty. Bolestné i jaré
zvuky piesní našich roznášaly sa vedľa príkrej
cesty ohlasom hlásnika zamknutou dedinou. A
teraz? To údolie nie je viac smutné, ani nemé
a oči rozviaťich piesní volajú na nás, lebo ich
už prestávajú chápat kúzelným heslom odklia-
bralá i balvany, kamene i najdrobnejší štrk, po
nich nestúpa viac ľažká obuv, vybitá ostrými
klincami. Dnes sú z nich ľudia... Ľudia od-
vážni, povedomí a do najsúrnejších úloh obetave

zasahujúci. V ich smelých poveloch a víťaznom
kriku stráca sa úboho ozv Najnovšej piesne
našej.

...A v ďalekom úzadí lesknú sa vody tichého
fjordu, prelievajúc sa v žiariaci oceán... Tušíš,
komu kvôli??

Vykonali sme si svoju povinnosť a dostalo
sa nám načierť z temna najhustejšej noci i zo
svetla najkrajšieho rána. Čas azda íst?

Nenáhli, prosím!

Pozri pred seba z výšin méty, k nej sme do-
biedili. Cesta naša dvíha sa hore svahom a na
jej konci méta druhá: hlásat oslobodeným otro-
kom pravého človeka! Potom, až potom vrátim
sa, kde sme len raz boli. Splynieme so sladkými,
nadzemsky pokojnými farbami jasavého fjordu,
ponoriac ustatý zrak v oblohu, svietiacu láskou
ako tvár matere a naslúchajúc záhadnému ho-
voru roziliateho mora ako prívetom otcovým —
o tom, čo ducha viacej nevyruší...

Potom, až potom... Dnes však v znamení
pravdy a dobra a krásy napred!!!

20./XII. 1918.

RIEKA.

monastír a horec vysoký a do V. dočasne
smesiac usávomien vysoké odôdav sa späťna mohol
odôdav vysok se burzal. Hlazký možlosť v A.
alejú ... násco hienat v za cestovajúcim sladkym
časom urobil

Valí sa údolím. S hukotom zhubných i tvori-
vých sín, od západu na východ sa valí... Hľa-
dím na striebornú stuhu kypiacich vln s odľah-
lého úpätia vysočizných vrchov, a žehnajúc jej,
spomínam si v tiche na nedávne časy.

Aká úbohá bola tátó zem, jej životodarné
vody odrazili neprajní susedia pred stáročiami.
Podobala sa vychrtlému telu, z neho život ne-
vyhasol ešte, ale končité biele kosti cez soškvirk-
nutú kožu už-už prerážajú... Iba široké rie-
čište vinulo sa od západu na východ s pozosta-
lými toplicami, ktoré spájal hlienistý potôčik,
jeho žblnku sotva bolo počuť.

Blúdil som po brehu, porastenom chatrnou pa-
žitou. Tu-tam pestrel kvietok a v ošumelom
víborí len tu-tam vtáča zaspievalo. Chodil som
s pocitom ožobráčeného potomka, ocitnuvšieho
sa na hradných rumoch mocných predkov svo-
jich... Volal som na letiace oblaky, z nich ne-
padalo dažďa. — Preklinal malomocne sebcov,
stojacich kdesi na kamenných hatiach v plnej
zbroji. — Kopal, povzbudzujúc i obyvateľov ble-
dých tvári kopat, studne, studničky, aby i po-
sledné stebielko neuvädlo...

S ustrnutím poznával som, ako nás je už
málo a ako saje žeravé slnko zbytky vlahy
s povrchu neštastnej zeme. I tie pary zanášal
vietor ta-ta, nad bujné polia bezsrdcích nepraj-
níkov našich...

Na potulkách stretal som sa s prízrakom, ky-
núcim mi rukou beznádejne. Ale som mu ešte
vždy vládal protirečiť, čakajúc rána, plného mi-
losti...

Konečne i svitlo!

Nezdolné sily spravodlivosti života, oprevšie
sa orkánom, smietly ozbrojených strážcov ka-
menných hatí a rozvrátily umelé násypy... Ky-
piace, svieže vlny rozbehly sa údolím, hučiac
majestátne hymnu dosiahnutej slobody. A dnes
lesknú sa mi pred zrakom rozpusteným kovom,
nesúc na mohutnom chrbte člnky i loďky, pre-
tekajúce sa o závod a vrhajúce kotúče dymu na
vyjasnenú oblohu od západu po východ ďaleký.

Ako krásne je na to hľadiť, ako nádherné
i z odľahlých samôt, kam len posledné dozvuky
zázračného rytmu čo ešte doletia! Ako radostné
predvídať, ako zakvitne a zbujne údolie dosiaľ
bezmocne usychajúce! — A ako velebné je cí-
tiť — hoc sa i neprevalili tie prúdy na hlas
piesní mojich, jednak do nich vteká i potôčik,
čo som v úzkosti duše vykopal, a sú tak i moje
...i moje!

užívajú sa na láskev učiniek rieka? a my i my
možnosť v horení čuľosť rieva moja ľanovog sa v
čuľosť a vomica dovedom obzvlášť možnosť
zabudnúť a závesili dobre dozvuky vlastomnosť v
výdavbodola i vokalick ľanovog momenevog v
múčov ľanovostatky držaného a volie ľanovig
čuľosť ľanovig
učinom sa sčer a učinlo mi ešte
výdavbom osvojili umozňovacie učinla nočnosť
máno včasne včasne včasne i jeho včasne včasne
čuľosť Ŀanovig včasne včasne včasne včasne
čuľosť Ŀanovig včasne včasne včasne včasne

PLAMEŇ.

Užívajúci názov je súčasťou výzvy Štúrovi
v očakávaní dobrodružstva vlnami ľudského

plameňa vlasteneckej a ľudovej

práce.

Vzbíkol v očiach — naširoko roztvorených očiach zástupu, shromaždeného vokol nás v deň veľkého vzrušenia. Markantné roľnícke črty tvári starých, mladých, i detsky útlych, vyrážajúce zpod klobúkov, širákov i pestrých šatiek, sliali sa mi v jediný obličaj, podobný zamračenej oblohe, dusiacej tlakom a preťatej kríž-krážom prvého blesku.

Obličaja toho nevidel som predtým. Ani som sa mu nevedel hned priznať. Až mi divne bolo zhliadať v úzadí široko oblúkovité okná úhľadného chrámu, podvenčeného opŕchnutými korunami rozkonárených jabloní.

— Je to skutočne náschrám?

Došli rečníci z mesta prehovorili a prehovoril som i sám. Pozor zástupu vyjasnil sa na chvíľu a ja poznal som svoj ubolený národ v ustatom, dobráckom pohľade zrobenných starcov a starien, v Šelmovsky zvedavých očiach dievčat a neviest, v povedomom postoji ženáčov i slobodných, kypiacich silou a opantaných vyhranenými vojen-skými gestami.

Zdalo sa mi, že ma chápou a tešia sa mojom radosťou slnku, polievajúcemu jasnočervené kroviny viesky našej, i odkliate farby, vejúce nám dúhou v znamení novej doby nad hlavami.

Mýlka!

Prestal som hovoriť a onen utajený plameň

vyšľahol znova, sťa blesk z nasbieraných mračien. S úžasom naslúchal som, ako hrni živelným hnevom v tej od storočí ubitej a razom oslobodenej duši, hotovej hlásať rabstvo nového druhu: slobodu bez hraníc! Plameň vzras tal a opaľoval i tých, im sršal zo zrakov. Stál som ako v rozpakoch, uvedomujúc si, že je akejsi žltočervenej, bezmilostnej farby a že sa lapá, šíri, hľadá svoju obeť, ktorou môžu byť veľkí hriešnici, však môžem byť i ja so všetkou vrúcnosťou srdca, tým rozpáleným očiam prajúceho.

Pár tvrdých slov, z nich vycítiť i lásku ešte osožilo. Plameň hasol, hoci nevyhasol...

A nech sa rozhorí?... Zhľce, čo zasiahne. Spáli všetkých a všetko — i vánkom vejúce farby krajšej budúcnosti. Lebo sála z utajenej iskry praoňa, sbierajúceho po storočia sily k výbuchu v hlbokých útrobách zeme, z nej je i tvor ľudský sformovaný.

21./XII. 1918.

POZRITE NA HOLE!

Qui potest mori...

Čuli ste o kvete, akým sa vďačia hôrne víly vyvolencom svojim za hviezdnej noci svätojánskej? Podobá sa zlatému kalichu, naplnenému tuhým červeným vínom. Ak podnesie ho kto zo smrteľníkov k tvári, sálajúca čerstvá vôňa prejme mu vnútro podivnou sviežosťou i povedomím predtým nepocítenej sily a odvahy. Zrak zbadá, čo prv nevidel. Sluch zachytí, čo prv ušlo pozornosti. Duša ani vták vznesie sa vysoko-vysoko do vzduchu, hotová všetko dať v obeť za jasne poňatý ciel, o ňom pevne verí, že jedine pre ten hodno žiť na svete.

Počuli ste niekedy o tomto zázračnom kalichu, z neho pili všetci hrdinovia nepoškvrnených úst, plamenného zraku a vôle nezломnej až po hrob, čoho sa my ľakáme tak veľmi?

Na starostlivo pestovaných hriadkach hoci kráľovských promenád, kde vedľa kamenných sôch pohodlie kynie na každom kroku — kvet ten nenájdete. Neznesie vôľu omamujúci dych muškátov. Ani smev ruží. Ani pokyn rozkvitných oleandrov.

Po luhoch a poliach, zaváňajúcich novým chlebom, márne by ste sa naň dozvedovali bublavého potôčika. Márne poletavého motýľa i spevavého vtáčika — márne! Uvädol by na pohľad očí,

im stále staranie sa o potreby tela vyvlastní si všetky dary preúbohej duše.

— Žvedaví ste, kde vyháňajú púčky a rozvíjajú sa lupienky tohto tajomného kvetu?

Pozrite na hole, na tie búrkami kmásané, ale i lúčmi slnka hojne polievané, nebotyčné hole s ich závratnými priepastami! Smrteľník, ztažka vykračujúci prťami divých kôz, vyrúšovaný prenikavým hvízdom bdelého svišťa, musí sa zrieknuť pohodlia promenád i starosti o pole a lúky, chtiac cestou k vrcholu požívať nádhery otvoreného kraja a rozovrených nebies hoci i za cenu vlastného života.

Tam rastie kvet, podobný zlatému kalichu,
naplnenému tuhým červeným vínom. Kvet, akým
sa vďačia hôrne víly za hviezdnej noci sväto-
jánskej všetkým, ktorí sú povolaní vítať nad
životom, lebo sa neboja nikoho-ničoho, ani smrti
samej ...

BLAČIAK.

časť s výšou písanou v súťaži mi
časť s výšou písanou v súťaži mi

časť s výšou písanou v súťaži mi
časť s výšou písanou v súťaži mi

časť s výšou písanou v súťaži mi

Bol to Žid... rozprával ktosi v spoločnosti — drobulinký Židko soschnutej tváre s úzkym živým zrakom a červenkastou riedkou bradou. Na krátkych nohách čižmy s tvrdými sárami. Na chrbte batoh, v hrsti kvakuľa... Tak chodil s dediny na dedinku za obchodom. Skupoval kožky a pre jeho ovčí hlas volali ho Blačiakom.

Siel raz milý Blačiak po podarenej kúpe s naviazaným batohom. Preberal krátkymi nohami, že by mu boli tvrdé sáry len tak blýskaly v posledných lúčoch slnka, nech sú nie — ako obyčajne — až do kolien zablatené. Šerilo sa a on mal prejsť ešte tri dediny. Ako pravoverný Izrael šomral si cestou so žalmistom: Hoc by sa mi dostalo íst cez údolie tône smrti, nebudem sa báť zlého... Ale čím viac šomral, tým viac sa ohliadal. Mal už len dve dediny pred sebou, keď tu — plesk-plesk! šiblo ho po sárach od chrbta ako paličkou. V Židkovi hrklo. Stisol kŕcovite konce obrusa a siažil. Márne! Na sáry len tým väčšmi plieskalo. Obzriť — nedajbože. Ale i načo? Je to i nelahké s tažkým batohom. Tak prešiel ostávajúce dve dediny, zalievajúc sa potom. Až konečne odpoly mŕtvy — prekročil prah vlastného domu.

— Jakub!! — vyťahujúc muža z koncov, rozkríkla sa prekvapená polovička plných linají s očami, z nich volal polakaný východ: — a to tie knožky musia visieť z toho obrusa?

— Knožky? — jaktal Jakub (dal znať že nehned pri vchode, že peniaze nestratil): Knožky??! A keby som ich nebol zaviazať, náročky zaviazať!!

Nebolo mu do smiechu. Aj to odležal, chudák — a i po rokoch s hrôzou spomínal na svoju cestu a na svoj podivný strach. Netajil sa ním, a keď ho dojedali, odvetil neraz prostodušne: A som ja mal jediný takého „blačiaka“?

— Čo myslíte... — ozval sa vtom hlas z distingovaného poslucháčstva, — nezaslúžil by si ten Židko pomník za svoju úprimnosť v dobe, keď sa rady „národných hrdinov“ veľadia v kubičných rozmeroch každých štyriadvadsať hodín??

— Knožky? — jaktal Jakub (dal znať že nehned pri vchode, že peniaze nestratil): Knožky??! A keby som ich nebol zaviazať, náročky zaviazať!!

ÚŠKL'AB.

— Svišonž —
— doň : (lúčivého osávajúci oborov byt bolo
viborného lezivého lodesi dali všetko všedl. A když
Hlazivé
— udo Isišiba či ja sú všetko ob ura oloď
nrova sa lesivého hostia a čočekou i s — ak
a živu sa lúčivého lezivého všivoboc jeve sa s maz
A všetko všetko lúčivého lezivého lezivoboc od bok

Kdesi som čítal, ľudia sú vraj raz alebo dva razy narodení. Prví sú myslé ako čistunký sklenený kryštal, čo zachytia ostré lúče slnka, rozkladá ich na dúhové farby, v nich toľko pôvabu a radosti... Zachytia i tienisté stránky života — na to prosto nemajú smyslu. Preto sú i bodrí a vedia sa tešiť vybájenému dedičstvu po nechrovovanom strýčkovi celkom tak ako nemotornému skackaniu drobnej žabky, čo sa im do cesty zapletla. Naproti tomu duša po druhý raz narodených podobá sa fotografickej platni, zachycujúcej predmety a deje len s jednej strany osvetlené. Teda s tôhou, ba najmä s tôhou! Preto v ich pohľade onen podivne matný lesk, čo nesotrie ani chvíľa najväčšej radosti, lebo je znakom stáleho, celozivotného utrpenia.

— Do ktorej z týchto tried patria moji priatelia a známi? — pýtal som sa neraz a vedel som si odpovedať. Tým väčšiu ťažkosť mal som sám so sebou. Iste preto, keď vnútro svoje môžem pozorovať najdôkladnejšie.

— Som raz či dva razy narodený?

Ohliadnuc sa vôkol, poznal som, že som nie bezcitný proti radostiam života. Rád spočiniem zrakom na belasom mori vyjasnenej oblohy. Teší ma kyv šumiacej jedliny i kolot jastraba nad ňou. Nachádzam pôvab v očiach i očkách a rozkoš v mrakoch, preťatých ohnívým bleskom. Zdalo sa

mi neraz, že som úplne vyskúsil hlbky i rozmach zvláštneho pocitu, čo menujeme radosťou, ktorá dodáva človeku vzrastu až v obra, zaujímajúc preň šíru zem, i slnko, i hviezdy a zapĺňajúc ozvenou strieborného smiechu priestory nekonanej všechnosti.

A jednak, kedykoľvek som sa tešil, v jas duše vpadol mi vždy i úškľab akejsi blízkej a neviditeľnej tváre. Tak bolo za sladkých večerov, čo som trávil s vyvolenou srdca svojho pod rozkvitnutým orgovánom. Tak je — keď sa s príjemným záchvěvom v hrudi zaprízerám na rozosmiatu, okrúhlu tváričku dieťaťa. Tak — keď sa prehŕňam v práce, usvedčujúcich ma, že dni života nemrhám daromne. — Radosť, ale nikdy nie bez jemného úškľabu všadeprítomného Démona.

Myslel som, azda veľké vzrušenie, zavládnusie srdcami v národe, oslobodí ma od tohto vtieravého hostia... Nie! Vtedy, keď som sa zatápal leskom rozziarených očí a opájal radosťou, zaujímajúcou i pre mňa šíru zem, i slnko, i hviezdy — vtedy prišlo mi na um razom, ako som za nádherného dňa stál nad mraveniskom, jeho drobulinkí obyvatelia hmýrili sa sem-ta, poskakovali napredujúc a vracajúc sa ani vo štvorilke. Svätili? Zaujímalu radosťou svojou susedný smrek i les za čistinkou rozložený? I nad udiveným tičom velebne rozklenuté nebesá?? Môžbyt! A ja som jednak stál nad tým rozvirganým národíčkom, nepocítiac nič z jeho vzrušenia, ľahostajný a chladný!

To bol ten úškľab, čo ma presvedčil načisto, že jakživ nezažijem nekalených radostí len raz narodených.

~~domáci výdavca~~ Klio, ktorú moja sú zaujatá im
hľadajúca smerom do ďalšej očakávania
~~zaujímať sa~~ v ňom v tvare vlnovky sväboch
či užívajúc vlastnú i očia i mne miňa novy
čas vyzývať násilne odporadieť posledné
časť súboru

~~súbor je v súčasnosti vystavený v muzeu v Bratislavskom hradu~~

Už v útlej mladosti zamiloval som si úprimne túto rozkošnú dcéru matky Mnemosyny. Bol som náramne povdačný jej neviditeľnej rúčke, čo odcláňajúc závoj bielych hmiel zpred zrakov, dopriala mi pohľadu až po roztekavé úzadie najďalej ľudskej minulosti. Na jej vážny hovor ožívaly v púšte zasadene ozorné pyramídy... i klasické stĺporadia pohanských chrámov... Tu vznešené postavy apoštolov, hlásivších radostnú zvest modlárskym predkom mojim... tam zas pôvabný zjav krásky, siahnuvšej smelo za cenu dvoch životov po ponúkanom pohári krvi z ruky údivom ukroteného sanskulota... Všetko, všetko mi ožívalo, odohrávajúc svoju úlohu. Mne kvôli?...

Predstavoval som si túto riaditeľku najvše- strannejšieho pantoskopu — s múdrostou v očiach, čít ušľachtilej, pritom plnú vážnosti a pozornosti. Aj som si umienil vyhľadať ju, pokloniť sa jej a vstúpiť prípadne i do jej služby. Šťastie mi neprialo. Dlho nevedel som ju nájsť, až som sa dotúlal k palote, nad ňou sbiehaly sa siete drôtov so všetkých strán ani na nejakej centrále všesvetovej pošty.

— Kto tu býva? — pýtal som sa vrátnika pod bránou. Nad ňou skvel sa vkusný reliéf sfingy, ju práve akási grécka bohyňa odhaluje...

— Klio, dcéra božskej Mnemosyny! — znala odpoved. Dostala sa mi hned i úprava, ako k nej.

Nebolo to ľahko. Po schodoch a chodbách, zdobených rytými i maľovanými postavami a výjavmi, tmolilo sa množstvo ľudí ako v nejakom veľkom závode, živo besedujúcich. Tak bolo i v predsieni s podobiznami vojvodcov, náboženských a spoločenských reformátorov, vedcov, básnikov ap. Pozornosť upútala mi oznam, upravený na národy, triedy a jednotlivých uchádzacov, kde Klio sama označuje podmienky ochoty svojej. Pochopil som, nie je to viac oná klasická Múza, ktorá žila v mojich predstavách, ale moderne vycibrená potentátka. Predišly mi osobnosti, spomínajúce na každom kroku — čo „o tom“ povie História? — treba „to“ zachovať pre Históriu! a cítil som po prvý raz horkastú príchuť v ústach i v duši.

Kýs' neznámy priateľ rozvravel sa vedľa: ... tisíce pracovníkov vydržiava a tisíce zručných agentov podopiera ju. Podobá sa rozmarnej panovnici, čo zdvíha i svíha hrdinov podľa ľubovôle a často bez všetkej logiky. Z úboho drobunkých ľudkov zrobí, keď chce, velikánov činu a titanov potápa v bezvýznamnom šedivom dave. No prístupná je i dôvodom: v čas príhodný napraví chybu a pácha bez výciky svedomia iné...

— Prosím, pane, — kynul mi vtom sluha od dverí, — dcéra božskej Mnemosyny pozýva vás!...

Prekročil som prah nádhernej prijímacej siene. Dnu zanášal sa rytmický klepot telegrafických strojov, cengot telefonu — vôbec šum a ruch usilovnej práce, na nej by sa otec Zeus čudoval náramne. Tu sa tvorí história národov a národníkov! miesto sa mi hlavou a pocítil som ešte čosi z kedajšej piety, keď mi podišla v ústrety strojná dámička klasických čít v modernom pracovnom úbore.

— Prajete si? — pýtala sa ma s koketným úsmevom: — čítam vám z očú, chceli by ste vstúpiť do mojej služby — pravda? A nečakajúc odpovede, pokračovala: — Práve by ste sa mi zišli! Viete narábať ďalekohľadmi a sklami ako tieto? — a ukázala na stolík, kde popri folianoch ležalo niekoľko čudesných nástrojov a zväčšujúcich i zmenšujúcich skiel na pekný výber. Práca je veľmi jednoduchá... Práve pred vami bol tu povereník istého národa, ktorý by potreboval dejiny. Nechal nám niekoľko dát, k ostatnému dopomôžu ďalekohľady a sklá, čím sa spracujú výhodné a nevýhodné údaje podľa potreby. Čo hľadíte tak zarazene? To je požiadavka doby! Iná doba bude mať i požiadavky iné. A potom, viete — doložila dôverne — deje ľudstva rodia sa úboho ako človek sám — náramne úboho a narastú len v rukách našich podľa potreby. Nezdá sa vám to? Prečo? Či objektívnosť? Ach, áno, príde i na tú — príde, pri národoch, ktoré vymrely! Nuž — odhodláte sa??

— Prišiel som sa len pokloniť a dať výraz nekonečnému obdivu nad prácou vašou... — vyhovoril som sa. A keď som o chvíľu kráčal popod bránu, na dotaz vrátnika — čo a ako? odpovedal som bez otáľania: — priateľu, ak som nepomýlil dvere, niet predajnejšej neviestky zo všetkých deviatich dcér božskej Mnemosyny ako vaša pani! Na čo on, ako verný sluha, vzplanúc hnevom — búšil za mnou ľažkou dubovou bránu, až to otriaslo reliéfom sfingy a palota zachvela sa do základov.

POLITIKA.

Len čo sa zachvel hrmot dochádzajúceho vlaiku šerým ranným vzduchom, vyhrnuli sme sa ako mrákava ku koňajniciam. Bolo to v prve mesiace našej slobody, keď nebolo najľahšie cestovať, z dlhej chvíle — nevediac čo užitočnejšieho — rozmyšľal som celú noc o tom, čo je vlastne politika? Slovo to malo pre mňa dotiaľ podivné kúzlo. Vo všeobecnosti chápal som ho ako umenie žiť sebecky čo najmúdrejšie, ale v domácom živote našom upomínalo ma na čosi ideálne krásneho... na veľké snahy z lásky, na ľažké obete, bez osobného zisku prinesené. A tak to i bolo! V posledné časy som však badal, že sa i tu doma voľačo zmenilo. Spozoroval som strany a ich počinanie nútilo ma nakresliť si iný obraz o politike. K tomuto obrazu hľadal som farbu a čiary celú nudnú noc — no nemohol som vystihnúť pochop, o čom som cítil, ako je mi so dňa na deň nesympatickejší...

Z ospanlivých myšlienok prebral ma ruch na peróne a strhol s ostatnými. Ženy z hladujúcich krajov niesly batohy na chrabtoch, plné múky a zbožia. Vojaci — civili, mužskí, ženské i s deťmi kde-tu — stáli pohotove vrhnúť sa na neosvetnené a dotlčené vozne. Predvídal som — bude stisk, ale takého čos' som jednak len nepredpokladal. Ľudia sbili sa ani včely tesno, do zadusenia... rúk a rúk siahalo po železnom operadle

vchodu a nastala borba mŕkva, bezslovná — azda od neodtajiteľnej hanby — ale tým neústupnejšia a krutá. Na tvárich, osvietených akýmsi svetlom z výše, vyrážala jediná túžba: hore, hore, len sa na schodíky dostať... potom na chodbu... do kupé! Niektorí z cestujúcich skočili do vozňa s druhej strany. Iní si zas pomohli oknom.

Mne sa dostalo miesta pri samých dverách, čo sa už nedaly otvoriť. Prechorený nevládal som sa boriť a bolo mi to i odporné. Akýsi vojak vykrikol bolestne v stisku, že mu zmačkneme buchty. Vedľa zas fatálne šušlavá Židovčička jajkala, že jej zadlávime dieta. Tak sme netrpezlive čakali, kedy sa pohne až do posledného kútika nabity vlak.

Ešte sa pári ráz márne dobíjali oneskorení a zúfalí pasažieri, keď trhly sa vozne a my uháňali sme s nádražia, súc si nepriateľmi navzájom — krásnou, romantickou dolinou. Po staniciach sa najviac sostupovalo. I ujajkaná Židovka sbatovala sa so svojím ustráchaným bócherom. Niekoľko staníc, a uvoľnilo sa. I oddelenia sa vyprazdňovaly — mňa však ako by len čosi prikulo na chodbe pri dverách. Prejal ma nezdolný odpor. Miesto unikajúcich telegrafných stĺpov, okopnených rolí, pučiacich stromov... dediniek... dolín videl som v zaprášenom okennom skle iba ruky... ruky do železného operadla kŕcovite zapäte... postavy, pomáhajúce si vynaliezavostou, kliesniac si cestu v šetkými možnými smermi zdola, shora... oknami... boj mŕkvy — no tým bezohľadnejší a krutý — o záujem, najvlastnejší záujem (nakropený pomádou populárneho idealizmu): zasadnúť podľa možnosti do teplého, mäkkoo vystlaného kupé, ak nie — zastat

aspoň na chodbe hoc pri samých dverách vo vlaku, čo pojachá údolím odkliatych bohatých krajov...

— To je to! — preblesklo mi hlavou: — obraz, na ktorý hľadal som vhodné farby a hádal čiary a črty po celú prebdenú noc. A musí to tak byť? spytoval som sa zápasiacich, o ktorých mi bolo jasné, že poznajú umenie, ako žiť sebecky a — najnemúdrejšie. Zpod ľažkých, zlovestných mračien usmial sa mi rozmarne do tváre nový deň, ale úsmev jeho skoro zbledol — ba zamrel v šedivej nálade. Premkol ma žiaľ, ako pri po-myšlienke na čos' veľmi drahého, čo zaniká kdes' v diali — zaniká, nesľubujúc sa už jakživ vrátiť viacej. A z hrmotu kolies bilo mi drsne do duše: politika... politika... politika...

LEPŠÍ VEK.

Priepasti a hrádze, utvorené najsilnejším púdom človeka, delily povrch zeme dávno pred stáročiami. Panovníkom nad nimi bol Duch, ktorý spravoval spoločenstvo ľudské evanjeliom čistého sebectva. Preto i bdel nad priepastami a oprával hrádze, na nich za mesačných nocí vídali plakat krásnu paniu v bielom. Povrávali, je to vraj zakliata Myšlienka lepšieho veku.

Siel tými hrádzami ponad priepasti hlásateľ nového učenia, preň veľkého Majstra ukrižovali. Zočil ju bledú ani mesiac a s očima plnými slz. Zočil pod vejárovitými palmami.

— Čo pláčeš? — pýtal sa jej sústrastne.

— Ako by neplakala, — odvetila, — keď ma panovník povrchu zeme zaklial a niet nikoho, kto by priepasti tieto vyplnil, hrádze srovnal a mne tak pomohol na slobodu.

— Vyslobodím ťa ja! — potešíl ju človek posvätných slov a apoštolského vzozrenia, — ale uver v lásku!

— Uverím, keď sa stane, čo hovoríš!... — zavzdychla zakliata a čakala. I počali sa schádzať ľudia jedného srdca a jednej duše a so zbožným výrazom lásky v očiach skladali peniaze, utŕžené za pole a domy, k nohám apoštola. Vedľa neho sedela pod palmou i biela Myšlienka lepšieho veku, hľadiac, ako vrhá tie peniaze

aj iné cennosti do priepasti a ako sa závratné hlbky vypĺňajú...

Netešila sa však dlho... Z priepasti vystúpil Duch panujúci, ktorý zmiatol zanietených. Ľahko pochopiteľnými slovami o potrebách života odvrátil ich od Myšlienky, jej prosebný hlas niesol sa zúfalo ďalej ponad priepasti a hrádze, volajúc: Kto ma vyslobodí? Kto ma vyslobodí??

Míňaly stáročia a ona volala. A ona blúdila! Ľudia zabudli na bielu paniu i na jej žaloby. Duch sebectva panoval nad priepastami a upravoval hrádze, keď sa jej privravel ktos' s vysokým čelom a živými očami:

— Ja ťa vyslobodím... — prehovoril, — len slož dôveru v to, nad čo niet na svete silnejšieho. V ľudský rozum!

— Složím... — odvetila Myšlienka lepšieho veku, — keď sa stane, čo sľubuješ, vyplníš priepasti a hrádze vyrovnáš!

A človek rozumu lapil sa do práce. Spravil veľkolepý plán. Rozšíril ho letákmi po zemi. S pomocou svojich prívržencov a o vec zaujatých ochotníkov nasháňal strojov — vyplniť priepasti a srovnáť hrádze. Ale sotva sa počalo pracovať, vystúpil z priepasti Duch panujúci a zmiatol nadšencov otázkou: — Čím nahradíte tvorivú silu ambície, čo vie, že sa jej ustávať odplatí? — I videli vyznavači rozumu, že márne vrhajú balvany dôvodov. Tie hlbiny pohltia všetko... A hlas zakliatej Myšlienky niesol sa zúfalo ďalej chmúrnymi nocami, volajúc: — Kto ma vyslobodí? Kto ma vyslobodí??

Míňaly roky, až prišla noc, akej ešte nebolo na zemi. Všetky oči horely ohňom blesku. Päste sa zatínaly a biela pani neodvážila sa už ani pla-

kať. Tu pristúpil k nej človek príšerného zovňajška, dopytujúc sa po príčine jej žalosti. Rozpovedala i jemu, ako ju nikto nemohol vyslobodiť. Ani hlásateľ lásky, ani vyznavač rozumu.

— Ja ťa vyslobodím, — uistoval ju neznámy povedome.

— A aké máš prostriedky? — obrátila sa k nemu nedôverčive.

— Mám svoju vášeň, svoju päť, hotovú na všetko... svoj oheň ako krv! Mám zázračné heslo, čo rozborí všetky hrádze a vyplní hlboké pripasti. Uvidíš!

A skutočne človek ten pohol masami ľudu. Rozboril hrádze, stavajúc nové, a pripasti počal vyplňať mŕtvolami tých, ktorí sa mu stavali oproti.

— Šialenče, — zahrmel v to hlas Ducha, vystúpivšieho z rozsadlín, — nechápeš? Pary, vznášajúce sa z hniloby tela a krvi, otrávia i teba! I tú, ktorú chceš vyslobodiť!

I ustrnuli ľudia, vidiac hrádze nové a hrôzy daromného pustošenia. Myšlienka lepšieho veku, triumfom už-už omámená, rozsmútilla sa znova. Vtom oslovil ju starec, zahalený do dlhého plášta, a riekol:

— Nesmúť, dcéra, ja ťa vyslobodím! Ale musíš mi niečo slúbiť...

— Čo? — uškrnula sa biela pani posmešne.

— Že budeš trpezlivá!

— A kto si ty, že sa na takú vec podoberáš?

— Som Čas... — odpovedal starec. — Čas, pod jeho mocou silnie láska, ostrí sa rozum a mení sa i povaha človeka...! — A svolal Čas ľudí srdca, rozumu i päste. Vyzval i Ducha zo závratných pripastí a riekol mu pred všetkými: — Ty si mal úlohu od počiatku. Máš ju i dnes a budeš ju

mať, kym ti bude dané... Ked sa raz naučia ruky i hlavy pracovať tamtej kvôli, slovo tvoje stratí moci a ty oddáš berlu — jej, Myšlienke lepšieho veku. Vtedy sa srovnajú hrádze a vyplnia oddeľujúce pripasti. Len vtedy! — Dakedy!! Lebo čo nevykonalo srdce, nespraví rozum, neuskutočnila päť — to urobím ja, Čas, s pomocou všetkých proti vám i s vami!!

O SLOBODE VLASTNÉHO PERA.

Kto stál niekedy smädný nad vyschnutým prameňom — pochopí náladu tzv. hluchých dní, keď motívy stratia kúzlo a do ukonanej duše spevca vplazí sa zmija pochybovania vo vlastnej schopnosti. Tejto nálady, obracajúcej neraz i práve skvosty v hŕbu daromných smetí, dostáva sa slabým i mohutným osobnostiam, dostáva sa i mne. V taký čas podlieham trápnej nespokojnosti, čo váľa vinu na môj pustovnícky život! Predstavuje mi, ako by to bolo obžívujúce — vyjsť medzi svet, oddať sa ruchu väčšieho mesta, alebo sadnúť na vlak a uháňať v ďaleké kraje, načriť z tuhobelasej oblohy na juhu, slúchať šplechotu vĺn na morskomobreží, poňať smyslami najkrajšie produkty rôzneho umenia a tak sa vrátiť k práci do zátišia. Pravda, na to by boly potrebné prostriedky... zneje to nakoniec vždy ako sekerou o skalu.

Túžba, vzniklá z takejto nespokojnosti, opanovavala ma raz až neuveriteľne silno. Celý deň prechodil som, nevediac si miesta. Skúšal som čítať. Nedalo sa. A líhajúc si večer, robil som to s obavou, že do rána nezohnem oka.

Skutočne hlásnik prešiel už tretí raz popod obloky, a ešte som vždy nespal. S nočného stolíka niesol sa rovnometerný tikot hodiniek. Započúval som sa: azda ma to zunuje! Ale nič. Odrazu ten rovnometerný tepot zosilnel a doznieval dojmom

krokov z predizby. Sotva som si to uvedomil, otvorily sa dvere a vstúpil vyholený pán v cylindri a elegantnom kabáte, prámovanom drahotcennou kožkou. Na stole horela svieca. Neznámy, pristúpiac ku posteli, prehovoril:

— Odpusťte, pane, že vás vyrušujem! Ale mám čas vymeraný. Dopočul som sa o najvrelejšej túžbe srdca vášho, a ak to chcete aj vy — vyplní sa vám. Dám vám prostriedky, čo potrebujete, talent váš rozvíť úplne. Žiadam len to, aby ste pri tvorbe mali ohľad i na moje záujmy. Čím konečne sila vaša iste neutrpí...

Spravili sme sa a ja zanechal som bez odkladu svoje nemotou ubijajúce zátišie. Túžba mi došla ukojenia. Menivé obrazy pekných krajín lahlili zraku. Načrel som z tuhobelasej oblohy teplučkého juhu. Natešil som sa v jasných farbách roziliatej morskej hladiny. Zažil som krásy mäkkej benátskej noci. Videl zázračné stavby, poznal chýrečné sochy a obrazy, počul unášajúcu hudbu veľkého umelca. Pohovel som si pod palmami v strede rozprechádzaného publika. — Slovom, zasýtil som sa dojmami, o nich som za hluchých dní sníval v samotách. Cítil som veľkú chuť do práce, keď som sa však prichytil — príšiel mi na um onen vyholený pán v cylindri a skvostne prámovanom, elegantnom kabáte. — Položil som pero bezvládne.

— Azda doma! — pomyslel som. Ale dôjduc pod chladné končiare svojho zátišia, pocitoval som tú istú molomocnosť. Keby sa moje dojmy zmenily na raždie a niekto by mi ho bol priviazať na chrbát, iste by som bol stál ohnutý s podolenými kolenami. A složiť z toho čo i len snietky — nedajbože! Bol som nešťastnejší ako za najhluchších dní. — Predstavoval som si toho

odporného človeka, čo mi dal prostriedky, ako čaká, vyčakáva práce, v nich bude zreteľ i na jeho záujmy. V duši pocítil som zlosť, akou môže vzkypieť kúpená žena voči zvodcovi, ktorý zabil i najcennejšie a posledné, čo jej ostalo, za jeho peniaz, mizerný, špinavý peniaz. Očakával som ho, típnuc, istý, že raz príde. Konečne ozvaly sa kroky v predizbe. Dvere sa otvorily a ja som kričal ako bez seba: — Vráťte mi, pane, moju slobodu, bez nej sa pracovať nedá!!

Prebudil som sa, počujúc ešte dozvuk vlastného výkriku. V pološere nebolo nikoho. S nočného stolíka niesol sa rovnomerne tikot hodiniek. Mesačné svetlo, prelezajúc sa vydratým rožkom záclony, padalo mi na perinu a skvelo sa ako kus pravého zlata — zaň by však, hoc by bolo to najpravejšie, nikdy viac nepredal svoj veľký poklad: slobodu vlastného pera!

BOLEST BEZ KONCA.

O včasne mi ne doveril, že súčasť mojich vedomostí je len tieto dve ruky, ktoré boli vystrelené s mormívou druhovou rukou, aby obnovili život. Ako to sa však odohralo? Ako vtedy vstúpila do mormívovej ruky? Ako vtedy vstúpila do mormívovej ruky?

Sedel som pri peci, teplo, rovnomerne vyduchujúcej a postavenej z kachľov, podobných biele lučkým tekviciam. Klávesmi znamenitého klavíra prehŕnaly sa virtuózne pružné prsty dokonale vycvičených rúčok mne kvôli, len mne kvôli! Dávno som si želal to, ale nebol by myseljakživ, že sa mi vyplní túžba práve v barokovej komnate opustenej grófskej paloty. Ako divne sa tu vynímala oná hlávka umelecky pristrihnutých čiernych vlasov! Z náprotivného kúta bol by jej mohol nazrieť do tváre v obrovskom zrkadle, siahajúcom medzi oknami až k povale, s nej liala sa zlatá žiara na roztvorené noty zpod vokusne upraveného tienidla...

Naslúchal som spevu a idylickým akordom sprievodu o starkej slovenskej matičke, nevediac sa zbaviť starostí, ktoré ma vyvolaly v huk veľkého mesta, čomu som už odvykol tak veľmi. Pomaly zapomenul som naň, ako viazol v hlbockých, vykladaných oknách. I na barokové čiary dverí a povaly, i na hlávku umelecky pristrihnutých vlasov som zapomenul, keď zaťahol mi v sluch vábny motív, plný smiechu a sľubov života...

— Kto ma volá? — pýtal som sa mimovoľne sám seba.

Miesto odpovede otvorila sa mi pred zrakom ruchom zvlnená ulica veľkého mesta a kás' bo-

hémska kráska podávala mi ruku s okúzľujúcim úsmevom. Duša jej privravela sa mi vtedy v o-ných zvodných tónoch, zvúc ma z ubíjajúceho zátišia do ulíc, prekypujúcich rytmom a hýriacich premien pestrotou...?! A skoro by sa bol zadal, siahnuc po ruke. Sotva som sa však dotkol tenkých prstov, zarazil ma motív iný, mäkký a hlboký ani šum smutných vôd, valiacich sa kams' do nekonečna... Vycítil som, to je bolest bez konca, nesúca sa zďaleka... ďaleka, zpod vysocízných snežných vrchov... Z hôr, ktorým som naslúchal od rokov, a od priezračných vôd, im som sa vytúžil neraz za sladkých večerov...

— Kto ma oplakáva? — zaprízeral som sa s otázkou v diaľne diale, obliate jasom chladného kúzla, až sa mi stretol pohľad s uslzenými očima tichej Samoty, pri jej nohách sedeli moji najmilší v očakávaní, či sa majú lúčiť a vydať na cestu za mnou... Nevládal som kynúť rukou na znak, že sa nám počína nové obdobie v živote. Cítil som pohľady, na mne spočinuté, kým bolest oná rozlievala sa morom v nádherných zvukoch vôkol mňa — morom, naň vrhá svit vzchádzajúce plamenné slnko. A nevedel som sa tešiť, ani netešiť som sa nevedel. Len som počal chápať, čo znamená trhať sa od hrudy, hoci tvrdej, hoci nežičlivej... Až mi i vyhíkly slzy hojným prúdom do dlaní, nimi som svoju ustatú, nerozhodnosťou ubitú hlavu podopieral.

A vtedy zbadal som, ako rúčky spočinuly na klávesoch a hlávka umelecky pristrihnutých čiernych vlasov sklonila sa nad klavírom, ovládaná iste podobnou bolestou, jej odriekavé, mäkké tóny niesly sa barokovou komnatou i v rozcitenej duši mojej — bez konca... bez konca...

V KLÁSTORE.

Sli sme z mestečka, plného poplašných chýrov. Pri ich počutí svietily oči neprajníkov našich. A nás to bolelo, tak veľmi bolelo! Spre-vádzali sme vzácnych hostí z veľkého národa, čo nám doprial života po krutom utrpení. Rozhovor neustával. Boly to však viac slová — prázdrove slová! Poludňajšie slnko vrhalo jas, podivne vrhalo, na ľahkým dažďom zvlaženú hradskú, na rady topolov a hony rastúceho obilia, na temné háje a retaze strmých končiarov, kade — za lepších chvíľ — navštievuje mladosť moja najmilšie svoje rozpomienky. Mal som dojem, že je to ani nie skutočnosť, ale čos' improvizovaného. Čos' z kociek a karát a obrázkov, čo môže neviditeľná ruka rozobrat, vietor sfúknut a zrútiť všetko na hromadu.

Muselo sa mi zachviet v duši i v zraku a záchvev ten spozoroval som i v očiach spoločníkov vlastnej krvi svojej. Strach? Nie, strach to neboli... Skôr povedomie nebezpečenstva, podobné tomu u zvera, keď zavetri, zastane — hoci i dôveruje svojim drapom.

Odhora vyhrnul sa kúdol dymu a vedľa prejachal dlhočízny vlak s vojskom bez zbrane...

— Čo nejdú nahor? Kde im je zbraň?
Pár tažkých dažďov padlo na cestu ako slzy z čichsi neviditeľných očí. Prešli sme dedinkou k starobylému gotickému chrámu, vyčnievajúce-

mu v plnej ušľachtilosti nad koruny urastených stromov. V úzkej sklepenej chodbe, prizdobenej starými svätými obrazmi, ovialo nás chladom a vlhkostou. Obstarný duchovný, úslužného, dobráckeho pohľadu, viedol nás do chrámu s vysokým klenutím, spočívajúcim na štíhlych gotických stĺpoch. Prekvapení utkvali sme zrakom na chlácholivých tahoch krásneho staviska. Duchovný rozprával, oboznamujúc nás so zvláštnosťami miesta. Úzkymi oknami vnikaly prúdy svetla. Ale do duše len nevedeli dopadnúť.

Vyšli sme na chodby, kde nažívali ešte doneďdávna mnísi žobrávho radu, z nich náš vodca ostal ako na ukážku. Ticho ani v hrobe! Obrazy, dvere, vedúce v rôzne cely, čo iste všetky majú svoju história a vedia všeličo o nejednom, svetu odcudzenom živote. Nakukli sme kde-tu. Všade čisto a ticho — ani na nejakom končiari ďaleko od sveta. Na nervy, napnuté do puknutia, pôsobilo to ako studený obkladok na horúcu hlavu. Poprehŕňali sme sa v knihovni starých kožených väzieb. Hostia naši všímali si všetkého so vrodenou zvedavosťou ich rasy a jeden z nich práve pri obraze v purpur odeného Pázmána poznámenal neprekonateľne pokojným úsmevom: Rozmýšla as', kto je lepší preňho — Kun a či Masaryk.

Vtip nás rozosmial a ja s akýms' uľahčenejším srdcom naslúchal som, ako sa na naše kroky zvláštne ozývajú zamíknuté a od stromovím vyсадeného dvora hojne osvetené vybielené chodby. Predišlo mi, že čujem hlas ducha z dávnej minulosti, zamúraného do tých starobou páchnúcich, masívnych stien. Ducha — jemu som nerozumel jakživ, ktorý ma však aspoň na chvíľu vytrhol z dusivého objatia bláznevej prítom-

nosti. A to mi dotvrdil i priateľ, ako sme vychodili do živého a rušného sveta, plného nestoty a sklamania. Cítil som ako nikdy, že — sú slabé chvíle v tomto podivnom živote, keby sa na smrť ukonaná duša mala ešte nanajlepšie — ďaleko od sveta, ďaleko, hoc i v prostunke cele vymretých kláštorských múrov!!

2.VI. 1919.

O PRÁCI.

Mali sme vzácnú návštevu: dušu, jej som najväčšou vďakou zaviazaný. Prišla si k nám oddýchnuť na niekoľko dní, doma neustálou prácou načisto ubitá. Usadil som ju v najtichšom kútku nášho príbytku k teplom dýchajúcej kachlovej peci do kresla. Podal som jej na žiadosť sväzok Kukučína a sám usiloval som sa zahrabať do papierov na stolíku. Chcel som rozvinúť tému o práci a jej význame v našom živote. Nešlo mi to nijak. Mal som asi deň, keď neviem litery položiť na papier. Zrak mi utkvel opäťovne na tej uvädnutej ženskej postave, jej ľudia vždy viac rokov hádali, ako mala v skutočnosti. Utkvel na jej výrazných sivých očiach, lesknúcich sa pod vráskami zbrázdneným čelom bolestnou únavou. Iba v pleti zdala sa mi svieža až nápadne, a ako tam sedela v čiernej šatke, očipkovaná vykukávajúcou vložkou bieleho čepca, v obviazaných — prácou i reumatizmom spuchnutých rukách so sväzkom bronzových pergamién, predišlo mi, nech som tak maliarom, iste si ju zvečním na pamiatku.

V peci veselo praskotalo a miestnosťou rozlievala sa príjemná nálada jasného zimného predpoludnia. Na vychudnutú tvár čitateľky, ponorennej v otvorenú knihu, vystupoval živý úsmev, až i prevravela: ... Ten človek musel tiež byť z pospolitosti, keď tak verne opísal ten náš sedliacky život!

Prisvedčil som, tešiac sa úprimne, že jej to robí radosť. Tému som, pravda, nerozvinul.

Druhého dňa pozval som ju zas na posiedky do svojej pracovne. Prišla, otvorila si knižku, kde mala znak zaseknutý, a čítala. Zdalo sa mi, volačo ju nepokoji. Na tretí deň zbadal som to ešte určitejšie. Na štvrtý položila knižku ustato na stolík, sotva ju otvorila.

— Zunovali ste? — pýtal som sa jej...

— Nie, páči sa mi!

— Teda vás trápi čosi?

— Trápi, ako by ma netrápilo? Tých som nechala doma... Treba im variť. Kto im navarí? Treba statok obriadíť... A ja tu sedím ako v nedele a čítam!

— Veď ste si prišli oddýchnuť a tí doma si poradia i sami... Zabudnite na starosti! I tak, čo počnete s tými boľavými rukami?

Nasledujúceho rána našiel som ju v kresle pod kachlovou pecou vyplakanú, bez Kukučína.

— Čo ste plakali? — zadíval som sa na ňu zarazený, — sme vám predsa vďační všetci!

— Ako by neplakala... — uprela na mňa veľké, zvlhnuté oči, — keď som už takto ani robiť, ani... Nie, to je už nie život! Zajtra soberiem sa domov!

— Domov? Načo? I tak nemôžete pracovať!!

— Môžem... skúsim... Pozri, ty to neuveríš, ale ja už neviem inak... Robota mi zhúžvala ruky, ja však už nemôžem byť bez nej... Hoc len laktom popomykám jedno-druhé. Hoc len tú paňvičku na sporáku, i to je niečo, čo ma uspokojí... No, takto nevydoliem ďalej! Nevydoliem!!

— Ale zajtra nejde železnica... — použil som

posledný dôvod zdržať ju, — železničiari stávkujú!

— Zájdem i pešky! — riekovala odhodlane.

Ráno, ešte ani nesvitalo, bola už schystaná.

— Hľa, vidíš, dieľa moje, — vyhovárala sa pri rozlúčke, — ja som to už taká! Nemôžem inak! — A objímajúc ma boľavými rukami, sadla do sánok, ich cengot zamkol o chvíľu.

Čo je len tá práca pre človeka! ozvalo sa mi v duši. Podivné! A naďapiac na papier s názvom „O práci“, poznačil som podeň túto skutočnú udalosť.

STUDŇA.

Rád bys' poznal dušu toho ľudu, krv jeho koluje v žilách mne i tebe? Pod', zájdeme na studňu s pradávnym srubom, vtesanú hlboko, veľmi hlboko do tvrdej rodnej pôdy! Dlhočizný žeriav nehybne hľadí na kamene, obrastené zelenkastým machom. No dna nedovidí.

Ak sa pýtame mimoidúcich o studni — jedni ju chvália, iní hania... Najlepšie neveriť nikomu, iba sebe.

Chyťme sa žrdky, a stiahnuc žeriav, spustme vedro do vody.

A teraz, hore! Tak!

Sklamanie? Pravda! Čakal si vodu, ako ju ospievali spevci. — Vodu hôrneho pramienka, čistú ani kryštal, zdravú, chutnú... A tu, hľa, mûľ, piesok, smeti... Eh, kto by z takej pil!

A jednak to vedro načrie raz i z vody čistej, zdravej a chutnej, len obnoviť nahňitý srub, obtrhať mach, obmyť skaly a vyčrpkať zakalený obsah do poslednej kvapky, čo má byť svätou povinnosťou všetkých, ktorí zovieme studňu túto svoju.

— Rád bys' poznal dušu toho ľudu, krv jeho koluje v žilách mne i tebe? Nezapomeň na studňu, ku ktorej som ťa doviedol!

STRÁŽ.

Paloty vinuly sa v hmlistú diaľ s oboch strán rovnučkej, širokej cesty, posadenej dorastajúcimi lipami. Naľavo za mostom riečky s ovinnutým brečtanom, po vysokých kamenných hatiach jagal sa v poludňajšom slnku bohatu vyzdobený dóm a oproti čnela obrovská stará budova mocnárovo Hradu s historickým súsoším v popredí. Stojac medzi zvedavcami pred výstavištom vojenských pamiatok a trofejí, z nich upútal ma najviac rohovatý klobúk I-ho Napoleona, čakali sme na chvíľu, keď sa zamení stráž. Bdela nedaleko na vykázanom mieste a ja hľadel som na urastených ozbrojencov pod silným dojmom vyzývavého povedomia, volajúceho na každom uhle, so všetkých budov a sôch, i zo všetkých zrakov toho nezmerného komplexu kamenia, železa, skla a asfaltu. Necítil som sa najpríjemnejšie. Okná Hradu, uprené na moderný dóm a široký priestor, posiaty hmýriacim sa ľudstvom, leskly sa ako oči, do nich ak nahliadneme, prejme nás mrazivý pocit. Pri pohľade na stráž premklo ma akési nepovedomé tušenie, čo som si vtedy nevedel vysvetliť.

— Pozri! — vyrušil ma priateľ, s ním sme si obzreli, čo sa práve dalo, prejdúc v súkenných papučiach i parádnymi komnatami Hradu až do kaplnky, chladom zaváňajúcej, kde sa modlieval ten, ktorý hrdo riekol, že sa nebojí nikoho, iba Boha. — Pozri!!

Oproti — na druhej strane pred veľkým pálacom s priestrannými oblokmi a výklenkom, spočívajúcim na vysokých štíhlych stĺpoch — sbiehali sa ľudia v zástup a hľadeli kamsi do vysoka. Skoro sme uhádli príčinu. V jednom zo širokých okien stála dáma s dieťaťom na rukách a vedľa nás prevravela akási pani zbožným hlasom: — Následník trónu!

Vtom ozvala sa hudba. Stráž premaširovala popod okná so vzpriameným telom a parádnym krokom. Až tá zem dunela pod nohami. Ako hlboko musí byť zapustená myšlienka onej moci, rozhodujúcej nad Hradom, nad neprehľadným komplexom stavieb a miliónmi sídc! A jednak cítil som — stráži tej čosi chýba, vážneho, veľmi vážneho, čo neohluší hudba a od čoho ten parádny krok márne odvádzal pozornosť. Je iba oporou moci, bydliacej za oknami, podobnými vyzývavým očiam, v nich zhliadať dušu, bažiacu iba po svrchovaní nad všetkými a všetkým, bez tepla lásky, pravdy a spravodlivosti.

Minulo len niekoľko rokov, a plameň najväčšieho hriechu vyšľahol z oblokov ošumelého Hradu. Zapálil bohatu vyzdobený dóm i mesto, ríšu a celý svet. Ale obrátil v popol, rozmetaný víchrom, i moc samu. Rozptýlil jej stráž, čo stúpala niekedy pri zvukoch hudby so vzpriameným telom a parádnym krokom popod okná drobného následníka. Tej stráži chýbalo čosi vážneho, chýbalo — popri drsnej moci! A ja ak zastanem dnes v duchu na mieste, kde som stál pred rokmi, nemôžem neprivolať vyjasneným vysočinám rodnej zeme svojej: ... Nestavajte stráž drsnej moci, nestavajte! Ale postavte mocnú stráž pravdy a spravodlivosti, jej

te plo lásky nechybuje. Jedine tá obráni Hrad a zachová dóm nás pred zhubným požiarom najohavnejších vášní. Zachová i pre najdalšie pokolenia!

ŠŤASTIE A ČLOVEK.

Zakázali mu vyjsť z vlastného domu. Prechodusil z izby do izby. Zahol na dvor, ľažko zaváňajúci lilavým a bielym orgovánom. Zbočil do záhrady po chodníkoch, tratiacich sa medzi stromovím a popri hriadiach dopestra zakvitnutých. Ponevierał sa, ako kto hľadá kohosi a nemôže ho nájsť. Nič ho, pranič netešilo, lebo jakživ nezhliadaný a večne očakávaný zjav Šťastia nemohol do nádherného príbytku — ako sa dnes majiteľovi zdalo — jedine pre stráž, pre onú stráž, čo tam pred bránou stála. I rozcítil sa človek a usviedčal v duchu, aký by bol blažený, preblažený, keby tej stráže nebolo!

Na druhý deň zamkli i dvere do záhrady a postavili k nim stráž. Človek nesmel viac na chodníky, tratiace sa medzi stromovím a popri hriadkach dopestra zakvitnutých. Ani do besiedky už nesmel, kam sa utiahol ešte včera so svojím zžieravým nepokojom. Motal sa po dvore a parádnych izbách, nevediac sa nijako zbaviť presvedčenia, že by dnes iste stretol nikdy nezhliadané a večne očakávané Šťastie v záhrade. Áno, v záhrade, hoci by sa neuvoľnila prísne strážená brána obydlia!

Na tretí deň zabránili vyjst' človeku na dvor. Strážnik stál so zbraňou pri dverách jeho izby. Mohol sa prechádzať po mäkkých kobercoch, začítať sa do kníh, pohovieť si na diváne — jednak sa mu nič-nič nesladilo. Bol smutnejší ako včera. Nevedel zahnať myšlienku, že Šťastie

stojí a vyčakáva ho na dvore. — Áno, na dvore, pod orgovánom, kde spozoroval predtým iba svoju tôňu!

Štvrtého dňa musel sa s domom rozlúčiť. Odviedli ho do väzenia s neveľkým mrežovým okienkom a vlnkými, chladnými stenami. S bolestným srdcom spomínal, ako by sa už spriateliel so strážou pred bránou, i s tou pri záhradných dverciach a pri vchode do izby (čo mu bola ešte ponechaná), len keby bol ostal pod vlastným krovom, kde by dnes už iste postreltol Šťastie, ktoré nezbadal tam včera!

Piateho dňa okovali väzňa do pút. Musel ležať na potuchnutej slame deň i noc ako kus dreva. Ubitá duša jeho spomíala, ako za predošlých dní — v presvedčení, že nebyť tých ohyzdných pút — vojde to Šťastie i zatvorenými dverami vlnkej žalárnej cely...!

— Keby bolo aspoň tak ako včera! — vzdychol rab. Ale oči jeho zhliadaly iba odporné a pusté štyri steny.

Na šiesty deň stál človek pred súdom, čo vyrieckol nad ním ortiel smrti. Odsúdenec zaplačal. V tú krutú chvíľu pochopil totiž, že Šťastie bolo včera vedľa neho v cele, len on ho nezbadal. Zdalo sa mu, že by už vedel byť spokojný i v tých ohyzdných putách na potuchnutej slame, i bez pohodlného domova, vystlaného mäkkými kobercami, i bez starostlivu pestovaného dvora s rozkvitnutým lilavým a bielym orgovánom, i bez záhrady s chodníkmi, strácajúcimi sa medzi kvietím a v rozvetvenom stromovi, i bez slobody vyjsť otvorenou bránou do mesta... do poľa... do šíreho sveta... A po celú hroznú noc závidel tým šťastným-preštastným, ktorí ešte nemusia umrieť najbližšieho rána!

...bodu jeť V ľahkú TÁ DRUHÁ. óm — ašd „ot
— ničnevy li a hru odnom na ľisido odzí hru
učesťod inšpira zohra na čo ničnevy osiaň lo
novsito poslovaciv a rásmele hru vydol
moa vď eč súh jstal ľasab zicab a ziozog
oča hru vyd osi a soudzitom jasino hru
Imre mlyva ins točen vysad

Máte len jedinkú izbu? Lutujem vás, z úprimného srdca lutujem! Jedna hviezda... jeden pochár... jedna — chcem povedať — skriňa, to všetko v isté chvíle a prípady môže mať svoje kúzlo. Ale jedna izba?!

Nemrzte sa, prosím, nevysmievam sa z chudoby. Vyrástol som samoôsmy v jedinej izbe, a bohvie, či celkom tak i neskonám. Páchal som verše. Vyrušovali ma! Ach, ako som sa hneval neraz, ako bral na humno, závidiac z tej duše smrteľníkom, majúcim čo len dve izbietky!

Ako by nie? S Múzou, a na humno! Aj som zanevrel na jednoizbový byt, snívajúc večne o kútiku, kde by ma nikto nevyrušil.

Dnes ho mám. Som mu rád a vám by doprial tej istej výhody. Nehľaďte na mňa tak urazene! Vo vašu rodinnú svornosť dôverujem úplne a viem, že sa svár nevprace ani do desiatich izieb pod jedným krovom. A potom — rozumejme sa — môžete mať tri-štyri, i desať izieb, a nemusíte mať „tej druhej“. Hoci by sa vám zišla, veľmi zišla!

Čo však — ked' jej niet?

Dopomôžem vám k nej. Dovolíte?

?

Nazrite do mojej „druhej izby“! Prostučká je, pravda? Ale čistá. Knihy, náradie? Čo tam! Azda zbadáte ten kríž a onen uvädnutý kvet na stolíku...

To, hľa — môj najútulnejší kút! V tej prednej izbe obráti sa mnoho ľudí a tí vyrušia — oj, často vyrušia, až sa srdce preplní horkostou zloby, závisti, sklamania a všakovakou otravou pokoja a šťastia. Báseň čistej duše, čo by som chcel napísat, pretrhnem a len by zutekal ako niekedy. Zutekal, ani neviem kam!

Tu mi príde na um tátu druhá izba, ktorá — chápete? — presvedča o tom, čo pominie, i o tom, čo jedine ostane. Sem sa utiahnem, zamknúc dvere pred celým svetom, sem so svojím otráveným, nepokojným srdcom. A keď sa zas zjavím na prahu, už môžem pokračovať v pretrhnutej básni.

Chcete mať takúto „druhú“ izbu s krížom a uvädnutým kvetom? Chcete?

Verte, teraz to už iba od vás závisí! Lebo — ako nevkročila vaša noha do mojej „druhej“ izby a uzreli ste ju, tak sa môžete slobodne uchýliť v najnepríjemnejších chvíľach života i do svojej vlastnej.

rob literatúrnej a estetickéj významnosti jasno
čitateľstva. Tvorba románu je významná v kontexte slovenskej literatúry 20. storočia. Jej autor, Ján Družko, bol jedným z najvýznamnejších spisovateľov na Slovensku v tomto období. Tento román je jednou z jeho najznámejších a najvplyvnejších diel. Obsahuje rôzne žánry, ako sú dramatické prvky, výpravné popisy a filozofické myšlienky. Hlavným tématom je ľudská osoba a jej vzťah k slobode, ľudskosti a vlasteneckej ideálnej spoločnosti. Družko je známy aj ako autor ďalších románov, súboru poviedok a ďalších literárnych diel.

ZÁVOJ.

— Ukážem ti niečo, čo si nevidel! — pošeplam na sklone jasného zimného dňa spanilá Družka piesní mojich. A pojúc ma za ruku, viedla ma z dediny známym briežkom ku obmrznutej riečke, venčenej sivým rakytím, s jej môstka zahľadím sa tak rád na strmné čiary nebotyčných vysočín... Navykol som už ich pôvabu, a jednak vydral sa mi z pís výkrik úžasu tohto večera. Boly také, ako som ich ešte nevidel — zastreté akýmsi temnoružovým, ľahučkým závojom. Zpod neho vyrážaly snežné končiare a úbočia dolín v podivných odtienoch rumene, že by sa ich umelec ani neodvážil na plátno položiť. Zaprízeral som sa a stratil v nich ako úsmev pod jabloňami, zakvitnutými naružovo.

— Obzri sa vôkol! — upozornila ma spoločnica. Myslel som — zhliadnem pred sebou dedinku na vršku s osveteným chrámom a nevymrznuté, kovové vlny, poliate žiarou západu. Aké však bolo moje prekvapenie na pocit, ako by ma akási mocná ruka zdvihla vysoko... vysoko, a ja uzrel som pred sebou rieky i moria a po brehoch mestá i dediny, rozviate do nekonečna. Všetko to zhalené závojom, kmásaným čousi mohutnou rukou a splývajúcim v obrovských záhyboch s kráľovských ľadier velebných končiarov.

— Ach! — obrátil som sa k Družke, — je to

ozaj nádherný prelud, akého som nezažil dosiaľ...

— Prelud? Skutočnosť, môj drahý! Závoj ten kryje šíru zem od nepamäti a ty si ho zbadal len vtedy, keď si sa dostal zpod neho. V závoji tomto vystupujú smrteľníci, zavítí doň i osobitne. Je im to prirodzené ako vzduch, v ňom sa pohybujú. Najviac ani neprídu na to, ako klamú iných i seba, hoci nebyť toho závoja — jemnejšieho od rumeňa vrchov polievajúceho — sotva by čo ostalo z „dôstojnosti“ plemena, čo ho stojí toľko bied a utrpenia! Pre tieto biedy kmáše ten závoj oná ruka. Ak sa lepšie prizrieš, uvidíš ich i viac. Najmocnejšia z nich je božská pravica Nazaretského, pracujúca od storočí a s takým chatrným výsledkom! Človečenstvo nevie sa zriecť ružového závoja, pod ním úbohosť jeho túžob a snáh nevidieť, ako pehy zavitej nevesty. Hľad na onú ruku!... Zahrabala sa prstami do tej jemnučkej látky i rozkmasla ju, a jednak ako úderom zmeravená — nevládze ďalej. Tak je to s druhou i treťou. A ak sa dás ty do toho zázračného tkaniva, ak si bol z najpopulárnejších, staneš sa o chvíľu najnenávidenejším človekom...

To povediac, ukázala bielou rúčkou na strmné vysočiny so slovami:... Hľadže, príroda nevie sa tak dlho pretvarovať! Obrátil som zrak inštinktívne a tu ľahučký, temnoružový závoj prešinul sa do úzadia a belasel vždy väčšmi a väčšmi, kým v popredí čnely obnažené končiare vo svojej velebe, hoci drsne vyblednuté, ba šedivé. Pocítil som nezdolnú túžbu zahrabáť prsty do onoho zvláštneho závoja a trhnúť z celej sily, keď som si uvedomil, že sme zasa na môstku.

— Skús to i len na niektorom vidieckom ple-

se, akých je dnes hojnosť na všetky strany, a uvidíš! — podotkla mi Družka so sústrastou v očiach, uhádnuc moje myšlienky. Obaja sme zamklí pod silným dojom blížiacej sa noci. Kovové chladné vlny prelievaly sa po okrúhlych skalách a temnely v čipkovate obmrznutých brehoch, ovitých sivým rakytním, až i sčernely ako žúzol, pozlátené studeným leskom plného mesiaca.

POD SMUTNOU VŘBOU.

Stojí vedľa cesty pod oblohou neurčitých farieb na tajomnom údolí života. Hľadí na dumnú sihlinu i na machom porastené, vlnké bralá, podobné mačacej hlave — tu zas prervané otvormi jaskýň, z nich volá temno, ako z dier pohodnej ľudskej lebky, trúchlivým mementom. Je ako smútiaca kráska s rozpustenými prúdmami bohatých vlasov na úpeku — ovisnutá až po zem, kde na mäkkej pažiti v tôni si hovieme: On, ktorý sa mi pridal za oslobovitela, a ja, pútnik s výrazom tichého utrpenia v očiach, úbohý a chabý potlkat sa s preťažkým bremenom po skalách v mučivom sparne.

Vôkol hrnú sa tisíce zbedovaných. Hoc slnko i pečie — nikomu sa nechce k nám prisadnúť. Načo by aj? Kto by hľadal osvieženia pod smutnou vŕbou? Ktože by tu tušil oslobovitela? Hľadím na nich s neporozumením i lútostou a rozpoznávam jasne jednotlivé typy. Niektorí z nich sú až veľmi podnikaví, a odskakujúc od príkrej cesty na chodníky, prebíjajú sa k cielu v domnení, že si tak pút obľahčia i skrátia... Druhí sú myšle bodrej, a majúc na očiach ružové sklíčka, rozhlasujú dobrodušne, netreba vraj myslieť na príkrošť cesty, ani na trúchle memento brál, ale ísť veselo, kym sa dá, napred... A tretích načo spomínať? Som z nich i sám, majúc práve uprené oči na jasnú tvár náhodi-

lého spoločníka, ponášajúceho sa na svätca, ktorý skúsil všetko, prežil všetko a hotový je nadeliť všetkým zo svojho pokoja.

— Kto si a čo si praješ? — pýta sa ma s otcovskou starostlivosťou.

— Som z tých, — odvetím dôverne, — ich údelom je vliecť sa najneschodnejšou cestou a pocítiť i poňať jej záseky. Otec môj niesol bremeno, kym ho nepritlačilo až k zemi, a skonal ako otcovia jeho... Mať moja boľavými rukami chytá sa končitých skál aj bodlavého tŕnia, keď chce prikročiť k cielu. A mňa tiež čaká asi neblahá sudba krvi mojej. Vidím chodníčky a prte, vábiace úbočiami vправo i vľavo. Ale — skálám nevyhneš! Slúcham slová hlásateľov, odvracajúcich pozornosť od príkrosti cesty a nemyšiacich na trúchle memento brál. Nemôžem nevidieť a poňaté nemožno mi neprecítiť. — Je akási výhoda na ceste, po nej sa uberám s dušami, podobnými duši mojej — niečo jedinečne sladostného, čo nemožno zakúsiť inde? Povedz, starče, a uľahčíš bremeno i srdce uvoľníš!

— Hovieme si pod smutnou vŕbou! — odpovedá zkrátka a záhadne. Ale hlboké sivé oči sa mu smejú, významne usmievajú a jas ich lapá sa i duše mojej. Hodím zrakom po vzrušnom údolí života a zdajú sa mi záseky, čo som už skoro preklial, nezbytnými, memento brál cele prirodzeným, kym v srdci pocitujem akési uspokojenie, ba viac — delikátnu radosť nad tým, že som to pochopil. Je v tom iste mnoho paradoxného, pravda? Slast, a z utrpenia! Ale okúsili ju najväčší martyri a ona jedine mohla by oslobodiť duše, sputnané trpkým povedomím, že im je údelom prežiť a precítiť všetky bolesti života, bez akejkoľvek vynáhrady.

Ved' nemožno odtajíť osviežujúceho chladku ani smutnej vŕbe, ovisnutej až po zelenú mäkkú pažiť, na nej sa zmorenému pútnikovi pohovie tak sladko.

Z GALERIE.

Voľakde som ho videl — iste v ktorejsi galérii. Bol to obraz, maľovaný podivným štetcem. Zblízka nebolo badať, len farbu na farbe bez ladu a skladu. Belasotmavý základ a potom čiar-šmúh a nesmyselných ťahov od výmyslu sveta.

Niekoľko urážlivu žltastých fliačkov v rade. Najprvší bol i najväčší. Vyčnieval ani gombík elektrického zvonka. Smiešne vyčnieval.

— Patrí to k maľbe, či si to len akýsi hlupák robí žart i zo mňa? Nech som sám, iste siahnem po tom urážlivu žltučkom „gombiku“. Hádam ho i odštiknem. Takto som si len pomyslel o pôvodcovi všeličo, čo by on sotva prijal najvďačnejšie.

Vtedy pristúpil ku mne cudzí pán a odviedol ma k náprotívnej stene.

— Ach! — vydralo sa mi, keď som sa z dialky zahľadel na obraz. Tie farby, ožijúc, prevrávely k duši. Belasotemný základ... čiary... šmúhy... nesmyselné ťahy rozplynuly sa ako para a pred zrakom vynárala sa dráha... most s ozornými oblúkmi, i vlak, dlhý, osvetlený vlak, jachajúci ponad širočinu rieku z temnej noci do jasného rána...

A čo je svet náš iného ako najzmätenejší obraz najprístupnejšej galérie??

CAPOVA HLAVA.

Sedel som v izbe u piateľa, náruživého polovníka. Po stenách samé trofeje — rožky drobné i väčšie, i najväčšie, v koži i bez kože, povеšané v súladných skupinách. Zpomedzi nich nad posteľami vyčnievala v najlepšom čase zadovážená a krásne spracovaná bradatá capova hlava...

Vo svetlici nebolo nikoho. Obdivoval som loveckú zručnosť piateľovu, predstavujúc si, aký by to bol kídel, keby tak všetky tieto rohy ožily a srny, srnce, srnčatá, kozy a jelene zastaly by naraz pod oknami. Iste by im ten dvor ani nepostačil. A cap... ten utešený kúsok z najkrajších obyvateľov vysokých končiarov! Predstavil som si ho v mysli na strmných, suchým machom porastených žulových skaliskách, ako si hrdo vedie na čele svojej družiny. Pod ním hlbočiná dolina s jedľovými horami... prudkými vodami... Nad ním roztvorená obloha s veľkým ohnivým slnkom. Stane nad priečasť — hľava sa mu nepotočí. Hľadí ponad končiare a rokle s večným sčernetým snehom, do slobodnej diaľavy, dlho, odmerane, s vypnutým poprsím, až čosi zavetri... Nenadarmo nesie sa z úžlabín hvizd pozorného svišta... Zahvizdne i on a kozy sa splašia. Vtom už aj padajú výstrely, ozvena rozlieha sa po skalách, ale cap vedie si rodinu hrebeňom, preskakujúc závratné priečasti a rozsadliny s najväčšou istotou...

Mnoho ráz musel tak utekať so svojimi z doliny do doliny, s hrebeňa na hrebeň, hoci si žil v oblasti, kde neuškodil nikomu. Skubkal trávu, čo ani gazdu nemá. Smäď kojil z prameňov, čo sú pre všetkých, a tešil sa s družinou životu, vyhrievajúc sa na slniečku, jemu tepla týmto neubudlo.

Vyrástol v opravdivú pýchu skál, a to mu bolo nebezpečenstvom i skazou. Lovci čihali naň, sledili za ním a on neušiel osudu. Raz, fárajúc v čele kŕdla, hnal sa ako šnúra, na pušku môjho piateľa. Výstrel zahrmel a — bác! Cap sa vála grúňom, až sa zachytil kdes' v rozrastenom kosodreví.

Čo bolo ďalej? Všedná história! Koža sa svliekla, mäso zjedlo a hlavu s poprsím vypchal akýsi Nemec za dobré peniaze. Teraz sa — hľa, pýsi medzi rohmi a rožkami vzpätá rovno, bezstarostne, so vokusnými rožkami dozadu, s tmavou briadkou a sklenými očami, ako by sa len zaprízeraли kamsi do — rozovrenej, slobodnej doliny...

Nad smutným koncom prejala ma opravdivá ľútosť. Ale smieril som sa skoro. Prišla mi totiž na um nejedna podarená ľudská hlava, ktorá tiež hľadievala v diaľky s končiarov vysokých, tiež bola pýchou vôd, dolín, i dedín, i miest, prenasledovaná podobne, konečne i nemilosrdne srazená krutým životom. A dnes? Azda i s poprsím svieti celkom tak medzi najvzácnejšími pamätnosťami národa, ktorý je hrdý na ňu aspoň len ako môj piateľ na krásnu capovu hlavu!

SKROMNOSŤ A JEJ GARDEDÁMA.

Keď som prišiel do dediny, príslušníci istej sekty žili si v povedomí, že sú oni onakvejší ako ostatní. A netajili to. Vychlúbavosť bola ich najsilnejším dôvodom, čo sa líšili od ostatných, ako i v neprirodzene zmenenom spôsobe hovoru a svätuškársky strojenej tvári. Upozornil som ich na to čo najdobromyselnejšie a kto-ten dal si z nich povedať. Onedľho zbadal som opak toho, čo prv. Na moje veľké prekvapenie počali si vyvolávať na hlavy žeravé uhlie a síru... Ženu, ktorá predtým mnoho, veľmi mnoho myslala o sebe — počul som vyznávať: Ach, pán môj, čože by ja bola spravodlivá? Ja som hriešnica, najposlednejšia hriešnica!! Nezvyklý tón zarazil ma, ale len na chvíľu, kým som sa nenazrel tejto „vtelenej Skromnosti“ do očí. Svetily tým istým plameňom samospokojnosti ako kedysi a hovorily mi zreteľne, že poslední budú raz i tak prví!

Odtedy nedalo mi pokoja. Chcel som sa nazrieť do tváre tej pravej Skromnosti. Obraznosť predstavila mi ju v podobe ani veľmi peknej, ani mrzkej devušky, odenej prostunko, s hladkým účesom a nevádzovými očami. Raz sa mi i zdalo, že sa mihla vedľa mňa ulicou veľkého mesta, keď bolo práve módou pripnúť si na hrud' margarétku miesto umele vypestovanej bielej či ružovej kamélie. Hľadím za interesantnou osôbkou, podobnou navlas mojej predstave, a tu z výkladných zrkadiel volajú na mňa jej nevádzové oči:

— Tá margarétka mi svedčí, pravda?!

To nie je tá pravá! pomyslel som. Azda ju najdem v spoločnosti Múz, v kruhu pracovníkov duchom! A tu som to ešte len ultrafil. Čo som si nadobudol, bola skúsenosť: ak kde zhliadnuť onú devušku, to najsikr tam, som osobnosti, ich hlas do chvály vyznieval. Prizrúc sa im bližšie, poznal som s údivom, že je to viac šablóna ich umeleckého smeru. A keď som zaklopal v príbytok sŕdc, zdeptaných vlastnými nohami, a duší, volajúcich de profundis? Zhliadol som Génia, až nápadne podobného mojej predstave.

— Si ty Skromnosť? — pýtal som sa narodený.

— Nie! — usmiali sa nevádzové oči šibalsky: — ja som Efekt!

A jednako nemožné, reku, že by na svete Skromnosti nebolo. Lenže ju as' ľažko rozpoznať. Konečne sa mi i to podarilo. Šiel som promenádou o polnoci. Bolo ľavno a jasne... Na trávniku pod košatou lipou snila devuška, podobná navlas mojej predstave. Nad spiacou bdelá väznejšia dáma, z jej tváre dalo sa čítať ako z otvorenej knihy. Prihovoril som sa a ona povrávela mi všeličo o svojej sverenke i o sebe samej. Ako nemajú veľmi miesta medzi ľuďmi, len čo sa sem-tam ponevierajú, lebo nemôžu jedna bez druhej: Skromnosť bez Úprimnosti...

Od toho času ak kde počujem o Skromnosti, dopytujem sa i na jej gardedámu, bez nej je tá prvá vždy podozrivá. A tak je to na korze, tak v kruhu Múz, tak i pod krížom Kristovým. O tom ma presvedčil onen lesk pyšných očí, kým pery vyznávaly kajúcne úbohost' duše — vyvolávajúc na svoju hlavu žeravé uhlie a síru.

SCHODY.

Prichodia mi na myseľ, kedykoľvek počujem hovoriť o láske. Prvé z nich sú drevené, druhé kamenné, tretie medené, štvrté z čistého zlata, nad nimi uprostred nádhernej záhrady skveje sa palota z kryštalu. Oči smrteľných miliónov uprené sú z údolia na jasavú fasádu, kde tušia prebývať Ducha najväčšej dokonalosti. Schodov, vedúcich do závratnej výšky, najviac ani nebadajú. Im sa zdá, krok — a môžu sa pokochať v hriadkach nevidaných kvetov, svieži vzduch vydychujúcich, bujarých alejach, a rozhľadieť sa s terasy čarovnej záhrady po svete v hlbinách rozloženom...

A jednak — koľká to námaha prejsť všetky stupne tých štyroch schodov s bránami, na nich je symbol ich vdlabaný majstrovskou rukou!

Pred prvými schodmi je brána drevená a na nej výjav, ako boháč obetuje časť svojho imania na výchovu spustlých dietok. Z čŕt nevolá mu láska, iba chladná vypočítavosť, objasnená nápisom: Robte dobre iným, a nemusíte sa ich zášti ťakať! Popod túto bránu prejdú tí, čo nepoznajú lásky, ale vedia robiť dobre z najvlastnejšieho záujmu.

Pred druhými schodmi je brána kamenná a na nej výjav, ako sa nad ľažko raneným skláňa ošetrovateľka smutného pohľadu, plného sútrpnosti. Jej počinanie objasňuje nápis: Robte dobre

iným, a zmiernite bolest života, ju precitujete i sami...! Popod túto bránu prejdú tí, čo nepoznajú lásky, ale z ľútosti vedia sa zmilovať nad biedou bližného.

Pred tretími schodmi je brána medená a na nej výjav, ako muž svalnatých rúk kope studniču vedľa cesty, kade tiahnu vozy za úpeku slnka. Z tváre mu zračí radosť a počinanie jeho objasňuje nápis: Robte dobre iným, a okúsíte sladkosti z práce svojej! Popod túto bránu prejdú tí, čo vedia robiť dobre pre dobro samo a pre pôžitok zo šľachetného činu.

Pred štvrtými schodmi je brána zlatá a na nej výjav, ako umiera na kríži pravý človek. Z tváre i cez výraz nekonečnej bolesti svieti mu nadzemská žiara, objasnená nápisom: Milujte sa, ako milujem ja i svojich nepriateľov! Popod túto bránu prejde už len tých niekoľko pútnikov, ktorí vedia pre iných zapomenúť na seba. Iba z tých dôjde kto-ten do paloty z kryštalu uprostred nádhernej záhrady, s jej tienistej terasy zrieť náramnú úbohosť ľudských duší, nevládajúcich z údolia a hmýriacich sa najviac v zapustlých sadoch pred drevenou bránou v povedomí, že je onen stav z kryštalu nízko, nízulinko, kam vyjsť bez vážnejšieho ustávania.

To mi prichodí na myseľ, kedykoľvek počujem hovoriť o láske a dávam otrhanému žobrákovi almužnu. Pocitujem mdlobu vlastnej duše. A vtedy ak zriem nadol, vidím pod sebou len jedny schody, ktorými som prešiel, kým nado mnou dvíha sa brána medená i zlatá a terasa i stav z kryštalu, na ktorý — ak sa zahľadím — hlava sa mi potočí pre výšku... krehkému tak nedostupnému výšku!

KRAJ.

... až v súčasnosti sú významné výrobky. Výroba je však veľmi náročná a vyžaduje skúsenosť a dovednosť. ...

Zďaleka zdá sa až nádherným. Vyhúknutá tráva ani perina... blyšteky a vodné ľalie s poletavým množstvom bezstarostných motýľov a bohémsky rozblúdených zlatohlavov, jasajúcich na úslní, že krásny je tu život, nevšedne krásny!

To isté hovoria i vodné vtáky, i vtáčatá, poletujúce po rozkonárených vŕbach, i oblaky podivných foriem, letiace ponad tieto končiny, opojené radosťou... A čo ty, spanilá Družka piesní mojich, čo ty?

Rada bys' sa brodiť trávou, spestrenou vyhúknutým kvietím?

Nechod! nechod!!

Rada bys' sa pobaviť s motýľmi a ponaháňať s hrďimi zlatohlavmi?

Nechod! nechod!!

Rada bys' sa vmiešať do chóru vtáctva nevelkých hláv, tým však silnejšieho hlasu — a zvelebovať nádheru tohto kraja, ktorý oku tak lahodí??

Nechod!!! Lebo ak podkašeš sukienku, biele nôžky tvoje vdrúzia do hlienu a bahna a ty pretrpko sklamana pochopíš, že je to nevyžitá pôda bláznivých nočných ohňov, hnilyby i ohyzdných pijavíc, kde nemožno oráť, ani kopať, ani domy stavať, ani sady pestovať, kým sa neodvodnia priestory, na nich má nájsť svoje blaho nie pári blyštekov a vodných ľalií, ani niekoľko pestrých motýľov a bohémskych zlatohlavov, ale — celý vekmi fažko bitý a ubolený národ!!!

V HRSTI TAJOMNEJ RUKY.

Vidím čius' mohutnú ruku — jasne, jasnučko až po zápästie. Brusce i srezané nechty ani z kamene, hánky a pružné, podlhovasté kosti, spojené ružovými svalmi a potiahnuté kožou s chĺpkami riedkej srsti, zpod nej prebíja nabehnutá sieť modrastých, vypuklých žíl... Vôbec, je mi pred očima so všetkými zárezmi a vráskami, že by ju azda určite vedel i odkresliť. Vyčnieva z pusteného, voľného rukáva, utkaného z hmyľu, čo halí nohy i drieck i oči a ústa tajomnej osobnosti. Tým lepšie môžem sa prizrieť svalnatému údu. V porovnaní s ním je i najsilnejšia medvedia dlaba iba hračkou. A tie prsty! Sťahujú sa a vystierajú ani železné háky zázračného stroja. A tá dlaň! — Tá dlaň!! Veľké „M“ na nej a potom čiary sem i ta, z nich sa márne usilujem vycítať tajomstvo. Len hľadím, pozérám a spytujem sa plný strachu a zvedavosti: kto si?

— Uzrieš! — počujem z hmyľu hlas mohutný, zapĺňajúci priestory široko-ďaleko. Pociťujem účtu a strach sa ma zmocňuje. Neviem zrak odtrhnúť od tej ozrutej dlane, do nej by sa iste v mestila i hlava, ba i ja sám... Vtom mi zmizne zpred očí a ja zaslúchnem šuchot hmiel, ako by tá ruka siahla kams'. A keď sa spamätám? Je už zas tu — roztvorená na všetkých päť prstov, držiac srdce, opravdivé, živé ľudské srdce...

— Aké je povoľné ani z cesta... — čujem

udivený, a to je srdce, plné tvrdého vlastenectva, čo vedelo vždy dokonale hýbať ústami... Teraz, pozri, ak chcem, je z neho bábätko, ak chcem, i — marcipán!

Vtom sa už i sovrú tie hrozné prsty. A keď sa dlaň otvorí, zdá sa mi, čo vidím na nevyspytateľných čiarach, podobné je najskôr akémusi dvojušnému hrnku!

Hmly zašumia znova. Ruka ako by siahla do daleka, a na dlani uzriem nové srdce — srdce hlásateľa pravdy božej. O chvíľu podobá sa už akémus' pohanskému bôžiku.

Tak to ide ďalej. — Srdce za srdcom. A jedno ľahšie, druhé ľahšie, ale všetky v tej hrsti povolia. Zásady, ideále — nestoja za slovo, keď sa raz zavrú tie prsty, podobné hákom zázračného stroja. Dajedno zo sídc rozpráší sa ani práchno. Dovtípim sa, že to „M“ na dlani znamená „Mundus“ a cez hmly rozpoznávam obrysy i črty s trupom úzko srastenej býcej hlavy.

— Moc sveta! — jaktám, usilujúc sa vlastné vnútro opanovať. — Obilie kloní sa pred tvojím zavanutím a neinak i hrdé ľudské hlavy! Ale povedz, prosím, nieto sídc, čo by vedeli odolať tvojej hrsti?

O chvíľu vidím na dlani srdce naoko ako ostatné. Červené a živé. Ale sotva sa prsty sovrelly — trhne to svalmi ani od bolesti a vystrú sa znova. Srdce je ako prv, iba na dlani vidno znaky hrozného stisnutia.

— Je ani diamant... — dokladá Moc sveta. — Márné ho sovieram — vreže sa a nepoddá, lebo je hotové i umrieť, za čo bije. Takých sídc je však málo, veľmi málo. Nie je z nich ani tvoje. Chceš to skúsiť?

— Oh!! — odvraciam sa inštinktívne. A som

úprimne rád, uzrúc, ako tá obrovská ruka stráca sa v hmlách pusteného, voľného rukáva. A v tú chvíľu chápem slová jedného z najlepších našich ľudí, do jeho svalov prešlo tiež niečo sily z onej záhadnej pravice: — Prosím ta pekne, moc je potrebná, užitočná — no nie vždy radostná, lebo človek jemnejšieho citu a stálych zásad pri pohľade na srdcia, mäknúce v tej hrsti ani vosk či cesto — ustrnie, odpľuje si, azda i zaplače!

KURČIATKOVÁ HISTÓRIA.

Boly raz tri sestry, ktoré nepoznaly muža. Jedna staršia od druhej. Keď sa už sklamaly v mnohej-premnohej úfnosti, odvrátily sa od marnosti sveta a žily svojej tichej domácnosti, nahradzajúc si radosti života, ako sa práve dalo. Z jari vždy nasadili kvočku na vajíčka, a keď sa drobnučké čivkavé hlávočky vyďubkaly, zahrnuly ich všetkou láskou, čo je v ženskom srdci nazásobená pre prípadnosti celého života. Ako matča, žijúca vo svojich dietkach, usilovaly sa rozhovor vše tak upraviť, aby sa mohly pochváliť zavzdychnúc: Kurčiatka? Videli ste moje kurčiatka? Ach, čo som sa s nimi natrápila! Ale sú mi i peknučké? A také prítomné!

Takto asi vravely všetky tri, Anna i Paula i Štefana, spomínajuc každá svoje, len svoje kurčiatka. Mal som tiež šťastie počuť ich a nanútily mi dojem, že majú všetky po kŕdli kurčiatok. Opýtam sa ich, reku. Tak som i spravil. Slečny na moju otázku smutne krútily hlavami. Maly vždy len jeden spoločný kŕdeľ. A vtedy práve stihla ich fatálna pohroma. Tchor sa im dostal nejak k maličkým a počiastil ich. Na dosvedčenie smutnej skutočnosti otvorily sa dvere a do izby vbatolila sa rozčuchraná kvočka a troje drobných kurčiatok, poskakujúcich ako vrabčeky po kobercoch.

— To sú tie moje kuriatka! — hovorily smutné

oči slečny Anny i slečny Pauly i slečny Štefany...

A tu sa vlastne začína kurčiatková história v najnevinnejšej forme. Ak vám ide o to, môžete ju uzrieť zopäťovanú i napravo i naľavo, a to v určitejších črtách... Keby ste napr. boli kedy vošli do školy, z nej práve vyhodili študenta pre slovenčinu, a pýtali by ste sa pedela — čo nového, bol by vám asi odvetil: Vyhodili sme panslavu z gymnázia! A to je ani nie čistá kurčiatková história, lebo tu je ešte vždy „my“, a nie „ja“. Musíte niekde v kaviarni zachytíť vhodný exemplár ministerského úradníka. No, áno, ten vám už potom, vstrčiac si ruky do vrecka, povie, čo on a jeho kuriatka, medzi nimi v mestí sa pán ministerský predseda, i minister, i poradca, i tajomník, i sekčný šef... Lebo darmo je, vyžaduje to solidarita a kult kurčiatkovej histórie, čo má svoju minulosť, prítomnosť i budúcnosť v národe, svoje svätyne i svojich zasvätencov. A tí — ak sa raz, pochopiac veľký význam doby, prichytia k organizačnej činnosti — vymôžu preň ľahko i katedru na historicko-filozofickej fakulte prvej slovenskej univerzity.

LEN SEBA NESTRATIŤ.

„Duch iste hotový je, ale telo ...“

Na stanici, ležiacej vysoko pod nebotyčnými vrchmi, dumal si na bočných koľajniciach rušeň nový-novučičký, len čo ho vytisli zo strojárne. Prekvapený ohliadal sa vokol — na vysoké končiare, zaborené do belasej oblohy, i na záhyby trate, vinúcej sa podivnými zákrutami nadol... nadol... popri lesklých močarínach a vyrúbaných hájoch do zablatených dedín a učmudených mestečiek. Pod kotlom ešte ani nehorelo, a on jednak cítil silu v sebe. Mal náhľady, čo ho robily sebavedomým. Mal i túžby, ako sa svedčí na stroj dokonale sostavený — túžby, im však iné rušne nechcely nijako porozumieť...

— Hlúpost! — privravel sa lokomotíve, vlečúcej povedla vozne, plné uhlia, dreva a všakových iných vecí, — ako len môžeš jachať tým smerom... močarmi, páchnucími hnilobou, popri zablatených vieskach a učmudených mestečkách? Nebolo by krajsie — šibať úbočiami vrchov ta ta, čím bližšie k belasej oblohe vysočižných nebies??

— Šššš!! — zasyčal skúsený stroj, zhrmotiac ľažkými kolesami a vychrliac na mladého chasníka kotúče dymu, ako by z posmechu nad jeho naivitou — vliekol si vozne starým smerom do diaľky. Nový rušeň len nechápal. Zadrel sa do druhého, tretieho i štvrtého parostroja, a vyči-

tujúc všetkým, že sú otrokmi nížin a močiarov, rečnikoval im o cieľoch na ceste, vedúcej ku hviezdam. Predpokladal, že sa mu pôda všade rovnako poddá a on nebude ako ostatní. Zamieri smerom novým, smerom — čo nížiny neovládnu. Pojachá úrodnými poľami, pestrými lúkami a úbočiami tónistých hôr s bohatstvom farieb a spevu...

Povedal to i lokomotíve, podobnej kávovému mlynku, čo túto poriadne nahnevalo.

— Ty že pôjdeš inými cestami ako ostatní. Inými ako ja? A vtom — raff!! — búšila do nového rušňa, až sa rozletel i bez ohňa a paro...

Nastal poplach. Lenže stroj už nebolo možno zastaviť. Dostal sa na svah otvorenej dráhy a zaberal — zaberal vždy rýchlejšie a rýchlejšie... Zprvu mysel iba na úchvatnosť cesty. Omámilo ho povedomie, že môže jachať ako ostatní. Áno — už i jachá...! Medzitým si spomenul, že tam so stanice iste hľadí za ním lokomotíva, podobná kávovému mlynku. Videl jasne: svah sa níži. — Nie ta, nie!... Musím iným smerom... k horám, vysokým horám! Vzoprel sa — márne! Vzoprel sa opäťovne — ešte márnejšie!! Telegrafické stĺpy uháňaly, strážnické domky uháňaly. Uháňaly i stanice zablatených dedín a učmudených mestečiek. Rušeň zaberal... Zaberal a rýchlosť sa ešte stupňovala. Vysoké vrchy mizly mu s dohľadu a na všetky strany rozlievaly sa močiare a bahná — uh!! Cítil sa opanovaný silou, čo stŕha... silou, čo nútí... silou, čo má tiež svoje dôvody — premocné dôvody nížin...

Konečne to rozpálilo kolesá a rušeň počal sa zahadzovať v letku. Pri najbližšej zákrute vy-

šinul sa z koľajníc a vbíadol do marasa, kde uto-nul bezmála. Iba smiešne vykrútený komín a čo-to neforemnej masy vyčnievalo z kalu. Ľudia sa shíkli zo zvedavosti, rozhadzovali rukami, vy-svetlovali — kým ten doráňaný hovoril o vysokých vrchoch a bahnatých močiaroch, o vzne-šených zásadách a hroznej sile nízin, čomu ak chce kto odolať — musí byť viac ako nezakú-rená a postrkem rozbehnutá lokomotíva.

Rozumeli tomu? Kto vie!? Ale viem, niet čo ľahšieho v živote, ako mať pekné zásady, a pri prvej skúške stratíť ich i seba. Prečo? Ten úbohý rušeň je dnes už úprimný. On to zná i povie. Lebo iné je dumať na bočných koľajniciach sta-nice a iné jachať po otvorennej dráhe...

DRAHOKAMY.

Medzi horami, rozprestrenými naširoko, žil si človek v pošmúrnej jaskyni, čo mu určil za obydlie všemohúci Život. Krásne tu bývalo, až rozkošne, za kvitnúcej jari a teplého leta. Staré jedle rozkladaly tónisté vetvice nad pažitou, po-prerastanou mäkkým machom a posiatou kvietkami ako drobné voskové hviezdičky... Potôčky žblnkaly, hora šumela, vtáčatá spievaly. A za ti-chého večera doznel i súladný hlahol zvonov, ne-sený zdaleka, na krídlach jemného vánku, čo roz-cítilo neraz horkým bôľom srdce vydeleného sa-motára. V taký čas nadišli i zvedavci pre ka-mienky, jagajúce sa zvláštnym leskom, čo roz-dával podivný ten človek bez nárokov na akú-koľvek odmenu. Kochali sa v horách, rozpre-strených naširoko, chválili jaskyňu, uloženú v bra-le tak romanticky. Obdivovali ozvenu po dolí-ne roztratených bielych, vápenných skalísk. Pus-tovník ostával sám, samotný, i keď zavítala mlkva jeseň a doputovala dlhá-dlhočizná, studená zima.

Iba jedna návšteva nevystávala v jaskyni. Tou bol všemohúci Život. Prichádzal v rozličnej po-dobe. — Tu ako márnivá kráska, ktorá zapáli láskou srdce, len aby ním opovrhla. Tu ako gaz-diná, upomínajúca pichlavými slovami na po-treby. — Tu ako vedomec, týrajúci myseľ otáz-kami, na aké nenájsť odpovede. Tu ako pán, ktorý vtínska ostrý čakan do rúk nevoľníka a núti

ho krušiť skaly, až sa mu pot cícerkom leje s ukonanej tváre. Najviac však ako zápasník obrovskej sily, ktorý z rozmaru vyzýva úbožiaka k obrane, a zahrávajúc si s ním, zadáva mu bolestné údery, až zmoreného uloží na chatrné lôžko.

Prichádzal, keď páchlo lístie, i keď sa rozzeleňelo znova... Vtáčky zamklky i rozspievaly sa sviežimi túžbami. Ponad šíre hory letely oblaky, biele ako labute. A host len prichádzal! S ukonaného čela pustovníka sviezly sa tažké kropaje potu. Z hlbokých, dumných očí vyhľkly slzy od bolesti neraz, a dopadnúc na zem, menily sa v kamienky podivného lesku, ktoré zvláštny ten človek rozdával všetkým, čo ho popýtali. Niekedy, keď súladný hlahol zvonov doliehal z diale vábne, lákavo — schytil sa — odísť ta-ta, medzi ľudí. Ale všemohúci Život mu vždy zastúpil cestu. Vtedy cítil vlnkosť skál ako väzeň pleseň žalára, ale usmieril sa skoro. Naučil sa rozprávať s kvietím, s horou, so vtačou i motýlmi, i s chmúrnym mračnom, burácvým bleskom i s vyjasnenou oblohou. Obyvatelia lesa poznali ho a pokladali za svojho. Na jeho krok vtáčí spev nezamíkol, srnka neufrkla, jeleň neufujazdil a nerozmumlal sa ani túlavý medveď. Ale hlahol diaľnych zvonov zaznel a žeravá túžba ovládala krv i kosti. Ušiel zo zátišia, aby sa viac nena vrátil. A všemohúci Život nezaskočil mu cestu! Márne volaly za ubehlíkom štebotné vtáčatá: kam ideš? Márne sa ho dopytovaly zvedavé srnky: kde ponáhľaš?? Šiel, hnaný túžbou, nezdol nou túžbou, do mesta, zkade doznieval súladný hlahol zvonov do jeho samoty.

Keď ho v meste poznali — víťali ho medzi sebou so zvláštnou úctou pre tie kamienky, čím ich obdarúval. Chválili i jeho skrýšu, tajomný šu-

mot hôr i romantickú polohu jaskyne, v nej, mysleli, rodia sa oné drahokamy, hoci aj netušili ako... Usilovali sa mu byť vďační. Daromne! — On už ztažka rozumel ich lichotivým rečiam. Tváre zdaly sa mu znešvarené hrubými grímasami a pohyby ich boly mu raz smiešne, raz zas neprirodzenostou odporné. Nevedel viac chápať ich radosti a poňať ich obyčaje. Preto sa i sobral ešte toho dňa do hôr, kde ho víťaly biele bralá, i vtáčatá, i srnky. — Vítal i mumlavý medveď...

Blízko jaskyne pristavil ho všemohúci Život s úškrnom víťaza na ústach: Neostal si? Kedy pôjdeš zas??

— Neviem, ale nechcel by som viacej! — odvetil človek. Hádal sa i zápasil so svojím otročiteľom ďalej, často až do krvavého potu a horkých slz. A tie krôpky i kvapôčky, dopadnúc na zem, menily sa v kamienky zvláštneho lesku, čo on bez nárokov na odmenu sbieran a rozsýpal po horách. A rozdával ľuďom, ak ho vyhľadali. Rozdával ochotne.

Míňaly sa roky... Mladina blízko jaskyne do spela, keď raz človek, ubitý nešetrnými údermi Života, nevstal viacej s lôžka. Rozhučali sa žiaľom hory, rozložené naširoko. Zasmútily vtáčatá, srnky, i mumlavý medveď zasmútild. Žblnkavý potôčik zmenil skočnú nôtu a ľudia, dozvediac sa o tom, prišli v húfoch pochovať človeka, nad ním rečnili, ako im je nevýslovne drahý! Ako ho nikdy — nikdy nezabudnú!! Harmonický hlahol zvonov zaliehal v smútočnú náladu pozdravom z druhého sveta.

Pustovníkova tvár bola už vtedy spokojná a biela, sta po pažiti rozkvitnuté drobunké kvietky, podobné hviezdiciam z čistého vosku. Ani jaskyna nebola viac tak pošmúrna. Jagala sa do

jasna a fialkova ako z ametystu, kym pod hru-
bym starym bukom preberal Faun na píštale o
tom, ako rastú opravdivé drahokamy z krvavého
potu a horkých-prehorských slz...

STÍPY VEDĽA CESTY.

Stípy... stípy... stípy... na dohľad jeden od druhého, vedľa cesty, zanesenej hrboľatými závejmi... Ako vzácnymi sú pre pútnika, brodaceho sa pustými poľami v hmlách osievavej chumele! Mítve, odťaté od koreňa, sajúceho obživu z rodnej pôdy! — Ale ak priložíš k niektorému ucha, zachytíš hútor a v ňom prívet neznámeho — no spoľahlivého priateľa, čo ta vďačne upraví do mesta, kam sa überáš.

Podobne brodil som sa raz i sám cestou, po nej nebolo stopy. Do očí šibalo nemilosrdne. Nohy viazly v snehu sypkom a ostrom ani piesok. Nebyť tých stípov — neuzrel by jakživ červených komínov a štíhlych veží mesta. Tiahly mi pred zrakom pospájané omrznutými drótmi a ochumáčovanými šiškami z porcelánu, ukazujúc smer... Nebol by som ich dal za všetkých veľkých ľudí sveta. Nebol! Pri tomto priznaní počal som nevdojak prirovnávať a i pre ukrátenie trápnych chvíľ — prešiel som pohľadom duše po geniálnych, mohutných osobnostiach, ako mi žily v pamäti od najstarších čias... Stály vedľa cesty, zanesenej hrboľatými závejmi, ukazujúc smer. Uškrnul som sa sám divej predstave, cítiac, ako je to nedôstojné prirovnanie. Predsa — stípy, térom napustené, tajom hútoriace stípy s drótmi, porcelánovými šiškami — a rad najväčších osobností, tvorivých, geniálnych, čo srd-

com a umom vyvolaly obdiv šíreho sveta a zís-kaly úctu národu, ktorý, ak sa im i nepriznal, kým dýchaly vzduch rodného kraja — zaplakal azda nad skvostne vystrojeným katafalkom. A-lebo aspoň zastal s pietou po rokoch nad obja-venou zapustnutou mohylou!

— Nie, rad a rad — to je nie jedno! — do-tvrdzoval som si, ako by mi niekto protirečil. Sprítomnil som si, čo znamená stáť v strede tisíc a tisíc zvedavých zrakov... zažiť jubilejné chvíle veľkých uznanií... vidieť stĺpce hrubými literami tlačených novín s menom, tak zbožne ucteným menom, o ľom veršujú mladučkí bá-snici v nepovedomej nádeji, že ich budúcnosť od-mení azda podobnou zdvorilôstkou...

— Veľkolepé! — prevravel som nahlas, plný závisti a ambície. S najbližšieho stĺpu čosi prí-šerne zakrákalo. Veľký čierny havran nadhadzo-val sa na otrásených porcelánových šiškách a zakrákal znova, vplietajúc sa mi do myšlienok.

— Čo, havran, nie sa je azda hodno narodiť človekom veľkým na duchu, obdivovaným a vzbudzujúcim úctu a lásku celého národa?

— Lásku?? — zvuk tohto slova ako by len bol vyznel z onoho roztvoreného zobáka s na-tiahnutým hrdlom v podivný otáznik. Až ma to zarazilo. Uvažoval som o láske celého ná-roda ako jednej duše, a ostaly mi slová bez — obsahu. Národ, celý národ!? Ked tak máličko lásky v srdciach jednotlivcov, kde by ten vedel koho úprimne milovať?! Potrebuje srdcu i myсли imponujúcich, veľkých osobností z najsvätejšie-ho záujmu. A ked nemá? Postaví si ich sám vedľa cesty, kade sa hrnie k lepšej budúnosti svojej...!

A havran, ako by len porozumel námietkam,

zakrákal opäť a poskakujúc poletoval predo mnou, kade som sa brodil do vzdialého mesta. Brodil bez závisti a ambície, vidiac už pred sebou len rad, jedinký rad stĺpov, na ne — ak sú nie potrebné — zabudnúť tak ľahko!!

KANÁRIK.

Kdes' bolo...

S povaly nízkej svetlice vysoko oproti oknu visela vkusná klietka. Bola to najzvláštejšia okrasa domu. Pýcha, umiestená tak, aby sa o ňu potkol pohľad príchodzieho. I slnko, keď vstávalo, polialo ju prvými lúčmi. Dróty zjagaly sa ako nitky, strieborné nitôčky. Žltučký kanárik vyskočil na pántik najvyšší a v sníčky odpočívajúcich lúdil sa pozdravom veselé, ostré trilky.

Bola v nich radosť z nového rána. Bola i láska, čím bilo to drobné srdiečko pod žltastým páperím pri pohľade na biele steny, okrášlené obrazmi čisto náboženských motívov — na zrkadlo, ovité brečtanom — na limbový kredenc s pohárikmi a kvetnatými várničkami, poukladanými v rade — na pár kníh po stole, viazaných v silnej koži — najmä však — na budiacich sa domáčich, v nich poznal svojich živiteľov, väziacich si jeho spevu.

Kanárik mal ich rád. Domového i domovú. Najmä však ich malé čiperné dievčatko, ktoré sa vždy s ním delilo, prihovárajúc sa mu štebotavým hláskom. V takú chvíľu rozspieval sa, až to štiepalo vzduchom. Zabudol na to, čo mu rozprávala matička o ďalekých voľných priestoroch, o svetlučkej oblohe a vonných hájoch s osviežujúcou húšťou a rozkošným kvietím. Myslel si, je na to — obodrovať domáčich spevom. A to mu stačilo.

Niekedy, keď sa prveľmi zadíval na kraj oblohy, usmievajúcej sa naňho oknom, prejala ho nevysvetliteľná túžba: uletieť! I začubol zobáčikom do tenkého drótu svojho väzenia. Počal nôtu bolestnú, prebolestnú, čo sa však na jedinké milé slovíčko zmenila hned vo veselý švitor.

Iba jedna príhoda rozrazila to spevavé srdiečko, že nezacelelo viacej. Bolo to, keď sa domáci pohádali. Sedel na pántiku a spieval, ako by ich len chcel pomeriť. A tu — báč! Akýsi ľažký predmet šibol vedľa klietky, až sa zakolísala. I zaviazla pieseň v tom krátkom hrdielci ustrnutím a srdiečko pod žltučkým páperím bilo — bilo — šialene trepotalo...

Vtedy poznal speváčik, že je len okrasou svetlice. Okrasou, bez nej sa možno zaobíť. Nôtil ako prv, ale zvuky piesní letely už v ďaleké volné priestory svetlučkej oblohy a vonných hájov. Zobkal pohodené omrvinky, ale s túžbou, aby ich nemusel jesť dlho. I dievčatko sa mu už márne privrávalo. Odpoved jeho podobala sa tichému úsmevu trpko sklamaného. Očká jeho svietily plachou nedôverou, až istého dňa odchýlenými dvierkami — nedabajúc na to, čo ho v neznámom šírom svete očakáva — uletel...

„OZAJSTNÝ ŽIVOT.“ vysielal od nás vtedy už ako členom jeho redakcie i literárneho riaditeľstva. Počas súborov vydávali vtedy aj súborové články o tom, čo sa dnes nečakalo v literárnom živote. Významným článkom bol Československý článok, ktorý sa vysielal vtedy každý deň.

Za jasnej jesene kráčal som vedla starca so striebornými vlasmi a hasnúcim zrakom, nachýleného ako strom, keď sa ide vyvrátiť z koreňa.

— Jeseň táto je moja... — prehovoril starec, ako by sa nám len boly sišly myšlienky. — Môj je i ten sneh na horách, i ľútostný pohľad umdleného slnka... Jari sa nedožijem, lebo už nečakám nikoho.

Pozrel som naňho s otázkou. Hned jej porozumel.

— Koho som čakal kedysi? Koho čakáš i ty!
Koho vy všetci očakávate, nebadajúc, ako kráča
s vami. Ja som ho zbadal. Preto už nevyčakávam.

Smyslu podivných slov chápal som tým me-
nej. Spoločník môj zastal, a ďubkajúc ostrím
palice do zeme, pokračoval:

— Bol som mladý, zdravý... Sbieran som po školách vedomosti. Ale som vždy snil o tom, keď skončím a stretnem sa s „ozajstným Životom“. Snil si i ty?

Prikývol som ochotne.

— Miloval som... Mal som svedčnú žienku i peknú rodinku. Zažil som mnoho vzácných chvíľ. Ale ten „ozajstný Život“ v náručí s kviestím, nad čo by viac nečakal krajsieho, len nechodil a nechodil... Tak je to i s tebou, pravda?!

Prisvedčil som znova.

— Venoval som sa veciam verejným, pracujúc za blaho ľudu... Žal som horkosť i potešenie. Roky sa míňaly, hlava šedivela a ja som len čakal, vyčakával. Konečne uzrel som i koniec svojej púte — hrob, a sklamaný uvedomil som si, že mi viac nikto nepríde v ústrety, lebo ten Čakaný kráča od začiatku so mnou.

Tu sa starec odmlčal. A ja? Pohliadnem vedaľa? Nevidím nikoho!... Ponorím zrak do svojho vnútra? Duša moja čaká! Vyčakáva!! Ani slová, ani ľútostivý úsmev slnka nemohly a nemôžu ju presvedčiť, lebo je ešte primladá zrieknutť sa jednej z najkrajších ilúzií života.

UHOLNÝ KAMEŇ.

Ked' počujem žehrať na náboženstvo, prichodí mi na um stavisko staré, veľmi staré, s ozrutným vyčnievajúcim a neforemným uholným kameňom. Kto šiel popri dome — iste zavadil pohľadom do toho kameňa. Nejeden už dovrával majiteľovi: — Človeče, ako to len môžeš trpieť v tom uhle? Ved' ti hyzdí celé bývanie!

Dlho uvažoval majiteľ, čo počať, ked' on zas už navykol na kameň. Ľuďom to len nedalo pokoja. Vysmievali ho i nahovárali obnoviť dom, ked' má za čo. Kto by vraj i býval v takej dieri zo starého veku! Akýsi staviteľ vyrátal mu, ako budova postúpi v cene, ked' sa krov pokryje gliedenou škridlou, steny obielia, okná natrú, ale najmä — ked' sa ten ohyzdný kameň vyrazí z uhla...

— To si len za starých čias dovoľovali ľudia takých nevkusných hlúpostí! Vyvalíme to a podmúrame kresaným kameňom. Spodok ohádzeme cementom. Radosť bude pozriet na to! — neustával staviteľ.

Clovek pristal konečne.

Práca sa začala pri schvaľovaní mimoidúcich, z nich mnohí o kameň zavadili. Deti tleskaly od radosti, ked' robotníci vyvalili kameň, a chcejúc polichotiť verejnej mienke — vrhli ho do nedalekej kaluže vedľa cesty. Uhол podmúrali, obhádzali cementom a o niekoľko dní bol dom ako nový!

Majiteľ sa tešíl. Ale nezadlho. Steny, čo stály nepohnute od nepamäti, počaly sa pukat. Vápno sa rýpal, tehla vypadávala raz tu — raz tam, až sa dom smerom k obnovenému uhlu naklonil. A ked' sa istého večera zem nepatrne zachvela — zrútil sa s rachotom na hromadu a obyvateľov zasypal.

To mi prichodí na um, ked' počujem žehrať na náboženstvo, imanie to prazvláštneho druhu, jeho cenu poznáť naozaj len vtedy, ked' ho nieto!

GLORIA MUNDI.

... až vás vás latinské
... až vás vás latinské

Medzi haraburdími v zabudnutých kútoch di-
vadla stála od rokov drevená kostra koňa s ob-
stojne vypracovanou umelou hrivou. Kôň tento
mal zvláštnu minulosť. Pri veľkých národných
slávnostach nahradzal v živom obraze plno-
krvného tátosa a pre časté upotrebenie naz-
vali ho herci i „nesmrteľným“. Toto pomeno-
vanie si on osvojil a bol naň i hrdý. Nie bez
príčiny! Na ňom, maskovanom dokonale a oven-
čenom, ako sa len dalo, sedala obostaná dvoram
najčarovnejšia z krásavíc v bengálskom osvetle-
ní, znázorňujúc triumf nejakej mimoriadne vý-
znamnej historickej chvíle. Obecenstvo tlieskalo.
Z lóží padaly ruže. Nič prirodzenejšieho, ako
že si tá umelá hriva namyslela: Všetko to patrí
mne, predne mne!

Po slávnosti odniesli dreveného koňa do skla-
dišta. Čoraz — tým viac skusoval, ako si ľudia
nevedia oceniť zásluhy. Dostal sa vždy do bez-
významnejšej spoločnosti, až sa našiel v za-
budnutých kútoch, kde rok za rokom ukladaly
sa mu na hrivu i chrbát vrstvy zožierajúceho
prachu. Zato on neprestal veriť vo svoj vý-
znam a v zbožňovanú lásku publiku, očakáva-
júc, keď ho zas vyvolá na javisko a obsype
kvietím i potleskom. V tomto presvedčení hľa-
del na všetky ostatné predmety zapadnutých kú-
totov zvysoka, čo mu zas staré kulisy, lepenkové

štity a šišaky, drevené kopije, učadený lampáš
a podobné veličiny nevedeli odpustiť. Ako by
aj, keď mal jazyk taký nepokojný!

— Čože ty... — prevravel napr. k starej tam-
burici s potrhanými strunami a spĺasnutým bruš-
kom, — tebe spoločnosť táto zodpovie! Ale mi-
nulosť moja je iná. Ja som nesmrteľný!!

Tamburica patrila náhodou medzi osobnosti,
ktorým sa už nechce protirečiť. Tým ostrejšie
zastal sa jej skrivený plechový meč, čo blýskal
kedysi po boku akéhosi kráľoviča.

— Keby si ty vedel pravdu, veru by si nižšie
nosil tú svoju umelú hrivu!

— A čo? — okríkol ho kôň nadmieru po-
dráždený...

— Nič! — odsekol meč s chladom vyskúse-
ného filozofa. Chcel asi doložiť niečo veľmi
pichľavého, keď sa vtom otvorily dvere a vstú-
pil riaditeľ s pomocníkom. Nastalo slávnostné
ticho. Všetko bolo zvedavé, komu pripadne po-
cta z tejto nevšednej návštevy dostať sa na
svetlo. Všetci mysleli na seba predovšetkým.
Umelá hriva „nesmrteľného“ koňa celkom ba-
dateľne zastrihala ušami. Len vzbudiť pozor-
nosť! A čisto vyholení páni skutočne zamierili
ku kostre. Kôň dobre nezaerdžal od radosti a
hodil povedome pohľad po zaprášených kútoch,
hltajúc každé slovíčko...

— Tak je to, kamarát, — uľavoval si riaditeľ,
— národ chce svätiť a nemôže to byť bez
ovenčeného koňa na javisku. Myslel som, čo?
Dám vyviest takého, ako všetky poriadne kone
na svete! Ale slečna Lola, ktorá má znázorniť
triumf našej pravdy: — jaj, že si ona na ta-
kého nesadne! že by jej skočil doprostred pu-
blika!! Musí teda postačiť táto rozheganá mrcha.

A nech tej niet? Musel by dať spraviť podobnú, alebo stať si i s tebou pod slečnu Lolu. Ľudia majú záхватy, keď chcú oslavovať... hocičo, ale oslavovať. A nemôže sa to jakživ obísť bez koňa, ktorého, chtiac-nechtiac, musíme vyvliecť na javisko...

Medzi tými slovami, plnými nelichotivých výrazov, pocítila kostra niekoľko úderov, hodne neláskavých, aké sa nedajú mylne vysvetľovať. V rebrách zavízalo a pyšne vztýčená hriva sa povážlive rozkývala...

— Počul si? — ozval sa plechový meč pichľavým hlasom, keď sa návšteva vzdialila zo zapadnutých kútov.

— Počula si?? — pošepla učudovaná tamburica starej deravej kulise.

— A ste počuli??? — rozremzily sa škodoradostne lepenkové šišaky, štíty, drené kožipie, učadený lampáš atď. — A on vraj nepatrí medzi nás! On je „ne-smr-teľ-ný“!!

I rozchichotaly sa všetky predmety zabudnútých kútov. Pod ťarchou ich výsmechu naklonila sa tá umelá hriva na oslabenom trupe a v druhej chvíli — prások!! padla na podlahu do prachu medzi papiere a handry, pochopiac konečne, čo je sláva tohto sveta...!

DVE KUPOLY.

Prvá z nich klenie nad otvoreným vnútom obrovského dómu, šinúc sa v smelých oblúkoch k centrálnemu bodu zázračnej stavby... Stojíme na galerii*, kam sme sa dostali, semitkujúc a krútiac sa schodmi úzkych kamenných chodieb. Upozornia nás na steny, zdobené freskami zo života apoštola Pavla... i na hĺbku pod nami, čo až úzkostou prejíma divácky užasnuté oči naše.

— Priložiť ucho k stene a naslúchať, prosím!... — pobáda ma sused dobroprajne. Chcem sa ho opýtať — načo? Ale vidím, robia to všetci. Urobím i ja a s údivom zachycujem slová: — Dóm tento počal budovať roku... potom číslo, potom meno geniálneho staviteľa s krátkou historiou vtelenia jeho predstavy. Všetko to počuť hlasným, prirodzeným hovorom. Ohliadam sa po susedovi. Naslúcha. I ostatní naslúchajú. Od kial teda ten hlas?

Na opačnej strane galérie stojí náš vodič. Pery sa mu hýbu, zvuku slov však nepočuť.

Teda on?

Podiviac sa úkazu v návale dojmov, zapomeniem naň... Keď mi zas príde na myseľ —

* Whispering Gallery (Šepotavá galéria) v katedrále sv. Pavla, Londýn. Zvláštnosťou jej je, že šepot s jednej strany počuf zreteľne v diaľke 108 stôp i na druhej strane. Odtiaľ meno.

je večer a ja postávam na sožatých poliach rodného kraja. Hasnúcou oblohou plávajú biele lučké obláčiky, prifarbené rumencom západu — predstavujúc menivé formy a fantastické obrazy, im ja neviem porozumieť... Hádam! Tam, hľa — ani úryvok fresky, predstavujúcej výjav... Ale aký výjav? Kde som ja ten výjav videl? Aha, to je zo života Pavla apoštola...! V tej samej chvíli sa mi už i zdá, že stojím na galerii, hľadím na obrazy, znázorňujúce tisíce záhad života... Podo mnou prieťasť, ak nazriem, úzkosť ma pojíma. Kým nad hlavou klenie mi tá druhá — grandiózna kupola ako z amethystu. Hlbočizná, sťa bezodné more, ale nemá a chladná...

— Priložiť ucho k stene a naslúchať, prosím! ... — ozve sa mi v duši. A ja, započívajúc sa inštinktívne, s údivom zachycujem slová: — Dóm tento počal budovať... potom meno, tajomné a sväté, potom ďalej, ďalej... A duša moja naslúcha zvestiam, po nich túžila, i paradoxným vetám, ktoré nikdy nerozlústi...

Kto to? Odkiaľ ten hlas? Nevidím nikoho — iba milióny hviezd čo sype krotunké úsmevy v chláholivú náladu pozdného večera... A predsa som čul tie slová, hoci i myseľ presahujúce... I dnes ich počujem, ak priložím ucho ku klenbe nesmiernej kupoly... I tejto chvíle, keď cítim, že je Ktosi, a Ten — hoc by bol i na opačnej strane vesmíru — je mi blízko, blízučko, blízulinko!

SAMOTA.

Samota je dobro a je zla
obzvlášť když je srdce vysoko
vysokou snesom. Samota je na lodi je to vysoký val
a hradom ľudoví levor nájdete súčasť kameň
v skale v čase s vysokou vlnou vysokou

časom když je srdce vysokou vlnou vysokou
vysokou vlnou vysokou vlnou vysokou vlnou vysokou

Pohľad má chladný a chmúrny. Obličaj bledý
ani vychádzajúci mesiac za zimného podvečera.
Ruky jej sú odporne veľké a ďalekosiahle...

Takou sa ti zazdá, keď sa s ňou, nechtiac,
stretneš prvý raz. Bezživotnou a odpudzujúcou.
Márne by ti kto hovoril, že sa na tej ľahko zvlnenej hrudi vyplakali už mnohí, im tá veľká ruka
stierala kanúce horké slzy... Márne! Ty myslíš na oči ohnívne, na líčka, zapaľujúce sa dráždivým rumencom, a na rúčky drobné, teplé a mäkké ako hodváb. Tie ledva badateľné, bezkrvné pery novej známosti zdajú sa ti zamknutými kliatbou, čo stihla i teba. Preto i zatúžiš kamsi vo svet, kde ústa i ústočká kážu, hádajú sa, škádlia, štebocú, klebetia, žvania, sverujúc
ti šteklivé tajomstvá a rôzne zaujímové i nezaujímové novinky.

A ak sa nevyplnila túžba? Možno si zazúriš,
vyčítujúc nad svojou za živa pochovanou mladostou. Možno! Ale keď si už všetky trpkosti
sklamanej duše mrštil do tej bledej tváre, dojme ta sútrpný výraz predtým chladných — hoc ešte vždy chmúrnych očí, lesknúcich sa pohľadom plies, zarazených v hlbokej pusté úžlabiny.
A ty počneš rozumieť perám, o nich si neveril,
že by mohly kedy i len slovíčka stratiť pre teba.

Počuješ o svete vzrušnom a pestrom, z neho
si vydedený. Podivný hovor plynne dychom ván-

ku a je plný črt a farieb, sbližujúcich ti ďaleké postavy, tváre — i také, akých si nevidel nikdy, len práve čo si bol na ne zvedavý. Súčasne vnímaš učenie akejsi novej životnej múdrosti, čo vystupujúce osoby pretvára, a to v trúchle i smiešne skupiny karikatúr.

Hladíš na ne, a pokyn ich nie ti je viac taký drahý ako kedysi. Pomaly počínaš si vážiť kúzlo jasnejúceho pohľadu svojej spoločnice. Nachodíš zvláštny pôvab v črtách bledej tváre a neodtahuješ pravicu, dotknúc sa ruky, čo sa ti už zdá celkom pravidelnou.

Vtedy bys' ju ešte mohol opustiť i zabudnúť. O pár rokov opanuje ťa úplne. Život v jej blízkosti stane sa ti jedine zodpovedným. A keď sa i nezrieckneš účasti na spoločenskom zápolení, skoro hladíš naň ako z osobitnej lóže nezmenného divadla. Smútiš, tlieskaš i zlostiš sa na výčinoch karikatúr, ktoré sú ti vždy ďalšie, cudzejšie. Až sa i odvrátiš od javiska, a tonúc v onom vyjasnenom pohľade, usínaš ustatý na lone svojej milej a víťaznej Samoty.

SKORO PRÍDE VLAK...!

(M. Z—ovej.)

Dosiahol v ňode slnka už i aj časť železničnej magistrály zo Žiliny do Viedne. Viedenské vlaky sú už za níobiačia ohňatok viedli ďalšou cestu — v mojom súčasnom bývaní viedli všetky dosiaľ do výhľadu, kde ich obvyklej šablóny, mramorové stoly počŕtané karikatúrami postáv i geometrických tvarov... Stolce, stoličky, zasadnuté známymi i neznámymi, hotovými na cestu do vzdialených miest a dedín.

Priestranná, ponurá miestnosť, zariadená podľa obvykľej šablóny. Mramorové stoly počŕtané karikatúrami postáv i geometrických tvarov... Stolce, stoličky, zasadnuté známymi i neznámymi, hotovými na cestu do vzdialených miest a dedín.

Je nás mnoho — a ja odprevádzam. Zraky sa nám stretajú, zas blúdia pestrými farbami reklamných plakátov, navešaných po dávno natretých zelenkastých stenách... Preklznu povrchom veľkého zrkadla a zahnú opäťovne s netajenou túžbou oknom na rovnobežné matné čiary koľajníc...

Hned je noc — a vlak neprichodí!... Vedľa dverí visia hodiny s lesklým žltastým kyvadlom, merajúc čas ľahostajným tik-tak, tik-tak... Ich rúčky ako by sa ani nehýbaly. No badať na tvárich len kde-tu skub netrpezlivosti. Hovor plynne tlmene i hlasno. Kto vraví, kto naslúcha! Formy skupín menia sa ako v kaleidoskope... Je náramne nepohodlne, ale človek o človeka nezavadí. Chápem, nie je to z nijakej galanterie. Stav tento pokladajú všetci za prechodný... Skoro príde vlak...!

Farby blednú, tvary splývajú viac a viac a ja sa rozhladím dodaleka. Miesto obsadených mramorových stolov a reklamných plakátov — vidím nekonečné priestory, pretiahnuté stuhami

riek a posiate množstvom miest a dedín. Rozpoznávam i divo zápoliacich obyvateľov. Divím sa výbuchom ich väšní — a smútky ich počínam nechápať. Prečo je i tu nie ako v čakárni? Rovnobežné čiary koľajníc schodia sa na tajomných poliach vesmíru pred mojím zrakom a — skoro príde vlak...!!

Preberie ma jas elektrických lámp, vpadnutý mávnutím akýchsi žiarivých ľahunkých krídel do súmraku. Na peróne ruch! Ústa sa rozvravia, ruky siahajú po batožine... Otvorenými dverami valí sa vzrastajúci rachot rušna, prerážaný cengotom zvonca a ostrým hlasom vrátnika.

Objemy, bozky, stisk rúk — úsmev, jasot i pláč slievajú sa vo všednú perónovú náladu, čo nikoho nezaujíma. Výkriky letia z vlaku do vlaku...

— Mamička, nepláč, — volá z vozňa krepký chlapček sviežich líc a rusých vláskov na paniu, stojacu vedla mňa v čiernom závoji — v Meste sa sídeme! Počkám ťa tam, i otecku!!

Rušeň zasupí... Kolesá zrachocú a vlak jachá po dráhe. Chlapček stojí v okne a stále kýva ohorenou drobnou rúčkou. Kývнем mu i ja a s vlhkým zrakom uľpiem na kúdole dymu, ako vybuchuje do šerého vzdachu a obrubený ostrou žiarou veje sťa obrovský smútočný závoj, zahaľujúc až nás. Prerušená dumka opanuje ma znova — odraziac vlak na trať ku hviezdam, poliatu mdlymi lúčmi vychádzajúceho mesiaca... O tom hovorím i panej v čiernom závoji — ako pôjdeme všetci, prv či pozdejšie, onou veľkolepe tajomnou dráhou do Mesta, svätého, tičého Mesta... A ona, pochopiac, že rozumiem jej krutému bôľu — z vďačnosti tisne mi ruku.

KEĎ ROKY DO DIAL' UTEKAJÚ...

Kam sa ponáhľate, Roky moje, kam sa ponáhľate, podávajúc mi ruku jeden za druhým a strácajúc sa na horách, kde i najkrajší deň v sivý popol zhára?

Prvé z vás, pamätam, boli ako rozmarné detváky, cupkajúce boso po mäkkej pažiti, s bezstarostnými veľkými zrakmi a so zdravím, prekvitajúcim v ohorených lícach. Vodili sme sa po slnných poliach, kde sa belasela nevádz a vysokým žitom prebíjala červeň divého maku. Sedali sme spolu na brehu prudkých vód a pri ohníku naslúchal som naivnučkým bájam o živote, v nom víťazí vždy pravda a lož, zdrvená, podlieha.

Ale odišly tie Roky na tvári s pyľom detskej neviny — odišly! Vietor zaniesol ich stopy na ceste, kde som sa s nimi rozlúčil.

Druhé z vás, pamätam, boli ako odvážni mladenci, túžiaci z údolia hore svahom do drapu, na bralá mohutných vysočín — rozhľadieť sa svetom a dostať bližšie k otvorenej oblohe tajomných hlbokých nebies. Odev ich bol vetchý a bieda zračila im z tváre. Ale ony kráčaly za svoju túžbu, hoc sa tie strmné končiare nižšie ani neskláňaly. Idúc s nimi, zažil som velebu jasného rána. Počul osviežujúcu hudbu priezračných studených vód, i vyhŕázky, volajúce z rozhučaných hôr za pľuštivej temnej noci. A počínal

som chápať nezmernosť toho, čo pre nedostupnosť nepoznáme.

Ale odišly tie Roky s ich žeravou túžbou v zraku — odišly! Vietor zaniesol ich stopy v údoli, kde som sa rozlúčil s nimi — pod vysočinami, na ne nevládali sme vystúpiť.

Tretie z vás, pamätám, podobaly sa už mužom s pohľadom vážnym a upreným k zemi, po nej sme sa uberali spolu. Šli sme šírim svetom, plným zázračných vecí, pre ne zdalo sa mi hodno uzrieť svetlo života. Roky tie mi ukázaly ciel, k nemu mám sa prebíjať. Naučily ma o jari rozumieť vtáciemu spevu. Jeden z nich vložil mi do ruky i mäkkú rúčku, jej dotykom príjemná teplota preliala sa mi do žil a netušená sladkosť zachvela nervami. No ony učily ma i boriť sa o skyvu chleba — čierneho, akého som ani neokúsil predtým. Učily hľadiť na šíre údolia života s odriekaním a jedinou túžbou, objímajúcou zjarmený môj národ.

A odišly i tieto so sľubom na perách, budiacim nádej, a s leskom v očiach, nietiacich v duši vieri. Odišly za najhustejšieho temna, zaniknúc v smutných diaľkach spálených miest a skrvavenných polí ...

A dnes tu ste vy, Roky, došlé s prisľúbeným darom svojich predkov. Idete s vyhrnutými rukávmi, podpásané ani robotníci. Na čele presvitá vám lúč myšlienky i cez tažké dumy. Chcete ma strhnúť do práce, hodnej najlepších rúk? Ako rád by načrieť do duše z vašej železnej vôle! Zo vznešeného zápalu a obetivosti, hotovej po samozertvu!! Ako rád by raz dôstojne položiť dar svoj na oltár prv, ako mi ostatný z vás zatlačí ustatié oči, a odísť — neostanúc nikomu dlžníkom!

Rád!

Ale v srdce tušenie sa vtiera, že vy, Roky, sídete sa skoro na zavolanie anjela s čiernymi krídlami nad posledným stánkom mojím — vysieknuť súd prísny a spravodlivý. Ako že ste vy jediné poznaly, kto som, čo som vykonal i čo som premeškal ... Ó, nežalujte, Roky moje, nežalujte, Roky moje, nežalujte príliš, ale pokľaknúc — pomodlite sa za pokoj biednej duše mojej!!